

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 28 (452) 15 – 21.07.2016 р.

www.tyzhden.ua

Луїджі Дзоя
про психоаналіз
у культурі
й політиці

Підсумки Варшавського
саміту НАТО

Чи існує в Раді
повноцінна коаліція

Російська загроза в розумінні
Швеції та Фінляндії

З МОЛОТКА!

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

9 771996 156002

«Український тиждень». Відповідально про країну та світ. Незалежний аналітичний україномовний тижневик суспільно-політичного спрямування, що висвітлює ключові події та проблеми країни. Чітка ідентифікація, позиція, авторська інтонація та стиль. Незалежність від політичних чи бізнес-груп. Об'єктивність і незаангажованість у висвітленні проблем українського суспільства. Когерентне джерело для експертів, політиків, інтелектуалів та культурних діячів у Європі з питань України. Просування принципів свободи слова та незалежності преси. Серед авторів відомі в Україні та світі журналісти, економісти, громадські діячі, мистецтвознавці. Офіційний партнер **The Economist**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТОЮ:

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

- «Український тиждень»
- на 1 міс. – 55 грн
- на 3 міс. – 156 грн
- на 6 міс. – 300 грн
- на 12 міс. – 600 грн

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	Назва установи банку	300023	
		МФО банку	
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	Вид платежу: за передплату на журнал		
	Період:		
Касир			сума, грн
	Платник (підпис)		

НА ЧАСІ

- 4 Фасад антикорупційної боротьби
Хто зацікавлений в успіхах НАБУ
- 7 Ігор Лосєв про ініціативи польських політиків
- 8 Випробування на витримку
Чи змінив Варшавський саміт східноєвропейську політику НАТО
- 11 Едвард Лукас про внутрішні загрози Північноатлантичного Альянсу
- 12 Якщо треба, то є
Чи існує стійка парламентська більшість
- 14 Опозиційний блог
Про що пишуть ЗМІ сепаратистів

- 32 Теж не мовчали
Про закордонний досвід кампаній проти насильства

СВІТ

- 34 Уся надія на «мутті»
Чи зможе Ангела Меркель урятувати ЄС
- 36 Лише в гості
Як сприймають російську загрозу на Скандинавському півострові
- 38 Нав'язування дружби силою
Чим пояснюється нинішнє сприйняття Росії у Фінляндії
- 40 Навала малих і спритних
Як дрібні виробники відвоюють ринок у мультинаціональних гегемонів

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Глитай, або ж павук
Чому українці так і не стали власниками
- 18 Майно як баласт
Як держава керує своїми активами
- 22 Продати все?
Про головні помилки української приватизації
- 26 Про ваучери та людей
Як роздержавлення радянської економіки породило олігархат

СУСПІЛЬСТВО

- 28 Зеленопілля. Спогад офіцера
Удар, якого не сподівалися.
Перший масований артобстріл із території РФ
- 30 Зняти броню
Про реабілітацію родин ветеранів

- 42 Луїджі Дзоя:
«Час подумати не про зростання, а про якість того, що відбувається навкруги»
Італійський психоаналітик про колективну параною та успіх популістів
- 45 Закордонні голоси
Українська пісня за залізною завісою і після її падіння
щоденники окупації
- 48 Стресостійкість
Кому в Луганську жити добре
- 49 Як змінилась «армія ДНР»
Про якість «ополчення» сьогодні
P. S.
- 50 Леонідас Донскіс
про безвідповідальних політиків

Тиждень

№ 28 (452) 15 – 21.07.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-99
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-1456
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 13.07.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Фасад антикорупційної боротьби

Богдан Буткевич

Від часу створення Національного антикорупційного бюро до його перших реальних справ минуло трохи більше ніж півроку. А до моменту, коли воно нарешті добралося до тих, кого можна назвати словом «високопосадовці», — рік. І в цих часових відтинках немає нічого кримінального, хай там що кричать падкі на «тотальну зраду» знервовані громадяни чи піарники політичних сил, зацікавлених у перевиборах, тобто «Батьківщини» та Опоблоку. Створення з нуля нового правоохоронного органу в умовах тотального браку якісних слідчих та оперативних кадрів і виняткового громадського тиску — дуже складна справа. І вона — віддаймо

ФОТО: УКРАЇНСЬКЕ ФОТО

належне керівництву НАБУ та держави — цілком вдалася. Можна чітко констатувати, що бюро є і почало діяти. Хоч як пояснюємо собі ту ж таки справу Онищенка (переділ газового ринку, помста Коломойського за те, що «головний коняр» рік тому допоміг Порошенку витиснути його з нафтогазових схем, чи ще щось), є простий факт: один із головних *enfants terribles* української політики опинився в екзилі. До того ж без шансів на повернення. І зроблено це передусім руками набушників. Здається, на Банковій чітко зрозуміли: треба переконливо продемонструвати боротьбу з корупцією. І боротися реально (не на камеру, як раніше), тобто з посадками та вирокми. Звичайно, не на повну силу й навіть не вписали, але потрібен результат — вагомий, зримий, грубий. А єдиний орган, що може його дати, — якраз НАБУ. І часу немає зовсім: скоро осінь, пора розчарувань, політичної активності й нових підвищень комунальних тарифів. Тому, якщо терміново не продемонструвати наочних успіхів, не організувати показових процесів над корупціонерами, влада ризикує стрімко втратити довіру й рейтинги.

МИ БАЧИМО ЯКЩО НЕ ЗВОРУШЛИВЕ ЄДНАННЯ НАБУ ТА ГПУ, ТО ПРИНАЙМНІ ЦІЛКОМ АДЕКВАТНУ СПІВПРАЦЮ. АКТИВІЗУВАЛИСЯ РАЗОМ З НИМИ ТАКОЖ СБУ ТА МВС

Звісно, не можуть не насторожувати «шкарпетки за 600 грн» для спецпідрозділу НАБУ. Але ж він таки почав діяти, обшукувати офіси Онищенка, Мартиненка, Укрзалізниці та ін. Тобто тих, хто ще вчора видавався абсолютно недоторканим нав'язи-вічн. Та ще й затримувати топ-менеджмент олігархів і їхніх найближчих партнерів, які потім улаштовують цирк зі зміною підгузків у залі суду в прямому ефірі. Так, самих олігархів поки що не заарештовують, бо згідно з умовами угоди їх про проблеми попереджають трохи заздалегідь. Але такі попередження точно далеко за межами можливостей нового антикорупційного органу.

Так, звичайно, НАБУ ще не навідалося до маєтків Кононенка, Медведчука чи Львовичкіна. Але певний результат є. І тішить найбільше те, що ГПУ почала хоча б не заважати діям працівників бюро. І це величезна перемога. Бо ще зовсім недавно в приватних бесідах керівництво та оперативні працівники НАБУ постійно нарікали на Генпрокуратуру. Мовляв, це найбільше гальмо на шляху не тільки реформ, люстрації, а й боротьби з корупцією. Адже цей орган і досі, в умовах незакінченої реформи відомства, має купу важелів та можливостей, щоб заблокувати будь-яке розслідування на будь-якому етапі. Та й узагалі в Україні дуже поширеним іще з радянських часів було взаємопоборювання силовиків: міжвідомча незрима війна перманентно точилась у трикутнику СБУ — ГПУ — МВС. Очікувано, що новоствореній антикорупційній структурі мали б чинити неабиякий спротив прокурорські «суміжники».

Цим ГПУ залюбки й займалася, завзято встромляючи палиці в колеса набушникам: не давала

матеріалів справ або забирала їх, зливала інформацію зацікавленим особам тощо. А тепер ми бачимо якщо не зворушливе єднання НАБУ та ГПУ, то принаймні цілком адекватну співпрацю. Понад те, дивлячись на різку активізацію набушників, заворушилися і СБУ з МВС, бо ж відомча логіка, бо ж треба й собі результат якийсь показати. І, звісно, кожен із органів прагне засвідчити свою причетність до антикорупційного змієборства.

Отже, маємо позитивний ланцюжок, про який експерти й журналісти попереджали давно: як десь хоч трішки прорве з реальною антикорупційною боротьбою, справа зрушить із місця. Звичайно, казати, що «процес пішов», було б не зовсім правильно. Попри багато затримань, обшуків, вилучень, коефіцієнт корисної дії поки що невідомий, адже немає судових вироків. А саме в судах ховається 99,9% таких справ в Україні.

До того ж розуміймо, що це поживлення НАБУ пов'язане й із суто технічними причинами. Досить довгим і марудним був процес створення служби, підключення її до всіх баз даних, набору та підготовки персоналу, вибивання фінансування, отримання та опрацювання відповідного обладнання, налагодження взаємодії з іншими правоохоронними органами та судами. Тобто всієї тієї підготовки, яку не видно неозброєним оком, але з якої і складається чи не вся робота будь-якого державного органу. Тим більше правоохоронного. А надто такого, котрий створюють на пустому місці в умовах дикого цейтноту.

Утім, успіх НАБУ не буде помітний, якщо реформи обмежаться спуском на воду лише цього корабля. Інший слідчий орган, який мав стати основою реформованої правоохоронної системи й уже працювати від середини весни, — Державне бюро розслідувань — досі не має навіть директора. Національне агентство з питань запобігання корупції теж зависло в бюрократичному вакуумі. Судова реформа не доведена до кінця, як і реформа прокуратури, зайве й казати про люстрацію та переатестацію. Відповідно єдине, чим може похвалитися влада, — НАБУ.

І на Банковій це чудово розуміють. Як і те, наскільки величезне, м'яко кажучи, невдоволення назріває в суспільстві, бо ж очищення влади так і не відбулося. І що вкупі з економічними негараздами, нескінченною війною на Сході й постійним нагнітанням ситуації популістами та російською п'ятою колоною це може легко призвести до величезних проблем уже восени. Тому терміново потрібна історія успіху. Нею, можливо, і намагається стати НАБУ. І слава Богу, що в цьому випадку настав такий рідкісний збіг PR-інтересів влади та бажань суспільства. У нього існує запит на боротьбу з корупцією, а державному керівництву потрібна картинка. А ще ж є і західні спонсори, які, хоч і втомилися від нас, не кинуть на півдорозі, бо надто вже багато в Україну вкладено. НАБУ може задовольнити інтереси всіх сторін. Утім, як і патрульна поліція, саме собою воно не доведе справи до кінця й не продемонструє своєї ефективності, якщо реформи інших органів і надалі просуватимуться з рипом на іржавих коліщатах старої системи. ■

Синдром Тешинської області?

Ігор Лосєв

Про високу ймовірність того, що це таки станеться, українських можновладців попереджали раніше. Зокрема, згадаймо заяву директора Інституту національної пам'яті Володимира В'ятровича про шалену антиукраїнську історію в сусідній Польщі, про негативні для нас тенденції в країні, яку ми не завжди виправдано вважали своїм західним стратегічним тилом. Ось воно й сталося. Сенат, верхня палата польського парламенту, більшістю голосів звернувся до Сейму з пропозицією визнати події на Волині 1943 року «геноцидом поляків» з боку українських націоналістів й оголосити 11 липня днем пам'яті його жертв.

Українська влада, як завжди, нічого не робила, щоб протистояти таким тенденціям у сусідній державі, щоб вести якусь контргру, і чекала до останнього моменту, а зараз МЗС України «вивчає» постанову польського Сенату. Особливо зворушує, що польські сусіди зробили це напередодні саміту НАТО у Варшаві, на якому мали обговорювати, зокрема, допомогу Україні. Що ж, тепер я починаю вірити, а не вважати легендою, що під час Другої світової польські улани кінною лавою ходили в атаки на німецькі танки й рубали їх шаблями. Дуже героїчно, виключно, але не дуже розумно...

Рішення Сенату вельми посилить позиції Кремля, надихне його на подальші «подвиги», зробить ще нахабнішим і суттєво послабить Україну, хоча найбільше її послаблює нинішня українська влада.

Польське суспільство виявилось далеко не зрілим і не європейським, продемонструвавши елементарну нездатність розуміти геополітичний зв'язок між безпекою України та безпекою Польщі. Адже сьогодні саме Україна є реальним захисником Польщі. Допоки ми тримаємо фронт на Сході, поляки можуть почуватися у відносній безпеці.

Дивно, що знов і знов у Польщі намагаються розігрувати проти України «волинську карту», хоча, здавалося б, цю проблему цивілізовано й справедливо вирішили президенти Кучма і Квасневський, а потім підтвердив Ющенко. «Прощаємо і просимо прощення» — це єдино можлива формула, коли справді прагнуть примирення, а не історичного виграшу за рахунок ближнього.

Мабуть, знову спрацював синдром Тешинської області. У 1938–1939 роках Польща замість того, щоб виступити єдиним фронтом із Чехословаччиною проти Гітлера, скориставшись скрутою чехів, захопила їхню Тешинську область (на північному сході країни), взявши участь разом із Німеччиною та Угорщиною в територіальному розшматуванні Чехословаччини. Але остання, її називали «зброярською майстернею Європи», була єдиним у регіоні реальним і сильним потенційним союзником Польщі. Разом вони могли до-

воли ефективно протистояти нацистській Німеччині. Долучившись до нищення Чехословаччини, Польща підписала собі смертний вирок, перетворившись на приречений об'єкт геополітики Гітлера й Сталіна. Нині ситуація подібна. Поляки, які ухвалили таке авантюрне та безвідповідальне рішення (це фактично удар у спину Україні, що воює та прикриває її на сході), дуже сподіваються на НАТО, думаючи, що за його спиною можуть безкарно дозволити собі самогубні кроки. Проте Польща в 1939-му мала дуже серйозні гарантії Великої Британії та Франції, що навіть оголосили Німеччині війну за три дні після нацистського нападу на неї. І чи дуже це допомогло полякам тоді? Допомогло, але після шести років жорстокої нацистської окупації та гірких страждань польського народу... То чи варто знову йому переживати велику національну трагедію, аби ще раз переконатися, що $2 \times 2 = 4$?

ПОЛЬСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ВИЯВИЛОСЯ НЕ ЗРИЛИМ І НЕ ЄВРОПЕЙСКИМ, ПРОДЕМОНСТРУВАВШИ НЕЗДАТНІСТЬ РОЗУМІТИ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ ТА БЕЗПЕКОЮ ПОЛЬЩІ

Екс-міністр закордонних справ Польщі пан Сікорський два роки тому прохопився, що Путін таємними каналами звертався до лідерів своєї країни з пропозицією взяти участь у територіальному розборі України. За словами Сікорського, він відмовився. Але тепер ми бачимо, що відмовилися не всі... І не всі зробили висновки з 1939 року, до якого поляки й самі за власною ініціативою прямували, намагаючись домовитися з Гітлером. У 1934-му останній уклав таємний договір із Пілсудським про війну проти СРСР. За польсько-німецькою домовленістю, після спільної перемоги окупована більшовицькою Росією у 1919–1920 роках територія Української Народної Республіки мала діятися полякам. Однак промоутер цих процесів Юзеф Пілсудський помер у 1935-му.

Волинські події 1943 року важко адекватно зрозуміти, не беручи до уваги той факт, що польський емігрантський уряд вів тоді на Волині колоніальну війну проти українців, яка типологічно не дуже відрізнялася від колоніальної війни Франції в Алжирі та Португалії в Анголі.

Україні нічого не лишається, як ухвалити симетричний закон про польський геноцид проти українців західних земель з боку Армії Крайової, «Батальйонів хлопських» та інших польських формувань. Інакше нас постійно шантажуватимуть, виторговуючи капітуляцію за капітуляцію, спекулюючи на нашому важкому становищі. ■

Випробування на витримку

Анна Корбут, Варшава

Якою бачиться позиція України після Варшавського саміту між НАТО, власними амбіціями та Росією

ФОТО: REUTERS

Підтримка, далекоглядність? Поки Захід демонструє політичну єдність стосовно України. Але конкретних перспектив не обіцяє

Цими вихідними у Варшаві було неспокойно. Над містом постійно висіли гелікоптери. Педеркритими центральними вулицями з надзвичайними сиренами пролітали кортежі президентів і прем'єрів країн — союзників та партнерів НАТО. Аж надвечір суботи, коли саміт Альянсу вже добігав кінця, а на велетенському Палаці культури і науки в центрі Варшави (у минулому імені Сталіна) розгорнулися світлові проєкції прапорів організації, польська столиця зігнула з полегшенням.

І не безпідставно. Одним із ключових рішень саміту стало розміщення багатонаціональних натовських батальйонів на ротаційній основі в Польщі та країнах Балтії. Такого кроку на посилення захисту Альянсу на їхніх територіях східні союзники домагалися вже давно, але найвагоміших аргументів їм додала російська агресія в Україні. «Це найбільше досягнення Варшавського саміту, і дуже чіткий сигнал Кремлю про те, що Альянс обстоюватиме територію кожного свого члена», — прокоментував **Тижню** рішення виконавчий віце-президент Атлантичної ради Деймон Вілсон. За його словами, якщо іще півроку тому у Вашингтоні, Берліні й Варшаві відчутна була певна тривога (чи вдасться досягнути консенсусу щодо цього кроку?), то на сьогодні союзники таки виробили

формулу, яка дає східному флангу захист, безпеку та оборону. Марцін Терліковський, який курирує проєкт Економіки європейської безпеки та оборони в Польському інституті міжнародних справ (PISM), пояснює, що такий поворот є справді доволі значущим для східноєвропейського флангу НАТО. «У військовому сенсі Уельський саміт 2014 року започаткував зміцнення безпеки східного крила рішенням про те, що натовські солдати прибуватимуть сюди на навчання, — пояснює він. — Але якщо говорити про таку присутність, то це постійні коливання кількості військових: одні приїжджають, інші їдуть. А тепер у Польщі й трьох країнах Балтії буде по тисячі натовських солдатів постійно, а не на дво-тритижневих вишколах, як раніше». Фактично це дасть старт створенню належної військової інфраструктури в регіоні, вважає він. Усі деталі поки що справді не відпрацьовано, але вже відомо, яка країна курируватиме які батальйони й надсилатиме своїх солдатів до східних союзників. На сьогодні бракує цілісної картини: які це будуть війська, яка техніка, якого роду частини тощо. Над цим міністри почнуть працювати відразу після Варшави. До 2017-го картина має вже стати чіткішою, певен Терліковський.

Не бракувало тут і скептичніших голосів: вони стверджували, що без прописаних деталей наразі це більше політичне рішення. А отже, на рівні НАТО і протидії Москві зроблено дуже мало, особливо з огляду на той факт, що остання агресія Кремля почалася ще два роки тому. Крім того, суто кількісно ці батальйони аж ніяк не можна протиставити західним угрупованням російських військ. Хоч і ці голоси відзначають символічність, а також фактор багатонаціональності формувань, тобто присутності в Польщі й Балтії військових зі США, Британії, Німеччини, Франції та інших держав.

Інший помітний політичний момент — запрошення до НАТО 29-го члена — Чорногорії. Країни на кшталт України чи Грузії навряд чи знайдуть у цьому позитив для себе, адже для них «відчинені двері» залишаються недоступними. Ба більше, багато хто вважає це останнім розширенням Альянсу на видиму перспективу. Але рішення може стати важливим сигналом для Балкан. У цьому регіоні загалом поки що зберігаються проєвропейські та прозахідні настрої, однак давно вже слабшає вплив ЄС, і Брюссель менше цікавиться цим куточком континенту. Вкупі з розчаруванням від власних політичних еліт, які прийшли до влади на хвилі проєвропейських очікувань, але не проводять реформ, боротьби з корупцією чи успішної економічної політики, це створює сприятливий ґрунт для відчуження й віддалення від Заходу. І повороту до потуг з іншого боку, які раді заповнити вакуум і вже проактивно діють у цьому напрямі.

ПРАГМАТИЗМ АБО НІЧОГО

Далі на схід від Варшави оптимізму меншає. Грузини поїхали додому з дальшими планами допомоги та співробітництва, а також підтвердження рішення Бухарестського саміту про перспективу членства в НАТО. Але без будь-якої конкретики щодо останнього, і їхні коментатори не приховували розчарування із цього приводу.

У випадку України згадка про можливе членство, що містилась у декларації Бухарестського саміту 2008 року, зникла, хоча у Варшаві Петро Порошенко й наголосив, що тодішнє рішення стосовно «відкритих дверей для кожної країни» залишається незмінним. Натомість з'явилися значна комплексна допомога та заяви про те, що пріоритет у відносинах між Києвом і НАТО—реформи, гармонізація зі стандартами Альянсу. А також про підтримку територіальної цілісності, засудження дій Росії та вибори в окупованих частинах Донбасу за належних безпекових умов. Про перспективу членства можна буде говорити пізніше, заявили в Альянсі. На спільній із Петром Порошенком прес-конференції 9 липня його генсек Єнс Столтенберг нагадав, що традиційно «абсолютним принципом для НАТО є те, що кожна країна має право вибирати свій шлях». Приймати рішення щодо перспективи членства України належить їй самій та країнам-членам. І тут питання до останніх.

У Києві незадовго до Варшавського саміту зазвучали припущення, що у фінальних комюніке цієї зустрічі НАТО не повторить пунктів про перспективу членства для України, прийнятих у Бухаресті. Столтенберг на прес-конференції у Варшаві заявив: Порошенко чітко дав зрозуміти, що питання членства не на порядку денному. Український президент доповнив це згадкою про пріоритет реформ і незмінність рішення Бухарестського саміту. Але чи міг Київ сам відмовитися порушувати це питання?

У коментарях про це *Тижню* західні експерти здебільшого пов'язують нинішню ситуацію з внутрішньополітичною обстановкою у ключових членів НАТО. Їхні лідери зіткнулися з викликами у вигляді міграційної кризи, Brexit, референдумів, зростання євроскепсису. Ідеї розширення ЄС чи НАТО в Західній Європі наразі є вкрай непопулярними. Якщо, скажімо, німецьке керівництво почне активно педалювати перспективу членства для України чи Грузії, то дасть аргументи проти себе політичним конкурентам, які тільки й чекають, за що вхопитися перед виборами восени, і агентам російського впливу. Схожа внутрішньополітична ситуація у Франції, хоча позиція Франсуа Олланда щодо Росії значно м'якша, ніж в Ангели Меркель. Непросто знайти вихід із ситуації після референдуму з приводу Угоди про асоціацію нідерландам.

Деякі коментатори остерігаються потепління у відносинах між Альянсом та Москвою з огляду на друге за останні два роки засідання комісії Росія—НАТО, що відбулося 13 липня. На саміті північноатлантичне керівництво пояснювало, що мета засідання—повідомити й пояснити Росії рішення, затверджені у Варшаві, аби уникнути непорозумінь і прорахунків. У НАТО керуються бажанням залишатися прозорим і передбачуваним гравцем, хоч би якими були дії Кремля. Особливо йдеться про випадки близького контакту між силами РФ і союзників НАТО в повітрі чи на морі. Але, найімовірніше, це означає, що поступово РФ і

країни Альянсу шукатимуть точки дотику, хоча довіри між сторонами немає. Цю амбівалентність добре описує фрагмент із нової Білої книги Німеччини про безпекову політику та майбутнє Бундесверу, якщо спроектувати його на Альянс і Захід загалом: «Без фундаментальної зміни політики Росія становитиме виклик безпеці нашого континенту в ближчому майбутньому [...]. Стійка безпека та процвітання в Європі неможливі без потужної співпраці з Росією».

І це, попри всі внутрішні моменти, які ще можна зрозуміти, мусить наштовхувати на думку, що топ-політики західноєвропейських союзників України здебільшого досі не мають чіткого бачення: місце нашої держави у світі, який вибрала для себе вона сама, а не у просторі, який нам погодиться відвести Росія. Чи залежить ця позиція від темпу та якості вітчизняних реформ? Безумовно. Успішні трансформації, інформування про них та вперте декларування прозахідного курсу Києвом озброюють ті частини західного політикуму та лідерів думок, які допомагають Україні втриматися бодай у сірій зоні поля зору європейського істеблішменту—ще не західній, але вже не російсько-радянській. Чи достатньо наполягає сама Україна на власному місці у світі? Поки що так. Чи вистачить лише цих трансформацій і наполягання без зміни світогляду в старих європейських країнах, котрий тяжіє, попри все, до самозаспокоїливого звичного порядку речей? Не факт. Схоже, це питання ще тривалої боротьби як країн, що хотіли б мати право на власний геополітичний і цивілізаційний вибір, так і пострадянських, котрі вже в європейському клубі, але ще почуваються там недостатньо впевнено.

Для України та Грузії оптимізму в цьому мало. Але для Заходу це реальна політика, яку він вважає виправданою та ефективною. Тому нам доведеться діяти з максимальною вигодою для себе саме в такому полі. Традиційно активно інтереси України на рівні ЄС та НАТО лобюють країни східноєвропейського флангу: балтійські, Польща, раніше—у співпраці з деякими скандинавськими державами. Але тут теж постають свої виклики. І пов'язані вони аж ніяк не найбільше з нинішніми тертями між Києвом та Варшавою довкола історичних питань.

Зараз через внутрішню польську політику, а також протистояння курсові щодо біженців та федералізації в ЄС виникає напруження між Варшавою та Брюсселем, Берліном. Із виходом Великої Британії з організації Польща втратила важливого для себе більш «яструбиного» союзника, який тепер зосередиться на внутрішніх проблемах. Політики країн—засновниць ЄС почали після цього наполягати на дальшій федералізації Союзу. Але Польща (і не тільки) категорично проти; крім того, це посилює враження, ніби в ЄС не більше враховують думку старих членів, ніж решти. Вдома простір для маневрів у польського уряду обмежений протистоянням із попередньою владою, яка представляє країну на загальноєвропейському рівні, бажанням позбутися статусу «молодшого брата» в тіні Німеччини в ЄС за відсутності сформованої зовнішньополітичної стратегії, а також поступовою утратою ваги в Союзі після рішень із приводу біженців та внутрішніх процесів, які критикують у спільноті. А ще наявність у власних лавах поміркованого й більш радикального крила: останнє

підіграє скептичні настрої серед багатьох виборців ПiС, але не сприяє налагодженню результативної внутрішньої, а особливо зовнішньої політики з партнерами по НАТО й сусідами.

Вагомим експерти називають ще один фактор: відсутність значущих реформ в Україні, якими можна було б обґрунтувати лобювання членства в ЄС чи НАТО без того, щоб наразитися на шквал критики опонентів і популістів. Київ на Варшавському саміті дав зрозуміти, що в цьому питанні збирається досягати реального прогресу: партнерам представлено Стратегічний оборонний бюлетень, який має стати дорожньою картою реформування оборонно-безпекового сектору нашої держави. Оголошено про створення міжвідомчої Комісії з координації євроатлантичної інтеграції України під головуванням призначеного навесні віце-прем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Це має нарешті скоординувати й пожити роботу в тому напрямі, а також створити умови для якісного освоєння допомоги на трансформації, яку можуть надати країни-члени НАТО. На конкретних заступників міністрів буде покладено відповідальність за виконання затвердженої у Варшаві Комплексної програми допомоги та Річної національної програми співробітництва Україна—НАТО. Про останню раніше в інтерв'ю *Тижню* казала віце-прем'єр Іванна Клімпуш-Цинцадзе: вона має намір по-іншому підходити до планування й виконання цих програм взаємодії з Альянсом, «щоб вони не були просто набором заходів, які переносять із року в рік, а реально відображали рівень нашої співпраці». Якщо заявлені кроки реалізовуватимуться оперативним, послідовним та якісним, це спонукатиме західних партнерів знову повірити, що Україна серйозно націлена на зміни, а не обмежується, як завжди, заявами та деклараціями.

НЕ ЖИТИ МРІЯМИ

Утім, завищеними очікуваннями в Україні запастися не варто. Оглядач грузинської служби «Радіо Свобода» Коба Ліклікадзе, який давно спостерігає за євроатлантичною інтеграцією своєї країни, пояснює специфіку «Пакета суттєвої допомоги НАТО Грузії» (його можна вважати своєрідним еквівалентом того, що затверджений для України). Він передбачає три основні моменти: створення на грузинській території спільного центру підготовки й оцінки «НАТО—Грузії» (нейтральне формулювання має пом'якшити мілітарний аспект); посилення ролі військових спеціалістів країн Альянсу під час реформування оборонки та безпекового сектору Грузії; підготовка грузинських солдатів для отримання ліцензії на участь у Силах швидкого реагування НАТО. За всіма цими напрямками країна свої зобов'язання вже виконує, але нині їй треба наповнювати конкретним змістом, як стверджує Ліклікадзе. Поки що, як каже він, центр існує, але це більше приміщення і прапори. Натомість потрібно, щоб там стояли військові усіх або деяких країн НАТО, приїжджали солдати, а люди бачили, що там реально відбуваються навчання.

Від 2014-го є в країні і статус «розширеного партнера» з НАТО, про аналог якого, очевидно, казав український президент у Варшаві, коли згадував шлях через реформи до нового статусу у відносинах з

Альянсом для України. Але поки що побачити й почути, що це дало Грузії, не можна. Країна бере участь у різних сегментах діяльності НАТО, але це не заважає агресивним намірам російських окупантів та пересуванню з їхнього боку так званих кордонів усередині Грузії куди й коли завгодно. Відтак з огляду на те, що ключові союзники НАТО противляться реальній перспективі членства для неї, країна обрала для себе варіант «стратегічного терпіння» й незмінності курсу.

Більш плідним Ліклікадзе називає двостороннє співробітництво Грузії з країнами НАТО. Наприклад, зі США: після останнього візиту держсекретаря Джона Керрі до Тбілісі Сполучені Штати напередодні Варшавського саміту передбачили пільговий продаж військового обладнання Грузії. Франція допомагає будувати парасольку повітряної безпеки, хоча це дуже тривалий і дорогий проект.

«Ми поставимо всі крапки над «і», коли Грузія та Україна, як-от зараз Чорногорія, дістануть членство в НАТО, — підсумовує Ліклікадзе. — Коли закінчатися постійні спекуляції про те, скільки нам залишилося до членства, чи потрібен план дій для його набуття і чи є інструменти, щоб згодом нас прийняли до Альянсу безпосередньо».

УКРАЇНІ ДОВЕДЕТЬСЯ ДЕМОНСТРУВАТИ РЕАЛЬНИЙ ПОСТУП У РЕФОРМАХ І РОЗПОВІДАТИ ПРО НИХ. ТАКОЖ БУЛО Б НЕПОГАНО СФОРМУЛЮВАТИ ЧІТКО, ЩО КОРИСНОГО НА НИНІШНЬОМУ ЕТАПІ МИ МОЖЕМО ЗАПРОПОНУВАТИ КРАЇНАМ НАТО

Грузинський досвід натякає на те, чого слід очікувати ближчим часом у сенсі євроатлантичної інтеграції України. Нам доведеться демонструвати реальний поступ у реформах і розповідати про них. Також було б непогано сформулювати чітко, що корисного на нинішньому етапі ми можемо запропонувати країнам НАТО. Грузія, наприклад, не маючи власного військово-морського флоту, заявляє, що може брати участь у гарантуванні безпеки Чорного моря. Це одне з питань, які звучали у Варшаві. «Грузія може надавати свої порти і центри для ведення спостереження», — коментує Коба Ліклікадзе.

Українські посадовці анонсували на саміті створення спеціального центру протидії гібридній війні в межах пакета допомоги. Зараз, коли на міжнародних майданчиках лунає запитання «А що корисного може дати Альянсові Україна?», представники нашої держави відповідають здебільшого загальними фразами про унікальний досвід у боротьбі з гібридними загрозами. Це сприймається непереконливо. Якщо нам вдасться консолідувати цей досвід і почати говорити про нього в більш наочних формах, позиція України стане сильнішою. І, насамкінець, потрібна комунікація про те, як відбувається співпраця Києва з НАТО в деталях, — для української аудиторії. Так можна буде уникнути враження, ніби все далі відбувається виключно на папері та в незрозумілих офіційних формулюваннях, домислів і спекуляцій на цю тему. А також невинуватих очікувань та вражень у душі «нас зливають». Натомість важливо формувати розуміння роботи, яку проводить Україна на зміцнення власної обороноздатності й безпеки. ■

Зміцнення східних рубежів

Едвард Лукас

Варшавський саміт був найкращим таким заходом НАТО, відколи скінчилася холодна війна. Серйозні люди прийняли серйозні рішення щодо серйозних проблем. Табу, які існували раніше, подолано. Росія — загроза для прифронтових держав (якби такі заяви прозвучали на попередніх самітах, їх сприймали б неоднозначно). Європейський Союз — життєво важливий партнер (були часи, коли це обурило б Туреччину). Стримування має відбуватися не лише військовими засобами (колись тема інформаційної та кібервійни сприймали в НАТО як недоречно).

Звісно, не все було ідеально. Несприятливе тло створювала польська політична арена з її злостивістю і гострою поляризацією. Сумно було дивитися на «історичну» експозицію, де заретушували гігантських політичних постатей, що привели Польщу до Альянсу. Оборонні бюджети багатьох країн надто мізерні. Були й обурені меседжі: представник Естонії Юрі Луйк докоряв німецьким та іншим політикам, що засуджують проведення військових навчань, у яких задіяні їхні ж країни. Україні запропонували замало, Грузію розчарувала риторична відмашка.

Найгіршим аспектом саміту була тень *Brexit* — завданого власноруч тяжкого поранення новітній історії моєї країни. Цю катастрофу можна порівняти із Суецькою кризою 1956 року, ба навіть цього разу все було ще гірше. Нині британцям на міжнародних конференціях із безпеки доводиться несолодко: здебільшого ми вибачаємося і вислуховуємо співчуття з домішками ледве прихованого обурення щодо спричинених нами додаткових проблем. Колись Велика Британія експортувала стабільність, а тепер радше нестабільність.

29 червня міністр оборони Росії та начальник штабу флоту Сергій Шойгу водночас звільнив майже все керівництво Балтійського флоту РФ, а близько 50 офіцерів перевели на інші флоти в нижчих званнях. ЗМІ повідомляють, що причиною цієї чистки є «серйозні недогляди під час служби», а також «свідоме викривлення реальності в рапортах». Єдиний із керівного складу, кого ця хвиля звільнень оминула, — це колишній перший заступник командира ВМС України Сергій Єлісеєв, який у 2014-му зрадив присягу та перейшов на бік РФ і на якого чекають в Україні 15 років тюремного ув'язнення. У медіа спекулювали, що саме він стане на чолі Балтійського флоту РФ, однак уже 1 липня Сергій Шойгу офіційно призначив нових віце-адміралів Александра Носатова та Ігоря Мухаметшина.

Утім, головний висновок після Варшави: попри переважно правильно обраний шлях, до пункту призначення ще далеко. Ми пройшли шлях від того, що лишали двері відчиненими на знак довіри до наших сусідів, до моменту, коли замкнули їх на замок, а тепер ще й додаємо сигналізацію та охорону.

Наразі не зрозуміло, що буде, коли сигналізація спрацює. Теоретично НАТО має оперативну групу підвищеної готовності, яка може бути задіяна протягом кількох годин. Однак програма діє здебільшого на папері. Деталі ще не розроблені. Схема політичного прийняття рішень, необхідних для розташування таких сил, ще не випробувана. Які інструкції дав би своїм дипломатам у НАТО майбутній канцлер Франк-Вальтер Штайнмайер? Що зробив би президент

НАЙБІЛЬША ЗАГРОЗА НАТО — ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ. ПОЛІТИКАМ НА САМІТІ НіЧОГО БУЛО СКАЗАТИ ЗАХІДНИМ ВИБОРЦЯМ, ЯКИМ ОСТОГИДЛИ ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ОБСТАВИНИ ОСТАННІХ 25 РОКІВ

Трамп? А як російська погроза щодо використання ядерної зброї позначилася б на рішеннях Альянсу?

Однак найбільша загроза НАТО — внутрішні чинники. Більшості політиків на саміті нічого було сказати десяткам мільйонів західних виборців, яким остогидли економічні та політичні обставини останніх 25 років. Усе це підкреслює, наскільки сильно ситуація залежить від Ангели Меркель. Доки вона надійно тримається при владі в Берліні, ЄС і НАТО більш-менш у формі. Та шойно вона відступить, у нас проблеми.

Підстав для самозаспокоєння ми не маємо. У кулуарах відбувається значно більше, ніж усвідомлює громадськість. Мабуть, найцікавішою пліткою на саміті була новина про зіткнення польської та російської субмарин кілька місяців тому в Чорному морі. Високопосадовці тримають язика за зубами. Однак ця подія може пояснити нещодавню нібито безпримірну «чистку» в лавах вищого командування Балтійського флоту Росії (щоправда, є ще одне пояснення: розмах контрабанди бурштину почав турбувати Кремль).

Останніми роками застаріла військово-морська присутність Росії в Балтійському регіоні здебільшого нас не хвилювала. Але якщо тепер у цьому секторі Кремль поставить нове, запозятливіше керівництво, то головного болю нам додасться. ■

Якщо треба, то є

Роман Малко

Чому «коаліція» не завжди означає «більшість». Особливості парламентської арифметики

Вкотре порушене нещодавно сакраментальне питання, чи існує насправді в головному законодавчому органі країни коаліція, основа з основ його життєдіяльності та фундаментальна підстава для існування уряду, має доволі однозначну відповідь. Інша справа, що традиція відповідати в Україні «так» або «ні» через неймовірний цивілізаційний поступ провідної верстви втратила свій сенс. На кожне «ні» за потреби можна завжди знайти доволі аргументоване «так», а на кожне «так» — аргументоване «ні». Чорно-білі фарби нині в Україні не в моді, життя занадто різнобарвне, тож відповідь може лежати радше в площині «якщо треба, то є».

Наприклад, результат поіменного голосування за проект закону про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних сил України (№ 4795) за основу та в цілому 7 липня нинішнього року — яскраве підтвердження цього (для аналізу навмисно взято лише один день роботи ВР). А коли ще врахувати, що сам розгляд питання та голосування вдалося провести в результаті ледь не спецоперації коаліції, то тут і сумніватися, власне, нічого. Блискавичне деблокування роботи парламенту фракціями БПП та НФ і проведення доволі результативного засідання після кількох днів бездіяльності — хороший аргумент на користь її існування. Щоправда, найважливіше питання стосовно конфіскації коштів Януковича і К^о так і не було вирішено. І це неабиякий прокол. Порожні засіки Батьківщини потребують живих грошей. Звісно, таке неподобство можна вважати лише тимчасовим непорозумінням, якщо не враховувати, що протягти його намагаються вже не вперше й голосів за нього не вдається набрати навіть у самій коаліційній тусівці.

Ок, припустімо, коаліція існує. Але під час детальнішого вивчення історії хвороби, себто протоколів голосування, сумніви все ж таки закрадаються, і небезпідставні. З твердих 249 голосів за згаданий вище законопроект із фракції БПП проголосувало лише 118 депутатів, 9 вирішили не голосувати, а 15 узагалі десь зникли. Трохи краща ситуація в соратників із НФ: за — 76, не голосували — 2, відсутні — 3. Отже, як не крути, основних багнетів коаліції виявилось аж 194. І навіть якби ті 29 відсутніх та незгодних також долучилися до процесу й дві фракції стовідсотково підтримали закон, голосів усе одно виявилось б тільки 223, тоді як необхідно 226, і цього явно замало, щоб бути принаймні хоч якоюсь більшістю.

А втім, і цьому можна знайти пояснення. По-перше, не завжди щастить тримати дисципліну, іноді не вдається домовитися, хтось боїться за

Співучий спікер. Мобілізація більшості в Раді для голосування за важливі закони потребує творчого підходу

свою шкуру й нажите казкове майно, всяке трапляється. По-друге, членом коаліції може бути й окремо взятий нардеп, а не конче фракція, є й такий нюанс. І по-третє, треба бути оптимістом, бо завжди знайдуться люди, готові у важку хвилину підставити плече. У нашому випадку таких добродіїв виявилось досить багато. Чимало голосів, аж 22, виділила на добру справу фракція «Самопоміч», десяток підкинула група «Воля народу» (можливо, з вдячності за скасування напередодні недоторканності зі свого колеги Онищенка та дозвіл на його кримінальне переслідування), 18 — позафракційні, 4 — група «Відродження», а 1 навіть дала Радикальна партія Ляшка (Артем Вітко, командир добровольчого батальйону «Луганськ-1»), що взагалі на голову не налазить і, можливо, навіть вказує на певні відцентрові процеси в цій, здавалося б, монолітній силі. От хто чесно не підтримав надання права українським воякам відстоювати інтереси держави поза межами України, то це Опоблок і «Батьківщина». Перші, звісно, «тому що послідовні», а другі тому, що пообіцяли в компанії РПЛ блокувати роботу ВР, поки не будуть виконані їхні вимоги (як-от переглянути тарифи, довести, що існує коаліція), тож мусять дотримувати слова.

Схожа, хоча й має певні нюанси, історія із законом про амністію у 2016 році (№ 4255), який, зокрема, передбачає звільнення від кримінальної відповідальності учасників АТО, що не скоїли важких злочинів. Цей важливий для суспільства законопроект підтримало майже стільки само нардепів, як

і згадуваний вище, з різницею два голоси. 247 «за» назбиралося завдяки БПП (117), НФ (74), позафракційним (21), «Самопоміч» (16), — увага! — «Батьківщині» (10), «Волі народу» (6), «Відродженню» (2), радикалам (2) (той самий Артем Вітко та Юрій Шухевич). Опоблок, «тому що послідовні», звісно, знову не дав жодного голосу, але важливо не це. Попри те що коаліційні фракції й цього разу не зуміли зібрати потрібну кількість голосів зі своїх лав, знайшлися друзі, які знову люб'язно підставили плече, розуміючи всю важливість ситуації. Понад те, серед тих друзів навіть виявилися парламентарії від «Батьківщини», які, всупереч принципам, таки натиснули потрібні кнопки.

Чи доводить це існування коаліції? Навряд чи. Хіба що ситуативної, коли збігаються інтереси тих чи інших груп і вони в стані наступити на горло своїй пісні або коли питання уникнення можливих іміджевих втрат виявляється важливішим, ніж лобювання чіхось забаганок. Це типова ситуація. Схожих прикладів повно в роботі парламенту останнього скликання, як, зрештою, і попередніх. У такому форматі працювати неспросто, до того ж доволі малопродуктивно. Така модель — це, по суті, «ширка», яка стала однією з маніпуляційних технологій у політиці попереднього режиму, що, своєю чергою, є однією з причин Революції гідності.

Подальша робота депутатів взятого до аналізу парламентського дня здебільшого лише підтверджує підозри. Вже при включенні до порядку денного багатотрагедального законопроекту про спецконфіскації, іменованого цього разу законом про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей стягнення в дохід держави необґрунтованих активів та активів, власник яких не встановлений (№ 4890), проявилася вся сутність ситуативної коаліції. Незважаючи на численні благання його розробників та лобістів і пояснення, що нікому з депутатів документ особливо не загрожує, зате дасть змогу покрити важливі статті бюджету (фінансування потреб армії та соціальних програм), підтримати його погодилося з чотирьох спроб тільки 174 обранці. Це навіть не 190+ присутніх членів двох провладних фракцій БПП і НФ, не кажучи вже, що «за» проголосували також 15 нардепів з інших фракцій та позафракційних. Ось така арифметика.

І навіть коли припустити, що закон справді сумнівний і непотрібний, то більшість наступних голосувань мало чим різняться. Позафракційні голосують відповідно до своєї політичної або якоїсь іншої орієнтації, підтримуючи на власний розсуд те, що вважають за потрібне. «Батьківщина» вдає, що її немає, і вмикається, коли їй цікаво, та й то не вся. Колеги-радикали, як правило, взагалі не вмикаються. У «Волі народу» кожен голосує як хоче, бо там усі самодостатні й дорослі. «Відродження» — та сама ситуація, хоча переважно ігнорує. «Самопоміч» також стоїть осторонь, ну а ОБ знову ж таки послідовний. Вся ця трагікомедія врешті закінчується припиненням роботи. І якби не світлий момент ухвалення календарного плану на наступну сесію (аж 267 голосів «за»), який підтримали 26 пальцями навіть опоблоківці, бо їхній член Папів серед розробників, можна було б із чистим серцем вслід за Юлією Тимошенко почати

вимагати позачергових виборів через неіездатність парламенту.

Про можливий перезапуск Ради через дострокові вибори говорять чимало, але влада в особі президента та інших зацікавлених навряд чи на неї погодиться. За останніми результатами опитувань, оприлюдненими Соціологічною групою «Рейтинг», перспективи БПП із підтримкою 11% та НФ із 1% залишитися біля керма країни видаються доволі примарними і твердження «не на часі» має під собою цілком реальне підґрунтя. Є ще й інші причини, вагомі та не дуже: побажання від закордонних партнерів, війна, взяті на себе зобов'язання, розпочаті (?) реформи тощо. Але головна все ж таки криється в тому що можливості контролювати й керувати процесом. Як демонструє наш побіжний огляд можливостей парламентаріїв мобілізуватися в разі потреби, порох у порохівниціях у владної недокоаліції все ще є, хоча й не завжди сухий.

КІЛЬКІСТЬ ЧЛЕНІВ КОАЛІЦІЇ МОЖНА З НАТЯЖКОЮ НАРАХУВАТИ 170–190 БАГНЕТІВ, ЩО ЯВНО НЕ ВІДПОВІДАЄ ПРИПИСАМ. РЕШТА — СЕЗОННІ РОБІТНИКИ, АБО НАЙМАНЦІ, ЗАЛУЧЕННЯ ЯКИХ ПОТРЕБУЄ ПОСТІЙНИХ ВЛИВАНЬ, КОМПРОМІСІВ І МАНІПУЛЯЦІЙ

Йдеться насамперед про індивідуальний підхід. Змусити депутата підтримати той чи інший законопроект можна багатьма способами: від купівлі його тушки (себто самого депутата), як, подейкують, було перед голосуванням за уряд Гройсмана (у що важко не повірити), до зацікавлення в підтримці його (депутата) скромних особистих законотворчих ініціатив. Звісно, вагомий аргумент і, скажімо, порушити кримінальну справу чи дати хід вже наявній. Фактор страху для народного обранця — це нерідко щось куди важливіше, ніж обіцянка виборцям або навіть власна совість. І з приходом нового чесного прокурора ризикувати з такими речами в цій країні наважиться не кожен. Усі неслухняні мають шанси повторити незавидну долю своїх колег по цеху, вартість білета яких в один кінець вилилася в чималу копійчку.

А з приводу того, у який спосіб досягається порозуміння з найдіюзнішими представниками колишньої еліти, відповідь варто шукати не лише в перебігу анонсованої президентом деолігархізації (якої насправді немає), а найперше в дрібних деталях, як-от блокування закону про спецконфіскації. Більш ніж очевидно, що в його ухваленні наразі не дуже зацікавлені головні ляльководи та їхні партнери. І причина тут знову ж таки в «ширці» з колишніми регіоналами, яку власноруч благословив Петро Олексійович, не маючи на кого спиратися після розпаду попередньої коаліції. Послуга за послугою...

То ж чи є все-таки нині коаліція? Будьмо відвертими, кількість її членів можна з натяжкою нарахувати в межах 170–190 багнетів, що явно не відповідає приписам. Решта — сезонні робітники, або найманці, залучення яких потребує постійних вливань, компромісів і маніпуляцій. ■

Опозиційний блог

Денис Казанський

Про що пишуть ЗМІ сепаратистів

Головне обличчя «республіки». Передовиці газет у Донецьку легко сплутати між собою

Після того як частина Донбасу перейшла під контроль незаконних збройних формувань «ДНР», українські ЗМІ втратили можливість там працювати. Ще навесні-влітку 2014-го там прокотилася хвиля погромів редакцій місцевих газет, які об'єктивно висвітлювали події в регіоні та критикували дії сепаратистів. Відтоді на захопленій бойовиками території діє жорстка цензура, а ті телеканали й газети, що працюють там нині, не так інформують громадян, як займаються пропагандою.

Жителям підконтрольних «ДНР» районів не позаздриш. Вони практично не мають змоги отримувати об'єктивну інформацію про те, що відбувається в їхньому регіоні. Єдиним променем світла в цьому царстві невідання для них залишається інтернет, хоча й там цензура намагається накласти свої обмеження. Як відомо, цілу низку українських ресурсів у Донецьку місцеві провайдери заблокували згідно з указом адміністрації Захарченка.

Заповнювати інформаційний вакуум сепаратисти намагаються своїми виданнями. Лише в Донецьку бойовики друкують близько десятка різних газет. Крім того, ведуть мовлення кілька телеканалів, два з яких називаються «Оплот». Ось тільки контент видань практично не відрізняється. Досі не зрозуміло, навіщо бойовикам узагалі випускати таку кількість різних видань, якщо можна обмежитися одним-двома.

Газети «Донецк Вечерний», «Донецкое время», «Донецкая Республика», «Голос Республики» виходять з однаковими фотографіями Захарченка на перших шпальтах. Знімки централізовано затверджує і розсилає в редакції його прес-служба. В одному номері в середньому буває п'ять-шість фотографій ватажка «ДНР», іноді навіть по дві на одній шпальті. До аналогічної практики сьогодні вдаються в Туркменістані, де всі газети також виходять обов'язково з портретом президента Бердимухамедова на першій сторінці.

Єдине донецьке видання, яке не друкує затвердженого портрета Захарченка, — «Новоросси́я», що видається коштом угруповання Павла Губарева. Вже цей факт дає підстави вважати його умовно опозиційним, хоча жодної явної критики очільника бойовиків там немає. Втім, газета Губарева все-таки відрізняється від інших позамежним градусом російської націоналістичної пропаганди. Якщо стиль публікацій газет із портретами Захарченка ніби скопійований із радянських передовиць 50-річної давності й публікується там переважно офіційно, то «Новоросси́я» друкує відверто мракобісні та псевдоісторичні матеріали, які розповідають про змови світової закуліси проти Росії, всілякі варіації «плану Даллеса», а також розміщують звичні вже історії про «страшні злочини українських карателів».

«Я бачив, як вони вбивали дітей, жінок, людей похилого віку. Вбивали не випадково, не помилково, а цілеспрямовано, методично. Вбивали підло, розстрілюючи житлові квартали касетними та фосфорними бомбами. Вбивали, прекрасно знаючи, що стріляють по лікарнях і школах, по дитячих садках», — стиль типової замітки в газеті Губарева (№ 94 від 30 червня 2016 року).

При цьому про реальні проблеми, які зараз насамперед хвилюють жителів підконтрольних бойовикам районів, у газетах практично нічого не пишуть. Не знайдеш там й інформації про заборгованість із заробітної плати перед шахтарями, яким досі не видали грошей за березень. Як і про мітинги підприємців, обурених терором так званої податкової бойовиків, що відбирає в них товар та обкладає штрафами. Не йдеться й про подальшу долю закритих підприємств, а також тих, що вмирають, які після захоплення Донецька угрупованням Захарченка втратили можливість нормально працювати.

У цих умовах люди, яким «пощастило» опинитися в «ДНР», викручуються як можуть. Вільні ЗМІ їм замінили соціальні мережі та блоги, котрі бойовикам заблокувати набагато складніше, ніж окремі інтернет-ресурси. Тепер про свої реальні проблеми люди повідомляють у Facebook і «ВКонтакте», час-

то реєструючи анонімні акаунти, щоб уникнути проблем. А замість опозиційних сайтів і газет тепер читають блоги в ЖЖ.

«Скандали, інтриги, розслідування ДНР» марно шукати в газетах. Зате про все це можна дізнатися з блогу <http://insider-dnr.livejournal.com>, де обговорюють чутки, плітки та брудну білизну різних функціонерів «республіки». Або ж в інших схожих блогах на кшталт <http://dpr-uncut.livejournal.com> або <http://novorossiago.livejournal.com>.

У «ДНР», як у будь-якій великій структурі, існують різні угруповання, що змагаються між собою, проте в їхніх представників немає можливості публікувати одне на одного компромат у ЗМІ (оскільки й ЗМІ як таких також немає). Тому компромат на конкурентів залишається зливати тільки через блоги, прикриваючись анонімністю. У блогах сепаратисти зводять одне з одним особисті рахунки, не забуваючи для порядку лаяти в бік України, щоб уникнути звинувачень у провокаторстві та непатриотичності. Велика частина негативних публікацій присвячена Денису Пушиліну та його оточенню, що походить із фінансової піраміди МММ. Пушиліна в Донецьку відверто ненавидять, але якимось дивним чином цей персонаж лишається непопльованим.

Є в Донецьку навіть якась подоба опозиційного інтернет-ТБ. На youtube.com зареєстрований канал «Криптограф Новоросії», де анонімний ведучий, одягнений у маску й форму «Гірка», зриває завісу з того самого Пушиліна та інших шахраїв із оточення Захарченка. Саме такою є сьогодні свобода слова по-донецьки.

Більшість анонімних опозиційних блогів пов'язують із Павлом Губаревим та польовим командиром Олександром Ходаковським. Деякий час і сам Ходаковський вів досить опозиційний блог, у якому невтішно відгукувався про Захарченка та його порядки. Однак із червня ресурс уже не оновлюється. Мабуть, куратори пояснили Ходаковському, що не вітають таких одкровень. Тому «викидати» компрометуючу інформацію тепер доводиться з інших джерел.

За іронією долі люди, які довгий час проголошували вільні медіа та незалежних журналістів «інструментом згубного впливу Заходу» й ратували за введення цензури, врешті-решт самі стали її жертвою та усвідомили всю важливість свободи слова. Тож зараз ті, хто проклинав «американських грантоїдів» та українські ЗМІ, намагаються за їхньою допомогою запустити в інфоспростір потрібну інформацію.

Сучасні технології дають можливість сьогодні легко обійти будь-яке блокування чи цензуру. Тому друк однонамітних газет із портретами Захарченка в наш час видається комічним. Але ватажок бойовиків, схоже, просто не здатний це усвідомити й отримує щире задоволення від споглядання своїх ликів на перших шпальтах. А це означає, що роль блогів і соціальних мереж та їх закріплення як основного джерела інформації для донеччан тільки зростатиме. І це треба взяти до відома, зокрема, й українським журналістам, якщо вони хочуть доносити свою інформацію до читачів на Донбасі, а також мати від них зворотний зв'язок. ■

К Н И Г А Р Н Я

18–23 липня

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

20 липня, 18:30 — книжкова зустріч «Інклюзія у казках та малюнках» з презентацією дитячих книжок «Видавничого центру «12» «Квітти» та «Сонце в озері твоєму» за участю автора та видавця Олени Осмоловської та авторів-ілюстраторів Христини Маканик й Ольги Бутковської.

Львів (просп. Свободи, 7):

18 липня, 18:30 — проєкт «Нове». Майстер-клас від Юлії Зелінської «Твоя найкраща бізнес-подія: від задуму до прибутку».

21 липня, 18:30 — розмова філософів Павла Бартусяка та Володимира Олінкевича «Супрема Казимира Малевича».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

19 липня, 18:00 — зустріч із резидентами літнього покликання «Станіславського феномену» Катериною Гладкою та Олександром Кобою.

Харків (вул. Сумська, 3):

19 липня, 18:30 — презентація книжки Антона Санченка «Земля Георгія». Модератор Ігор Зарудко. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

21 липня, 17:00 — дискусія на тему «Tourism» («Туризм»). Від Conversation Club. Англійською мовою без перекладу.

22 липня, 19:00 — розмова на тему «The history of memes: from Ancient times to modern society» («Історія мемів: від давніх часів до сучасного суспільства»). Модератор Антон Бойко — спікер проєкту «World Around Us». Англійською мовою без перекладу.

Харків (вул. Пушкінська, 50/52):

23 липня, 12:00 — дитяча субота. Майстер-класи для дітей та батьків.

Дніпро (вул. Глінки, 15):

20 липня, 18:30 — презентація книжки Антона Санченка «Земля Георгія». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Дніпро (вул. Володимира Мономаха, 7):

23 липня, 10:00 — дитяча субота. Майстер-клас із розпису глиняного посуду. Для дітей віком 5+.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

20 липня, 18:30 — non-фікшн.ua. Дискусія «iLit: література в епоху гаджетів та інтернету». Спільно з літературною медіатекою 5books.

Інформаційний партнер

ТИЖДЕНЬ

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Приватизація

Глитаї, або ж павук

Юрій Макаров

«Приватизація» — слівце з безнадійно зіпсованою репутацією. Я особисто не пам'ятаю, чи був у мене ваучер («приватизаційний майновий сертифікат», за який нібито кожен українець міг отримати свою частку загальнонародної власності й після того стригти дивіденди, попиваючи пиво на пляжі), а якщо був, то куди я його подів чи, може, вклав. Просто не пам'ятаю, ніхто з моїх знайомих так само не пам'ятає, хоча їх роздали всьому дорослому населенню країни. Натомість усі знають, що в Україні перехід державних підприємств у приватні руки закінчився несправедливо й страшенно безгосподарно.

В освітніх телевізійних програмах початку 1990-х, які з найкращих міркувань спонсорували «Вашингтонський обком», доступно розповідалося, чому вільний ринок кращий за Держплан, а ефективний власник — за номенклатурного «червоного директора». Наочною ілюстрацією до позитивного ток-шоу «Від перехрестя до успіху», яке вела на УТ-1 переконлива Алла Мазур, були розбірки бандитів, розчинення на теренах світового океану суден Чорноморського морського пароплавання й занепад колись знаменитих на весь СРСР заводів-гігантів. «Ефективні власники» брали під контроль підприємства, виганяли робітників, продавали за безцінь морально застаріле обладнання на брухт і так само розчинялися, зрідка потрапляючи в кримінальну хроніку.

Нічого в тому дивного немає: щоб «невидима рука ринку» (ще один тоді неологізм, а тепер настальгійне словосполучення з 1990-х) себе проявила на повну силу, має бути як мінімум сам ринок — повноцінна конкуренція та однакові для всіх умови. Що стається, коли суддя підіграє одній із команд, можна зрозуміти хоча б на прикладі долі Уельсу на Євро-2016, але там хоча б не змінювали правил у процесі кожної гри. Перерозподіл української власності за останню чверть століття — історія суцільної ганьби, але нічого іншого за наявних умов і мотивації ми не могли отримати в принципі. Зношені основні фонди, вчорашні технології, жадлива енергомісткість виробництва, специфічна виробнича культура, орієнтованість на, з дозволу сказати, «ринку» СРСР — нічого іншого із цим багатством не могло статися. Виняток становили металургія та хімія, які могли ще проіснувати якийсь відносно короткий час без перезавантаження тільки за рахунок міжнародної кон'юнктури. Недовго, доки Китай не вибудував свої галузі — надсучасні, ефективні, самодостатні.

Окремий пункт програми — інфраструктура. Безумовно, популістська вакханалія навколо комунальних тарифів — цирк за межами пристойності, але

якби свого часу всілякі там облєнерго не були віддані в концесію власникам-упилям, а потрапили в руки справжніх ефективних менеджерів, які насамперед зменшили б енергозатрати, то не було б ані нинішньої загрози соціального вибуху, ані подальшої фатальної залежності від імпортного газу.

Зараз ситуація повторюється. Фонд Держмайна оголосив, що має намір цього року продати 450 об'єктів, які досі залишалися в державній власності. Серед них кілька досить прибуткових підприємств, зокрема Одеський припортовий завод, Укрспирт, іще щось. Експерти кажуть, що момент невдалий: ласі шматки за безцінь скуплять ті самі наші рідні олігархи, а ми вже знаємо, як вони поведуться в ситуації вибору між модернізацією та експлуатацією. Уряд наполягає, бо латати дірки в бюджеті потрібно вже зараз, бо криза, бо війна і таке інше, бла-бла-бла...

**ВЛАСНІСТЬ СВЯЩЕННА Й НЕДОТОРКАНА,
ВОНА ЗАХИЩЕНА ВСІМА ІНСТИТУТАМИ ДЕРЖАВИ,
ЯКЩО ДЕРЖАВА НАСПРАВДІ ХОЧЕ,
ЩОБ РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР РОЗВИВАВСЯ,
ПЛАТИВ ПОДАТКИ Й ЗАБЕЗПЕЧУВАВ РОБОЧІ МІСЦЯ**

Зрозуміло, що жоден відповідальний інвестор в Україні не з'явиться, бо йдеться про перерозподіл навіть не власності, а ресурсів, які завтра можна перерозподілити. Власність священна й недоторкана, вона захищена всіма інститутами держави, якщо держава насправді хоче, щоб реальний сектор розвивався, платив податки й забезпечував робочі місця. Україна за останню чверть століття жодного разу такої мотивації бізнесу не пропонувала, тож не варто дивуватися, що довготривала стратегія наявного підприємця обмежується висмокуванням усього, що можна висмоктати, з подальшим перепродажем і купівлею чергового апартаменту на Knightsbridge.

Боротьба з корупцією — це боротьба не з корупціонерами, а передусім з умовами, у яких корупція неминуха. А то, своєю чергою, не лише тіньові схеми, шпаринки в законодавстві й решта спокус, а непевність, що бізнес можна буде передати онукам. Потрібні клімат і гарантії, ще раз клімат і ще раз гарантії. Тільки за таких умов на аукціони приййдуть не авантюристи-глитаї, а господарі, які мислять іншими часовими категоріями. Не якісь там патріоти, це взагалі річ інтимна, а просто люди, для яких інтереси власного бізнесу мимоволі збагатимуться з інтересами держави. ■

Майно як баласт

Любомир Шавалюк

В Україні неймовірна кількість об'єктів державної власності. Управління ними залишає бажати кращого

Загальноприйнята теорія вчить нас, що держава не може бути ефективним власником. Про це читаємо в сотнях книжок з економіки. Усупереч тому в глобальній практиці є чимало країн, наприклад Китай, Бразилія, Росія, у яких державний капіталізм не просто існує, а й протягом останніх десятиліть набув особливого розмаху. Але якщо до кризи 2008–2009-го найбільші державні компанії росли мов на дріжджах, то після неї, а особливо упродовж останніх двох-трьох років, на поверхню виходять усі темні сторони держкапіталізму й недоліки держави як власника. Масштабний корупційний скандал у Бразилії, пов'язаний із відмиванням грошей у державних компаніях, використання Росією держкорпорацій для досягнення геополітичних цілей, консервація в найбільших підприємствах державного сектору КНР надлишкових потужностей, неефективності й партійних хабарників — ось лише кілька прикладів, які показують, чому держава не може ефективно управляти активами. Особливо та, у якій слабкі інституції. Україна тут не виняток, а може, і найпоказовіший приклад. Хоча від самого початку незалежності ми тримаємо курс на поступове роздержавлення, але у власності центральних органів влади, а також місцевих громад і досі перебуває неймовірна кількість майна різного гатунку. Оскільки за слабкістю держінституцій ми можемо спокійно боротися за пальму першості у світі (за глибиною деградації відносно раніше досягнутих рівнів точно), то і прояви неефективного управління цією власністю в нас вражають різноманітністю. Вони можуть подивувати багатьох не тільки масштабами бездіяльності держави, а й силою людської винахідливості та підприємливості, застосованих для того, щоб заробити на її майні.

ШИЛО І МИЛО

Найкращими активами держави, своєрідними перлами є великі компанії та банки. Нафтогаз, Укрзалізниця, Ощадбанк та десятки інших корпорацій нині в усіх на устах, вони часто з'являються в інформаційних повідомленнях, до них прикута особлива суспільна увага. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), на кінець III кварталу 2015-го активи 100 найбільших компаній без урахування семи банків становили 926 млрд грн. Це практично шоста частина активів усіх українських підприємств, які на початок того року дорівнювали майже 6 трлн грн, і 90% балансів усього державного бізнесу.

Окрім найбільших корпорацій у власності держави перебуває ще досить багато компаній, назви яких простим людям нічого не скажуть. Загалом, за даними МЕРТ, Україна володіє 1829 діючими державними підприємствами (ДП) та контрольними пакетами акцій 272 товариств (здебільшого вони раніше теж були ДП, але пройшли етап корпоратизації та часткової приватизації). Відніміть від цього 100 найбільших — і ви отримаєте близько 2 тис. суб'єктів господарювання із сумарними активами приблизно 100 млрд грн, тобто в середньому по 50 млн на підприємство, — дуже пересічна сума, яка дає уявлення про масштаб діяльності цих 2 тис. фірм.

Нарешті, ще більшу за кількістю групу утворюють підприємства-трупи. За даними МЕРТ, понад півтори тисячі держпідприємств не працює. Вони перебувають у процесі ліквідації, реорганізації, санації чи банкрутства. Їхні активи — це здебільшого уламки того, що колись було потужними виробничими комплексами, розтриньканими за роки незалежності через відсутність адекватного управління.

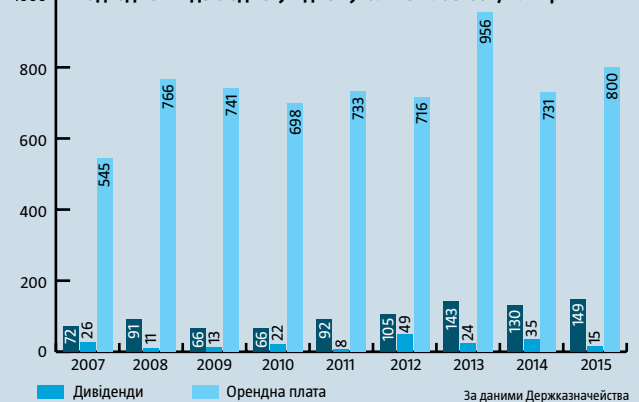
Могло б бути й більше

Державне та комунальне майно щороку приносить бюджетам різних рівнів мільярди гривень надходжень. З огляду на розмір активів, що перебувають у державній власності, ця сума мала б бути в десятки разів більшою. Або вона осідає в кишенях тисяч чиновників, або їхнє управління державним майном таке слабке, що не дає змоги її заробити

Надходження до бюджету від державної власності, млн грн

Надходження до бюджету від комунальної власності, млн грн

За даними Держстатистики

Певну вартість вони мають, але зазвичай виробляти нічого не здатні. До цього переліку можна додати підприємства-привиди. За даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), на початок минулого року в нашій країні було зареєстровано 5559 державних та 32 казенні підприємства, що більш як на 2,2 тис. перевищує цифру, про яку звітують МЕРТ і Реєстр суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що його формує Фонд державного майна України (ФДМУ). Мабуть, це підприємства, від яких залишилися тільки назва та запис у реєстрі, тобто які існують на папері.

Держава — це не лише найбільший у країні капіталіст, а й величезний власник нерухомості. Про це мало говорять, але органи влади володіють величезною кількістю таких об'єктів: від будинку Кабінету Міністрів корисною площею 235 тис. м² до недобудованого магазину в якому-небудь Гуляйполі. За даними ФДМУ, на початок червня цього року в Україні було понад 19 тис. активних договорів оренди державного майна, за допомогою яких орендарі винаймали 643 млн м² нерухомості (це понад три чверті площі Києва або три з половиною міста з територією Львова). Ще понад 5,7 тис. об'єктів нерухомості чекають на своїх орендарів. Слід виокремити об'єкти соціальної інфраструктури, наприклад гуртожитки та будинки культури у власності держави та місцевих громад. Багато з них свого часу перебували на балансі підприємств, але після корпоративізації та приватизації останніх лягли баластом на плечі органів влади.

Не забуваймо і про землю. За оцінками експертів, держава в Україні володіє наділами сільськогосподарського призначення загальною площею близько 10–12 млн га, тобто фактично чвертю всіх таких земель. Оскільки земля — одне з найбільших багатств нашої країни, цей актив також можна назвати перлиною державної власності, яка дає змогу збагачуватися формально держбюджетові, а фактично чиновникам,

які відповідно до посад розпоряджаються цими ділянками й вирішують, кому надати доступ до активу.

Згадаймо і про комунальну власність (підприємства, нерухомість, земля). Комунальні підприємства — це безліч суб'єктів господарювання, які належать місцевим громадам. За даними ЄДРПОУ, на початок минулого року їх в Україні налічувалося 13 778. Скільки з них активні, сказати важко, але порядок цифри чималий. Про проблеми, які виникають в управлінні цими підприємствами, потрібно говорити також окремо.

Уся ця мозаїка майна належить державі (громадам) і нібито повинна наповнювати бюджет, у підсумку роблячи нас із вами багатшими. Але таке можливо тільки за належного управління. Насправді державний сектор економіки протягом усіх років незалежності потерпав від виняткової безгосподарності. На ньому намалювали заробити всі, кому не ліньки. А таких в Україні тисячі, якщо не десятки чи сотні тисяч.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Чимало труднощів, пов'язаних із державною власністю, існує ще від початку незалежності. Як правильно казав герой класичного радянського кіно, розруха в головах. Радянський Союз давно канув у Лету, але й досі відіграє помітну роль у соціально-економічних процесах України. За нього красти в державі для наших співвітчизників стало суспільною нормою. Явна більшість працівників завжди могла роздобути щось із продукції чи сировини та матеріалів підприємств, на яких трудилися. Особливо це стосувалося колгоспів та виробництва товарів першої необхідності. Здавалося б, нічого в цьому страшного, але таке злодійство в масштабах країни призводить до того, що крадемо самі в себе. А друге, чого українців навчив Союз, — працювати так, як платять, не виявляти зайвої ініціативи. Ці два ментальні нюанси червоною ниткою з'єднують процеси, які роками відбувалися у сфері державної власності, зі станом справ, який маємо в ній сьогодні.

Почнімо з підприємств-трупів та підприємств-привидів. Їх кількість, як показано вище, вимірюється тисячами. Звідки вони взялися? Це наслідок систематичного розтринькування держмайна, коли верстати, що коштували мільйони доларів, вивозили за кордон або, що гірше, різали на брухт. Це робило й робить дуже багато людей. Не гребували таким промислом і олігархи, тепер дуже шановані. Якби українці не були навчені красти в державу або якби вона була сильніша, це явище не сягнуло б таких масштабів. Так чи так, але про яку ефективність держвласності можна говорити за наявності численних прикладів вкрай варварського розпилування майна? Суспільство сперечається, приватизувати чи ні то одне, то інше держпідприємство, але поза його увагою залишаються тисячі до нитки розкрадених і фактично вбитих підприємств. Виходить якась одностороння дискусія.

І другий аспект, що стосується підприємств-фантомів. Навіщо вони державі, адже бюджет не поповнюють, зате формують такий собі статистичний хвіст, який із року в рік мігрує звітами й відволікає ресурси на облік та утримання. Відповідь, здається, проста: ніхто на державній службі не готовий напружуватися, щоб уладнати це питання, виписавши адекватну процедуру банкрутства, прийнявши

стратегію роботи з мертвими підприємствами тощо. Крім того, процеси розтринькування, вочевидь, тривають, тому раз і назавжди цей хвіст рубати рано, адже він згодом відросте, мов у ящірки. Власне, це і є приклад плачевної бездіяльності, яка стала одним із основних факторів україн неефективного управління державною власністю.

Інша проблема — організація управління державною власністю, у якій існує практично первісний хаос. Більшості законодавчих актів, які регулюють облік, систематизацію, інвентаризацію об'єктів держмайна, лише 5–10 років; активне використання Єдиного реєстру об'єктів державної власності налічує тільки три роки. Із понад 24 тис. юридичних осіб, котрі мають запис у ЄДРПОУ як такі, що діють на основі лише державної власності, на сьогодні 4,8 тис. не упорядковано, тобто їхня належність до сфери управління відповідним суб'єктом не підтверджена. Це означає, що майже 5 тис. юридичних осіб загубилося дорогою від ЄДРПОУ до відповідного органу управління держвласністю й уряд офіційно не знає, що це за підприємства, яке в них майно і що з ними відбувається. Про яку ефективність управління можна говорити, якщо держава не здатна до пуття з'ясувати, чим вона володіє?

Ще один аспект хаосу: на сьогодні, за даними ФДМУ, існує 155 суб'єктів управління державною власністю, з яких 70 — центральні органи виконавчої влади. Багато з них (як-от Академія наук, Державне управління справами тощо) не мають ні людського ресурсу, ні кваліфікації, щоб розвивати держвласність, яка перебуває в їхньому управлінні. Навіщо їх стільки? Невже щоб максимум чиновників збагачувалися за рахунок держави і якомога більше з них приходили на ключові посади в міністерства й відомства тільки заробляти капітали в такий спосіб? Додайте сюди регіональні відділення ФДМУ (і не тільки його), які розпоряджаються державною нерухомістю, органи місцевого управління, що відають комунальним майном — і ви отримаєте армію, ба навіть клас (у традиційному марксистському значенні) чиновників, які непогано живуть за рахунок держмайна, ні на що не здатні у професійному сенсі, але, головне, зацікавлені в збереженні статус-кво й руками-ногами тримаються за свої посади та можливості конвертувати їх у гроші.

У світі відбувається поступовий перехід до централизованної системи управління державною власністю, коли один суб'єкт (міністерство, суверенний фонд, холдингова компанія) управляє всіма її об'єктами. Поряд із цим у багатьох країнах існує модель подвійного підпорядкування, коли галузевими аспектами управляє лінійне міністерство, а питаннями корпоративного управління та координації діяльності всіх державних активів займається окреме міністерство чи відомство. Україна повинна переходити до однієї із цих моделей, які вважають найефективнішими у світі. Однак усвідомлення необхідності такого переходу на державному рівні з'явилося лише після Революції гідності.

Мабуть, найбільш поширеною та знаменитою проблемою управління держвласністю є те, що на грошових потоках, які вона генерує, хтось добряче нагріває руки. Олігархи мають підконтрольних менеджментів держпідприємств, посади яких купують у тих, хто біля керма держави. А ті виводять частину грошового потоку на своїх покровителів. Політичні

сили, прийшовши до влади, торгуються за портфель, бо вони дають право розпоряджатися певними об'єктами держвласності (практично кожен центральний орган влади є суб'єктом управління певними державними активами; треба віддати належне НБУ, який із власної ініціативи відмовився від цієї функції почав позбуватися закріплених за ним об'єктів), які можна конвертувати в гроші. Відповідальні чиновники міністерств та відомств торгують посадами на державних та комунальних підприємствах, а ті, хто їх купує, конвертують свої покупки в частину грошового потоку. Чиновники продають право оренди державної землі чи нерухомості, ринкові ставки якої значно вищі від того, що отримує держава, а різницю ділять з орендарями. Усе це система, яка призводить до того, що бюджет отримує в десятки разів менше від того, що міг би.

ВІД ЗАГАЛЬНОГО ДО ЧАСТКОВОГО

Якщо намагатися описати й детально проаналізувати всі часткові проблеми, які стосуються управління групами активів чи конкретними об'єктами державної власності в Україні, то, мабуть, можна набрати матеріалу для дисертації, ба навіть не однієї. Тому в цій статті фокус зроблено на найтипівіших і найбільш поширених проблемах, прояви яких широкі й різноманітні.

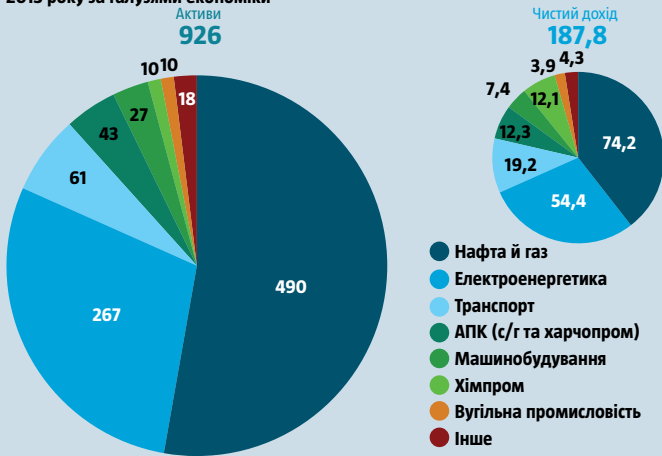
Одна з головних проблем — наявність п'явок, які висисають грошовий потік із об'єктів державної власності. Виявляється, їх не так уже й легко позбутися. У всіх на устах випадок Укрнафти, де державі в особі Нафтогазу належить понад 50% акцій, хоча реальне контролею компанію Коломойській. Україна не може отримати не тільки свою частку дивідендів за низку років, а тепер уже й багатомільярдну заборгованість із податків. Компанія просто не має грошей, які регулярно виводяться за допомогою різноманітних схем на користь структур Коломойського. Останній при цьому погрожує державі судовим позовом на мільярди доларів і має всі підстави виграти суд через те, що свого часу за допомогою всім відомих методів отримав підпис когось із колишніх чиновників під вигідним для себе договором. Випадок Укрнафти не єдиний. Коли йдеться про те, щоб втратити поживи, п'явки використовують усі доступні методи: підкуп судів, погрози, блокування рішень в органах державної влади за допомогою куплених чиновників, проплачені мітинги тощо. Навіть якщо в Україні до влади прийдуть свідомі, патріотичні політики, їм доведеться витратити не один рік, щоб позбутися цих п'явок. На жаль, це реалії нашого життя й державних інституцій. При цьому такі компанії, як Укрнафта, перебувають у фокусі суспільної уваги. А скільки в нас невеликих підприємств у державній та комунальній власності, що з них викачують гроші, до яких руки не доходять просто тому, що потенційно притомним політикам не вистачає каденції, щоб розібратися в ситуації й вичистити із цих авгієвих стаєнь непотріб?

Ще один аспект утрат — поведінка керівників державних підприємств. Поки їм давали мізерні зарплати за управління компаніями з активами на мільйони та мільярди гривень, вони були абсолютно позбавлені мотивації зберігати й примножувати державне майно. І займалися тим, що розкошували коштом підприємства (дорога їжа, автомобілі, «відрадженья» на курорти тощо) й укладали контракти від їхнього імені через посередників, яким переплачували за товари й

Державна сотня

Активи сотні найбільших компаній, що перебувають у власності держави, наближаються до трильйона гривень. Однак такий масштаб діяльності зовсім не гарантує, що вона прибуткова: чистий прибуток за три квартали минулого року становив лише 2,2 млрд грн

Фінансові показники 100 найбільших державних компаній за дев'ять місяців 2015 року за галузями економіки

За даними МЕРТ

послуги стільки, скільки отримували від підрядника у формі відкатів і крала у свою кишеню. Кілька місяців тому тарифну сітку суттєво розширили, і тепер максимальний оклад на найбільших підприємствах може становити 200 мінімальних окладів працівника основної професії на такому підприємстві. У менеджерів з'явилася мотивація працювати ефективно, що разом із впровадженням конкурсного відбору на найвищі посади в держпідприємствах одразу ж забезпечило приплив у державний сектор управлінців найвищого класу, зокрема і з-за кордону (як у випадку з Укрзалізницею та Укрпоштою). Останні цінують свою репутацію, тож можна очікувати, що рішуче відмовляться від колишніх практик, притаманних відповідним компаніям.

І третій аспект: дії чиновників. Тут можна наводити безліч прикладів. Візьмімо перелік комунальних підприємств Києва. Київміськбуд, Генплан, Київавтодор, Київреклама, Житній ринок... Їх десятки, і більшість із них хоча б раз фігурувала в корупційних скандалах. Не дивно, що мер Києва, заступаючи на посаду, відчувається таким собі феодалом, котрий контролює широкий спектр об'єктів власності. І має величезну спокусу скористатися цим контролем задля власного блага. Схожа ситуація в багатьох містах. При цьому варто зауважити, що, за словами експертів, у деяких комунальних підприємствах навіть немає госпрозрахунку, тобто їхні фінанси фактично інтегровані з місцевими бюджетами. А це означає, що простір для розкрадання в них неймовірно великий.

Інший приклад — державна нерухомість. У зазначених понад 19 тис. договорів оренди середня ставка дорівнює 72 грн/м² за місяць (без урахування цілісних майнових комплексів та оренди державними установами). Може, для містечок та сіл така сума й нормальна, але й то не факт. А для більших міст це копійки. Окремі об'єкти в Києві здають за 50 грн, тоді як на ринку комерційної нерухомості ставка сягає сотень, а подекуди й тисяч гривень за 1 м². Мабуть, зайве говорити, що ті, хто ухвалює відповідні рішення, за право узяти в оренду той чи інший об'єкт нерухомості отримують чималі відкати. Ідеться про сотні,

якщо не тисячі чиновників, які державним, а фактично нашим із вами коштом оплачують свої дорогі автомобілі, апартаменти та польоти на Мальдіви.

Не можна оминати увагою ефективність використання нерухомості державними установами. За даними ЗМІ, будівля Адміністрації президента займає понад 22 тис. м², а працює в ній лише 428 осіб разом з обслуговуючим персоналом. Густа «заселення» така, що на кожного працівника припадає площа завбільшки з хорошу однокімнатну квартиру (помножите це на кількість поверхів). На ринку нерухомості та будівля могла б приносити сотні мільйонів гривень до бюджету. На жаль, керівництво держави здебільшого мислить феодальними категоріями, тому не звертає уваги на таку неефективність.

Є також безліч галузевих та індивідуальних проблем, пов'язаних із держвласністю. Наприклад, деякі підприємства володіють системоутворювальними об'єктами інфраструктури. Укрзалізниця має на балансі залізничні шляхи, Нафтогаз — газоперекачувальну систему, перелік прикладів можна продовжувати. В ідеалі ці інфраструктурні об'єкти мали б отримувати певну плату за користування ними, частина з якої йшла б на підтримання їх у належному стані. Натомість надходження на них часто опиняються в загальному казані, з якого на ремонт інфраструктури виділяється вкрай мало коштів. Національний інфраструктурний потенціал просто проідається...

Інший бік медалі — соціальні функції, що їх змушені виконувати деякі держпідприємства. Укрзалізниця, Київпастрас та інші безплатно возять пільговиків, Нафтогаз іще донедавна продавав паливо за пільговими цінами, багато об'єктів держвласності несуть на собі тягар соціальних об'єктів. Усе це заважає керівникам держпідприємств зосередитися на досягненні ефективності, котра, цілком можливо, дала б змогу згенерувати такий грошовий потік, якого вистачило б на фінансування всіх цих соціальних зобов'язань держави. Дуже багато проблем об'єктів держвласності є індивідуальними. Наприклад, рентабельні підприємства на кшталт Турбоатома дають великі прибутки, але не розвиваються, бо недоінвестовані. Вугільні шахти переважно збиткові й поглинають значні ресурси з бюджету. Ця проблема має також соціальний та екологічний аспекти. «Антонов» практично не виробляє продукції. Потрібен надзвичайно фаховий і філігранний менеджмент, щоб вивести його на траєкторію розвитку бодай у віддаленій перспективі. Багато підприємств, особливо природних монополій, мають дуже зношені активи, але змушені працювати в таких умовах, адже держава просто не вміє інвестувати, вона цього ніколи не робила, а якщо пробувала, то все закінчувалося масовим розкраданням. До того ж природні монополії потребують відповідного регулювання, якого в Україні бракує чи не всім галузям. Порти є надзвичайно рентабельними, але їхні потужності обмежені, вони не готові виконувати поставлені завдання державного рівня, наприклад прийом надвеликих суден.

Таких проблем в управлінні держвласністю сотні, якщо не тисячі. Усі вони доводять, що держава не може бути ефективним власником, а та, у якій слабкі інституції, і поготів. Ситуація, яку сьогодні маємо в цій сфері, лише консервує відсталість економіки та країни. Про це свідчать рівень зарплат, ментальність і світогляд людей, які працюють у державному секторі. ■

Продати все?

Олександр Крамар

Приватизація держмайна в Україні так і не стала інструментом економічної політики. Десятиліття затягування з реалізацією неефективних активів супроводжуються оскаженою боротьбою за право придбати дешево найпривабливіші об'єкти

Тема приватизації державного майна найближчим часом здатна перетворитися на одну з провідних у політичній боротьбі поряд із тарифами та корупційними викриттями. Адже після затишшя, що тривало від часів Революції гідності, на продаж уже протягом найближчих 6–12 місяців можуть відправити низку привабливих об'єктів.

Очікується масштабна приватизація передусім підприємств хімічної промисловості та енергетики. Окрім Одеського припортового заводу Фонд держмайна України готує на продаж Сумихімпром і посткинську АК «Свема», контрольні пакети акцій (50–70%) Тернопільобленерго, Запоріжжяобленерго, Хмельницькобленерго, Миколаївобленерго, Харківобленерго та 46% Черкасиобленерго. Крім того, до кінця поточного року планується продати ТЕЦ в Одесі, Херсоні та Кам'янському (колишній Дніпродзержинськ). На початок наступного року пропонується приватизувати й Центренерго — найбільшого в країні після ДТЕК Ріната Ахметова виробника теплової електроенергії, що володіє трьома все ще державними ТЕС.

Збуватимуться й пакети акцій інших компаній, переважно в машинобудуванні, АПК та хімічній промисловості. Однак коштуватимуть вони набагато дешевше, бо не такі привабливі для потенційних покупців і недостатньо значущі, щоб істотно впливати на долю відповідних підприємств (6–24% акцій).

Щоб активізувати приватизацію, уряд вніс до парламенту законопроект, який передбачає виключення зі списку заборонених до приватизації низки підприємств, підпорядкованих Мінагрополітики та Мінінфраструктури. Однак подив викликає радше те, що вони досі були в тому переліку.

Наприклад, пропонується вилучити зі згаданого списку Калинівський державний завод із виробництва м'ясо-кісткового борошна, Вінницьку обласну проектно-розвідувальну станцію хімізації сільського господарства, Державне підприємство «Піщанський кар'єр» і ще чимало подібних об'єктів. Донедавна, як виявилось, була заборонена й приватизація низки радгоспів (!), племінних та кінних заводів, хлібокомбінатів, елеваторів і навіть заводів з виробництва безалкогольних напоїв.

Урядовий законопроект передбачає зняття обмежень на продаж понад сотні підприємств, пов'язаних із виробництвом спирту (яке формально вважається державною монополією) та алкогольних напоїв. Лише на Вінниччині планується надати дозвіл на приватизацію 12 спиртових заводів. Приватизувати відтепер можна буде й численні виноробні, лікero-

Підприємства «великої приватизації», зараховані до групи «Г»*, контрольні пакети акцій яких ФДМУ готує до продажу або планує до продажу чи приватизації

Назва підприємства	Статутний капітал, млн грн	Обсяг пакета акцій, %
ПАТ «Сумихімпром»	434,69	100
ВАТ «Акціонерна компанія «Свема», м. Шостка	488,07	91,6
ПАТ «Миколаївобленерго»	39,66	70
ПАТ «Хмельницькобленерго»	33,64	70
Акціонерна компанія «Харківобленерго»	64,13	65
ВАТ «Запоріжжяобленерго»	44,84	60,2
ВАТ «Тернопільобленерго»	15,27	51
Сумське ПАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут атомного та енергетичного насособудування»	11,23	50
ПрАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод»**	19,56	100
ПАТ «Центренерго»***	480,23	68,3

* до групи «Г» належать підприємства, визнані такими, що «мають стратегічне значення для економіки та безпеки», є складовими ВПК, «мають унікальні виробництва», використовують «рідкісні ресурси» тощо.

** планується до продажу

*** пропонується до приватизації

За даними ФДМУ

горілчані підприємства по всій країні, Ужгородський та Одеський коньячні, заводи шампанських вин тощо.

Для покупців найцікавішими можуть стати спиртозаводи, що входять до складу об'єднання «Укрспирт». Голова Мінагрополітики Тарас Кутувий заявив, що воно вже до кінця 2016-го може бути передано у ФДМУ для подальшої приватизації. У 2015-му чистий прибуток цього об'єднання становив лише 16 млн грн, а приватизація дала б змогу отримати в бюджет близько \$160 млн. Тобто в сотні разів більше, ніж його підприємства сьогодні показують річного чистого прибутку.

Ще більше (\$200–250 млн) може принести приватизація Артемсолі — найбільшого в Європі виробника солі, що міститься неподалік лінії зіткнення в Донецькій області. Планується до продажу й низка інших соляних підприємств.

Також новим законом усуваються перешкоди для приватизації Одеського, Іллічівського, Південного,

Пакети акцій інших підприємств «великої приватизації»

	Статутний капітал, млн грн	Обсяг пакета акцій, %
Уже оголошені до продажу		
ПАТ «Індустріальна скляна компанія», м. Херсон	68,34	23
ПАТ «Одеський завод радіально-свердильних верстатів»	35,56	15
ПАТ «М'ясомолочний комплекс «Сіверський», Новгород-Сіверський район, Чернігівська область	15,26	25
ПАТ «Український банк реконструкції та розвитку», м. Київ	11,8	99,99
ПрАТ «Хлібозавод «Залізничник», м. Тростянець, Сумська область	3,21	48
СП «Ратнеагробуд», Волинська область	0,81	19,3
ПАТ «Укрсоцбанк», м. Київ	0,62	4.0E-5
ТОВ «Канівський інкубатор»	0,47	15
Готуються до продажу		
ПАТ «Стебницьке гірничо-хімічне підприємство «Полімінерал», Львівська область	59,65	6,4
ПАТ «Сумиобленерго»	44,28	25
ПАТ «Одеська ТЕЦ»	43,52	99,99
ПАТ «Укрнафтопродукт», м. Київ	36,65	50
ПАТ «Дніпровський машинобудівний завод», м. Дніпро	35,65	25
ПАТ «Науково-виробниче підприємство «Система», м. Харків	30,55	99,99
ПАТ «Херсонська ТЕЦ»	29,74	99,8
ПАТ «Дніпродзержинська теплоелектроцентраль», м. Кам'янське	25,41	99,9
ПАТ «Дніпрометробуд», м. Дніпро	8,38	95
ПАТ «Науково-дослідний інститут електромеханічних приладів», м. Київ	6,38	94,4
ПАТ «Закарпатський завод «Електроавтоматика», смт Буштино, Закарпатська область	5,63	94,5
ПАТ «Машинобудівне виробниче об'єднання «Оріон», м. Одеса	1,44	50
Державне підприємство «Володимирське», Казанківський район, Миколаївська область	0,51	100
ПАТ «Нікопольський завод трубопровідної арматури», м. Нікополь	0,2	30
ДП «Племрепродуктор «Степове», Миколаївський район, Миколаївська область	-	100
Закарпатське державне обласне підприємство «Агропромтехніка», м. Ужгород	-	100

За даними ФДМУ

Ізмайльського, Білгород-Дністровського, Ренійського, Усть-Дунайського, Маріупольського, Бердянського, Херсонського, Скадовського, двох державних торговельних портів на Миколаївщині. На продаж можна буде виставити й Українське Дунайське пароплавання, Чорноморське головне морське агентство «Інфлот» і Науково-дослідний проектно-конструкторський інститут морського флоту України.

Якщо порти прибутковіші, то, наприклад, Українське Дунайське пароплавання, яке контролює близько 20% вантажних перевезень на Дунаї, отримало в 2015 році чистого прибутку менш як €1 млн.

Влада вустами прем'єр-міністра Володимира Гройсмана презентує цей великий розпродаж держпідприємств як один із ключових напрямів реформування країни й наполягає, що тільки якнайшвидша приватизація дасть змогу викоринити корупційні схеми, завдяки яким вигоду отримують лише чиновники, котрі ними керують. Мовляв, «хоч скільки знімайте керівників у таких структурах, вони вічно будуть корумповані».

Дійсно, за даними ФДМУ, зі 182 великих держпідприємств і товариств із державною часткою понад 50% статутного капіталу, що перебувають в управлінні Фонду, лише 38 були прибутковими (з них 14 працювали ефективно, інші задовільно); 56 — збитковими. Робота решти з різних причин не оцінювалася.

Проти закономірно виступають найрізноманітніші опозиціонери — від представників Опоблоку до «Батьківщини», Радикальної партії Ляшка та «Свободи», які остерігаються, що найбільш ласі шматки пройдуть переважно повз них та їхніх спонсорів. А лідер «Самопоміч» в парламенті Олег Березюк нещодавно заявив, що його соратники й тут матимуть особливу позицію: готові підтримати приватизацію, але тільки збиткових об'єктів.

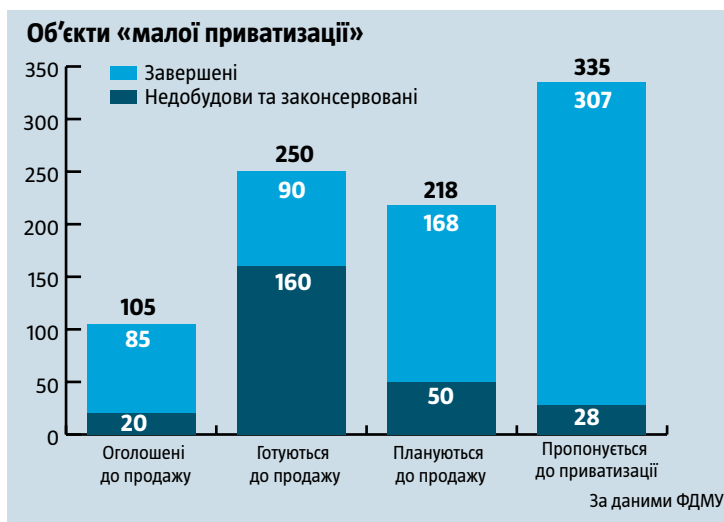
Часто можна почути, що варто вирішити питання з корумпованими керівниками — і держава зможе заробляти на підприємствах, що перебувають у її власності, мільярди гривень. Однак вирішити проблему з менеджментом, по-перше, непросто, а по-друге, у цьому не зацікавлені ті, хто має це робити. Адже призначення на відповідні посади традиційно розглядається як плата за послуги чи хабарі/допомогу.

У найкращому разі може йтися про прискіпливий контроль, зокрема з боку громадськості, за кількома ключовими підприємствами, максимум кількома десятками. У решті випадків увага до держактивів зазвичай привертається тільки після тривалих і масштабних розкрадань, коли зарадити вже неможливо.

Тож якщо обирати між двома реалістичними варіантами: зберегти в державній власності актив, що слугуватиме лише годівничкою для потрібних людей, чи продати нехай і за низькою в нинішніх складних економічних реаліях ціною й дати шанс підприємству на розвиток чи принаймні функціонування, то кращим усе ж таки видається другий. Утім, продати часто не вдається з різних причин.

МІЗЕРНІ ПРОДАЖІ

Приватизація в Україні явно затяглася. Попри, на перший погляд, вражаючі результати роздержавлення за останні майже чверть століття: понад 130 тис. об'єктів і майже 64 млрд грн за цінами

відповідних років, насправді приватизовано в рази менше, ніж мало б.

Згідно зі звітністю ФДМУ станом на 1 січня 2016 року налічується ще понад 1,1 млн об'єктів нерухомого майна державних підприємств та організацій. За оцінками голови ФДМУ, відповідні державні активи коштують значно більше, ніж становить державний борг України, тобто понад 1 трлн грн. Однак це майно переважно не забезпечує державі й народу, як власникові, належної віддачі. А податки й робочі місця воно може створювати часто навіть успішніше й у приватних руках.

Проте приватизація гальмує. Протягом 2015-го від продажу державного майна надійшло 153 млн грн, тоді як заплановано було 17 млрд грн. 2016-го встановлено план — 17,1 млрд грн, але за п'ять місяців виторгували тільки 34,2 млн грн. Тоді як лише від продажу об'єктів так званої малої приватизації (невеликих об'єктів місцевого значення) цього року планувалося отримати 101,1 млн грн.

У ФДМУ нарікають на те, що уповноважені органи управління державним майном гальмують процес передачі привабливих активів, а ті, що мало кого цікавлять, доводиться збувати за заниженими цінами.

На акції, які фонд виставляє на біржах та аукціонах, найчастіше немає попиту. Так, 2015 року на торгах через фондові біржі було запропоновано до продажу 88 пакетів акцій 50 компаній, що належать державі, загальною вартістю 1,06 млрд грн. Проте було продано лише сім загальною вартістю 101 млн грн, і майже всю цю суму забезпечив продаж акцій ПАТ «Іллічівський судноремонтний завод» (21,9% за 100 млн грн). Протягом травня 2016-го Фонд запропонував до реалізації 21 пакет акцій загальною номінальною вартістю 113,3 млн грн. Однак за підсумками торгів на фондових біржах не продано жодного.

Продавати вдається переважно завдяки так званим голландським аукціонам зі зниженням ціни, якщо за виставленою від початку ніхто не купує. Так, на фондових біржах протягом квітня 2016-го ФДМУ запропонував до реалізації пакети акцій 33 акціонерних товариств загальною номінальною вартістю 263,3 млн грн. Проте в результаті було реалізовано лише три пакети методом зниження

ціни: ПАТ «Гідросила МЗТГ», ПАТ «Запорізьке обплемпідприємство» та ПАТ «Завод «Прилив». У травні 2016 року Фонд оголосив аукціон без оприлюднення ціни з продажу акцій ПАТ «Славутський завод залізобетонних виробів» та 14 «голландських аукціонів». Деякі пакети вдалося реалізувати. Однак усі ці об'єкти становили інтерес передусім завдяки земельним ділянкам і будівлям.

На етапі продажу перебуває 22,6% пакет акцій залишків ПАТ «Червоний чабан», що на Херсонщині (колись провідного підприємства з вирощування овець). Його стартова ціна — \$23 тис. За \$21 тис. реалізується 12,9% ПАТ «Сільськогосподарське підприємство «Селекція-племресурси» в Старобільському районі на Луганщині. За \$260 тис. — 23% акцій Херсонводбуду, та й то лише тому, що він має будівлю в обласному центрі. Навряд чи й ці підприємства будуть продані інакше, ніж зі значним зниженням ціни.

ІЗ ЗАПІЗНЕННЯМ НА ЧВЕРТЬ СТОЛІТТЯ

Мала приватизація — напрям, що мав би слугувати потужним інструментом формування малого та середнього бізнесу як масового явища в регіонах ще в перші роки незалежності. Більшість об'єктів, якщо не всі, які сьогодні реалізуються в її межах, мали бути продані 15–20, а то й 25 років тому. Адже зараз вони найчастіше нагадують малопривабливий для приватників мотлох і є варіацією на тему «і сам не гам, і іншому не дам».

На сайті ФДМУ заявлені 1023 об'єкти так званої малої приватизації. Це гаражі, нежитлові об'єкти, що не використовуються (наприклад, колишні дитячі садки, школи, сільські клуби, лазні, пральні), теплиці, овочесховища (погреби), окремі житлові будинки та навіть незавершені багатоквартирні.

Про продаж 355 із них уже оголошено або ж вони перебувають на стадії підготовки до нього. Зокрема, більш як половина — 180 об'єктів — недобудови з різним ступенем готовності. Плануються до продажу 218 (із них 50 — недобудови та законсервовані об'єкти), а ще 335 лише пропонуються приватизувати. Скільки буде продано, доведеться хіба догадати. Адже часто йдеться про об'єкти з будівельною готовністю на рівні 10–40% і тривалим періодом консервації (зазвичай щонайменше 20–25 років) або приміщення, які довгий час не використовуються.

Зрозуміло, що ці об'єкти здебільшого становлять інтерес лише завдяки земельній ділянці. Вражає, що їх не продали ще 10–20 років тому, натомість чекали, коли вони зруйнуються і втраять цінність. Тепер реалізують фактично за безцінь. Наприклад, стартова ціна майнового комплексу «Спеціальне конструкторсько-технологічне бюро «Калькулятор» у Світловодську становить \$26 тис., хоча він має двоповерхову будівлю площею 1,74 тис. м² і земельну ділянку 0,29 га, різноманітне обладнання, нехай і застаріле, й міститься за 300 м від автовокзалу та магістралі.

Ще показовіша ситуація з обладнанням. Малярні станції та агрегати, вентилятори, зварювальні трансформатори, мозаїчно-шліфувальні машини, установки свердління отворів у залізобетоні, добувальні верстати та інші раритети були випущені в найкращому разі у 1980-х і значна їх частина зберігалася по 20–25 років на складах, а тепер потребує

системної діагностики. Вони нерідко вже розукомплектовані, і не факт, що вдасться знайти комплектуючі, яких не вистачає. Та в будь-якому разі йдеться про техніку, яка вже давно морально застаріла й тепер її змушені продавати за стартовою ціною від кількох сотень до кількох тисяч доларів, та й то не факт, що це вдасться зробити. Хіба що на брукт?

Щоправда, серед численного мотлоху так званої малої приватизації є й є діючі виробництва, незавершені бази відпочинку та лікарні з високим ступенем готовності (50% і більше). Наприклад, у Жовківському районі Львівської області реалізується недобудована лікарня. Готові коробки, дах, чотири поверхи, 0,35 га землі в користуванні. Міститься вона за 20 км від Рави-Руської та 10 км від автомагістралі, що з'єднує Львів із Любліном та Варшавою. При цьому стартова ціна будівлі — лише \$70 тис. Або цех із переробки деревини та виготовлення тарної заготовки державного підприємства «Укрвуглеструктуризація» в Червонограді. Має 3,7 тис. м² приміщень, 120 од. обладнання. Стартова ціна приватизації комплексу — лише \$358 тис.

ТИПОВІ ПЕРЕШКОДИ

Тим часом приватизація привабливих об'єктів так званої великої приватизації часто блокується в судах. Як наслідок — тяганина триває роками. Зривають приватизацію часто і явно занижені ціни пакетів акцій або цілісних майнових комплексів, що є причиною оскарження прокуратурою.

Серед таких проблемних об'єктів, наприклад, President Hotel у Києві, стартова ціна продажу 100% акцій якого торік була встановлена на рівні 330 млн грн. І це при тому, що готель має понад 370 номерів і розміщений у центрі столиці. Окружний адміністративний суд Києва заборонив Фонду державного майна приватизацію комплексу за позовом орендаря, який у 2009-му уклав угоду про його оренду до 2034-го. Річна вартість оренди тоді була визначена в 17 млн грн, і якщо вона суттєво не піднімалася в останні роки, то зрозуміло, що робить невігідним викуп активу майже у 20 разів дорожче. До речі, орендує готель така собі «Будівельна компанія «Квадр», яку в ЗМІ пов'язують із одеськими бізнесменами Борисом Кауфманом та Олександром Грановським.

Конфліктами супроводжується і приватизація Одеського припортового заводу. Окрім фінансових претензій структур Дмитра Фірташа до радикальних кроків нещодавно пообіцяла вдатися й компанія «Нортіма», яку пов'язують з Ігорем Коломойським. Її представники вважають, що придбали ОПЗ у 2009 році за \$624 млн (за тодішнім курсом гривні; зараз, до речі, стартова ціна виставлена в еквіваленті \$530 млн) на відкритому конкурсі й не отримали його лише з примхи тогочасних урядовців, які лобювали інтереси російського претендента на актив — компанії «Сибур». Відтак «Нортіма» погрожує захищати свої права в міжнародних судах.

У низці випадків приватизації заважає заборона змінювати профіль діяльності підприємств, які продаються. Так, наприклад, сталося зі спробою продати 1 липня поточного року ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон». За даними ФДМУ, там числиться понад 600 працівників, спеціалізується він на виробництві обладнання зв'язку. За 2015-й дивіденди державі становили 1,6 млн грн, а стартова ціна продажу

була встановлена на рівні \$5,6 млн. Однак ніхто так і не спробував купити підприємство. Як повідомили в місцевому відділенні ФДМУ, через заборону на перепрофілювання його діяльності.

Прикладом зупинки приватизації через дії прокуратури стала ситуація з продажем 37,6% акцій Львівської вугільної компанії. Вона володіє Центральною збагачувальною фабрикою «Червоноградська» на Львівщині (потужність — майже 10 млн т вугілля на рік). Стартова ціна 37,6% пакета була визначена в еквіваленті лише \$1,85 млн. Однак 4 липня 2016-го Господарський суд задовольнив позов прокуратури Львівської області до регіонального відділення ФДМУ у Львівській області та Львівської вугільної компанії про скасування рішень щодо приватизації майна та його оцінки. За даними прокуратури, йдеться про повернення державі майна на суму близько \$12 млн.

БІЛЬШІСТЬ ОБ'ЄКТІВ У НИНІШНІХ УМОВАХ ВДАЄТЬСЯ ПРОДАТИ ЛИШЕ ЗАВДЯКИ ТАК ЗВАНИМ ГОЛЛАНДСЬКИМ АУКЦІОНАМ ЗІ ЗНИЖЕННЯМ ЦІНИ

Зупинено й продаж 21,5% пакета акцій ПАТ «Чернівецький радіотехнічний завод», стартова ціна — \$0,21 млн за статутного капіталу \$2,7 млн. Заявлений на сьогодні напрям діяльності підприємства — здача в оренду виробничих і складських приміщень. Аналогічна ситуація й на машинобудівному заводі «Аметист» (місто Олешки Херсонської області), де в штаті числяться чотири особи, а основний вид діяльності — надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна. Стартова ціна 49,6% акцій була визначена в \$0,16 млн. За \$24 тис. стартової ціни продавався 24,7% державний пакет акцій ПАТ «Перемишлянський приладобудівний завод «Модуль», статутний капітал якого становить \$240 тис., а решта акцій належить приватним власникам. Зрозуміло, що ця сума мізерна з огляду хоча б на те, що підприємство використовує понад 3 га землі та має вісім будівель у Перемишлянах.

Часто наслідком законодавчих перешкод приватизації тих чи інших державних підприємств стає їхнє банкрутство, а відтак ліквідація замість приватизації. Показовою тут є ситуація з ВО «Знамя» в Полтаві. Довідка на сайті ФДМУ свідчить, що статутний капітал підприємства торік оцінювався в 60,2 млн грн. Міститься воно на земельній ділянці загальною площею 8 га в межах Полтави, включає комплекс із дев'яти виробничих корпусів площею 33,2 тис. м² та ще три житлові будинки. Його приватизація була заблокована наприкінці 2015-го виключенням із переліку об'єктів приватизації як «єдиного в Україні, що спеціалізується на випуску виробів електронної техніки надвисоких частот, які є вузькоспеціалізованими елементами для побудови систем радіолокації, радіонавігації, радіопротидії, зв'язку, а також систем управління високоточного озброєння». Однак результатом таких «добрих намірів» стала процедура банкрутства відповідно до ухвали Господарського суду Полтавської області 25 травня 2016 року. Відтак замість приватизації розпочато ліквідаційну процедуру. ■

Про ваучери та людей

Богдан Буткевич, Віталій Мельничук

Чому приватизація в Україні не привела до появи нації власників, а породила олігархат

На момент розпаду СРСР близько 96% усіх підприємств на території України перебувало в державній власності. Не кажучи вже про квартири та землю — тут цифра наближалася до 100%. Питання, як усе те, що ще вчора було «народним і своїм», поділять між людьми, було на той час чи не ключовим. А вже рішення, кому належатимуть кілька десятків квадратних метрів хрущовки, у яких проживала більшість українців, або колгоспні гектари, могло підірвати суспільство не менше, ніж питання мови, релігії чи національності. Вийшло дуже по-різному. Концепція приватизації мала на меті, щоб кожен громадянин став власником, і не тільки квартири, а й відповідної частки національного багатства. Тому було обрано так звану сертифікатну приватизацію, відповідно до якої кожен мав отримати безплатно свою частку всенародної власності й міг нею розпорядитися так, як забажає. Із землею так само. Однак «что-то пошло не так», і замість майже 52-мільйонної на той момент нації власників приватизація породила нинішню олігархічну економіко-політичну систему. Та й, за великим рахунком, так і не була доведена до логічного завершення.

Отже, ідея, від початку закладена в основу приватизації, була по-своєму шляхетна та майже християнському справедлива. Мовляв, увесь народ працював на національне багатство? Отже, кожен має право на його рівну частку у вигляді приватизаційних майнових сертифікатів, приватизаційних житлових чеків та приватизаційних земельних бонів. Планувалося приватизувати до 70% вартості майна державних підприємств, що взагалі підлягали приватизації, і таким чином створити «потужний прошарок власників як першооснови та головного суб'єкта й рушія ринкових перетворень».

Щоправда, з невеликими обмовками. Так, у приватизації квартир могли брати участь лише ті, хто мешкав у державних квартирах (таких була абсолютна більшість), землі — ті, хто був реально зайнятий у сільськогосподарському виробництві. А ось у приватизації майна підприємств — усі без винятку. На все це відводилося буквально два-три роки, після чого всі громадяни, які вже мали стати власниками, змогли б через звичайний фондовий ринок торгувати акціями в грошовій формі. За великим рахунком, так і сталося. Ось тільки з чималим відхиленням від плану.

Правове підґрунтя механізму так званої масової ваучерної приватизації заклала «Концепція роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду», схвалена Постановою Верховної Ради України від 31 жовтня 1991 року. Остаточо ці

засади були сформовані з ухваленням Закону України «Про приватизаційні папери» в березні 1992-го. Право на отримання приватизаційних паперів мали всі громадяни України, які постійно проживали або переїхали на постійне проживання в Україну до 1 січня 1992-го. Випускав ваучери Національний банк України, тоді як готувати пропозиції та взагалі стежити за приватизацією повинен був Фонд державного майна.

Ще було створено Національне агентство України з управління державними корпоративними правами, що мало займатися реєстром державних корпоративних прав, проводити оцінку їхньої вартості та керувати державними частками в підприємствах. Натомість так і не створили конкретного органу виконавчої влади, який займався б приватизацією, адже ФДМУ за своєю суттю таким органом бути не міг, бо він подібний до бухгалтерії, у компетенцію якої явно не входять питання оперативного управління. Натомість Фонд перетворився на орган, що вирішував буквально все. Це заклало величезні ризики для зловживань, що дуже скоро й були реалізовані повною мірою. Прізвище Чечетова чи Рябенка нагадувати, мабуть, нікому не треба.

Цікаво, що цю ваучерну приватизацію аж ніяк не назвеш українським новотвором: на той момент уже був польський та чеський досвід, паралельні процеси відбувалися в Росії. І, треба віддати належне українським законотворцям, наші ваучери, на відміну від російських «чеків», були тільки іменними й видавалися лише громадянам нашої країни. Понад те, у теорії, та й у перші два-три роки практики, мали дуже обмежений обіг. Тобто їх не можна було продавати, вони не були грошима як такими, не могли використовуватися як засіб розрахунку або як застава для забезпечення платежів та кредитів, за них не нараховувалося жодних дивідендів. Однак дуже скоро ситуація змінилася, ваучерами стали торгувати, та ще й після їх інфляційного знецінення, і сама ідея була знищена.

Натомість ваучери можна було обмінювати на паї товариств за номінальною вартістю для працівників цих підприємств та на конкурсних засадах для інших охочих стати власниками або віддати в управління інвестиційному фонду чи трасту. Тобто за ваучер людина могла отримати акції якогось підприємства й відтак одержувати прибуток. Ну й, звичайно, їх можна було обмінювати на житлові чеки на земельні бони (які так і не випустили).

Але одразу ж постала магістральна проблема, яка багато в чому потім призвела до руйнації всього процесу. Це питання конвертації та оцінки ваучерів. Від початку номінальна вартість була поражена методом виведення суто математичної середньої вартості одного ваучера. Майно державних підприємств оцінювалося в карбованцях, житловий фонд — у квадратних метрах загальної житлової площі, а земля — у гектарах сільськогосподарських угідь. При цьому закон про приватизацію землі так і не було ухвалено, тому ваучери на неї фактично не брали участі в обміні. Щодо інших, то майновий чек дістав номінальну вартість 30 тис. крб, тоді як житловий — 12 тис. крб. Надалі ціни на них змінювалися так: 1050 тис. крб і 420 тис. крб станом на 1 листопада 1993 року, 50 млн грн і 20 млн крб станом на 1 січня 1995-го та 500 грн і 200 грн після введення гривні й до 1999-го. Обмінювати їх можна було за принципом 1 до 2,5, тобто 1 майновий сертифікат дорівнював вартості 2,5 житлового чека. Або, навпаки, 1 до 0,4, тобто 1 житловий чек дорівнював вартості 0,4 майнового сертифіката.

Однак гігантська галопуюча інфляція 1992–1994 років, коли українська перехідна валюта знецінилася в сотні разів, дуже швидко звела всі розрахунки нанівець. Ні про який нормальний перерахунок вартості ваучерів не йшлося, відповідно реальна ціна цих паперів на чорному ринку дорівнювала \$10, тоді як на момент емісії вона становила більше ніж \$1,5 тис. Паралельно знецінювалися основні фонди підприємств, але переоцінка їхньої вартості не відбувалася одночасно з переоцінкою вартості майнових сертифікатів, як це обов'язково мало бути. Тож реальна здатність громадян стати власником акцій підприємства дуже швидко перетворилася на фікцію.

До того ж на приватизаційних аукціонах дуже часто обмін не дозволяли. Тому в багатьох громадян ваучери, особливо житлові, просто записали на руках. Уже не кажучи про елементарну

безграмотність більшості українців і нерозуміння, що з цими папірцями робити, куди з ними йти й на що вони дають право. Ніякої пояснювальної роботи, як у нас зазвичай і буває, не велося. У результаті щонайменше з млн людей взагалі не скористалися своїми ваучерами.

Далі ваучерна приватизація перетворилася на фікцію, бо з приходом до влади Леоніда Кучми держава стала запліщувати очі на те, що ваучерами торгували, а вони ж були іменні. Цим миттєво скористалися люди з кримінального світу, які почали за «чорний нал» скуповувати в легковірних громадян їхні сертифікати. І робили вони це за сприяння корумпованої міліції та представників влади. Таким чином ми й виходимо на те, як саме свої перші величезні статки збили ті, кого зараз прийнято називати олігархами.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ МОЖНА БУЛО ОТРИМАТИ ТІЛЬКИ ЗАВДЯКИ ПОЛІТИЧНІЙ ТА ОСОБИСТІЙ ЛОЯЛЬНОСТІ, ЩО ПОВНІСТЮ ПЕРЕКРЕСЛЮВАЛО РИНКОВИЙ СЕНС ВАУЧЕРНОЇ МАСОВОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ

Однак найбільша проблема — це, безумовно, небажання тодішньої політичної еліти країни проводити приватизацію чесно й під хоч якийсь громадським контролем. Не забуваймо, що при владі в Україні лишилася та сама комуністична номенклатура, для якої Леонід Кравчук створив усі умови. Молоді реформатори зі складу демократичної опозиції бездарно втратили свій шанс взяти владу у свої руки. Тоді як спайка керівників обкомів та «червоних директорів» якщо й згодна була на приватизацію, то лише на таку, яка вигідна їм самим. Тобто яка залишить під їхнім контролем найприбутковіші підприємства, а народу віддасть непотріб, що й сам загнеться в умовах ринкової економіки. Від перших днів приватизації вище керівництво штучно гальмувало її на найцікавіших підприємствах і виставляло на продаж те, що не мало великої ціни, абсолютно резонно очікуючи моменту, коли можна буде забрати ці підприємства собі.

Той момент настав із приходом Леоніда Кучми — справжнього творця нинішньої олігархічно-люмпенської суспільної системи. Тоді ваучери вже майже втратили реальну ціну і їх почали дешево скуповувати близькі до влади тіньові бізнесмени. А керівництво Фонду держмайна України, яке майже одноосібно розпоряджалося чи не всім майном, стало планомірно віддавати найбільш ласі шматки власності тим, хто домовився з вищим політичним керівництвом. Тобто право власності можна було отримати тільки завдяки політичній та особистій лояльності, що повністю перекреслювало ринковий сенс ваучерної масової приватизації. Тож невдовзі, через кілька років, приватизація перейшла в грошову форму, а відтак для звичайних громадян шлях до власника закритися повністю. Ось так ми й отримали замість нації власників націю під олігархами. ■

Зеленопілля. Спогад офіцера

Ярослав Тинченко

Два роки тому українські війська вперше потрапили під масований обстріл російської артилерії, що біла з території РФ

У ніч із 10 на 11 липня 2014 року в районі Зеленопілля в Луганській області російська реактивна артилерія зі своєї території завдала потужного удару по позиціях українських військ. Це було перше безпосереднє масоване застосування військ РФ проти Збройних сил України. Пізніше таких фактів було ще багато. Внаслідок обстрілу загинуло 6 прикордонників, серед них генерал-майор (помертвено) Ігор Момот, і 30 військовослужбовців ЗСУ. Навколо цієї події досі ходить чимало міфів та легенд. Один із офіцерів 24-ї окремої механізованої бригади взявся розповісти, як усе було насправді. Сам він під час обстрілу в Зеленопіллі дістав поранення, але ще два дні виконував свої службові обов'язки. Він попросив, щоб прізвище його не називали. Адже це кадровий офіцер, який продовжує службу на відповідальних посадах.

На початку 2014 року в 24-й окремій механізованій бригаді було кілька сотень військовослужбовців і цивільних працівників, зокрема жінок. Коли на Сході України почалась антитерористична операція, у бригаді майже з усіх наявних контрактників було сформовано 1-шу батальйонно-тактичну групу. Спочатку вона була направлена в Сумську область на прикриття державного кордону, де споруджувала блокпости. Також зі складу групи було встановлено по одному блокпосту в Чернігівській та Полтавській областях. У середині травня 2014-го вона дістала наказ переміститися в Донецьку область.

Тим часом у країні було оголошено мобілізацію, і в третій декаді травня до 24-ї бригади стали прибувати призвані із запасу бійців. З них оперативно створили дві нові батальйонно-тактичні групи.

Друга група складалася з 2-го механізованого батальйону, танкової роти, батареї самохідно-артилерійських установок, мінометної батареї та частин забезпечення. Загалом у ній налічувалося 637 військовослужбовців. Військова техніка, яку передали на озброєння групи, здебільшого виявилася несправною. На третю батальйонно-тактичну групу, що мала бути сформована у складі 24-ї бригади, взагалі не вистачило справної техніки. Пізніше особовий склад приєднався до 1-ї батальйонно-тактичної групи.

2-га батальйонно-тактична група вирушила в зону АТО 2 червня і прибула залізницею на Новомосковський полігон у Дніпропетровській області. Характерно, що приблизно 20 км, які відділяють залізничну станцію від полігона, більша частина техніки 24-ї бригади долала дві доби. На полігоні мали відбуватися військові навчання, але не тієї інтенсивності, яка була потрібна. За два тижні група дістала наказ вирушити далі. Розвантажилися на станції Камиш-Зоря Запорізької області. Туди на гелікоптері прибув генерал Муженко й особисто поставив завдання. 19

червня 2014 року група прибула під Амвросіївку, де надійшла в розпорядження майора — заступника командира 72-ї окремої механізованої бригади. З району Амвросіївки одна рота, мінометна батарея та кілька танків дістали наказ зайняти блокпости в районі Волновахи. Репта групи за тиждень висунулась у буферну зону. Маршрут проклали вздовж державного кордону, почасти лише за 200 м від нього. Лінія кордону була позначена не всюди, відтак весь час існував ризик випадково потрапити на російську територію. Група йшла повз Савур-могили в бік Дякового й наприкінці червня розташувалась у районі Зеленопілля Свердловського району Луганської області.

Місце розташування групи в районі Зеленопілля — гола висота серед поля. Навколо лісосмуги. Перед тим там стояли десантники. Місця були розбиті лише під намети, окопів дуже мало. Піхотинцям довелося вручну копати нові укриття. Інженерна техніка для земляних робіт у бригаді була, але ще в Новомосковську виявилася зламаною або непридатною. У Зеленопіллі зі складу групи була виділена одна рота (6-та), яка дістала завдання приєднатися до десантників, що займали позиції біля села Бірюкове. Там їх почали сильно обстрілювати з артилерії, і рота разом із десантниками відійшла до КПП Довжанського котла.

ПІСЛЯ ОБСТРІЛІВ ІЗ «ГРАДІВ» ПІД ЗЕЛЕНОПІЛЛЯМ ОФІЦЕРИ ТА СОЛДАТИ ЧЕКАЛИ, ЩО З ТЕРИТОРІЇ СУСІДНЬОЇ ДЕРЖАВИ ОСЬ-ОСЬ ПОЧНЕТЬСЯ НАСТУП РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК

10 липня 2014 року відбулася чергова перестрілка. Прикордонник майор Шірпал разом із військовослужбовцями 24-ї бригади вирушив на двох БМП у розвідку. Одна з машин наскочила на фугасний заряд великої потужності. Троє військових, серед них і майор Шірпал, загинули. Пізніше 6-та рота разом із прикордонниками з утратами виходила з так званого Довжанського котла.

У Зеленопіллі в складі групи залишилися одна механізована рота, батарея САУ, три танки Т-64 та частини забезпечення. Частини, що стояли на висоті, тримали один блокпост із танком та БТР на ростовській трасі.

З наявних у Зеленопіллі трьох танків один був не на ходу (остаточно зламався під час переходу), другий їздив, але мав пошкоджену артилерійську систему, а третій згорів під час спроби полагодити двигун. Цей Т-64 під час ремонту під'єднали до броньованої ремонтно-евакуаційної машини. Стався спалах. Ані

ФОТО НАДАЄ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЬМИ 24-ї ОКРЕМОЇ МЕХАНІЗОВАНОЇ БРИГАДИ

Горить БРЕМ і танк Т-64. Другий танк (на фото посередині) встиг від'їхати

танк, ані БРЕМ уже не можна було загасити. Однак солдати встигли евакуюватися на потрібну відстань до того, як у танку здетонував боєкомплект. Пізніше цей згорілий танк із відірваною баштою та понівечена БРЕМ фігурували на багатьох фотографіях як буцімто знищені внаслідок артилерійського нальоту «Градів».

У Зеленопільлі розташовувався базовий табір військ, що мали блокувати українсько-російський державний кордон. Тут були підрозділи 24-ї бригади, Державної прикордонної служби України та навіть польовий госпіталь, у якому проводилися хірургічні операції. Періодично над табором з'являлися безпілотники. Один із них, Орлан-10, вдалося збити, він виявився російського виробництва.

11 липня 2014 року о 4:00 до табору прибули підрозділи 79-ї окремої аеромобільної бригади. А вже о 4:30 базовий табір несподівано обстріляли з реактивних систем залпового вогню «Град». Ті, хто був у таборі, чітко бачили напрям польоту «Градів» — це територія Російської Федерації. Коли в таборі почалися вибухи, більшість військовослужбовців спали. «Гради» били надзвичайно влучно, і тих, хто загинув або був скалічений у Зеленопільлі, найбільше було саме тоді. Інших військовослужбовців урятували земляні укриття, облаштовані напередодні.

Після обстрілу з російської території почався обстріл «Градами» орієнтовно з міста Ровеньки — території, контрольованої сепаратистами. Ще з якогось напрямку били 120-міліметрові міномети. Але ця артилерія, на щастя, вже не потрапляла в ціль. Обстріл вівся впродовж приблизно 30 хв, а після нього ще понад годину детонував боєкомплект, який був у базовому таборі. Один із танкістів 24-ї бригади врятував групу прикордонників, що намагалися сховатися в мілких окопах і могли загинути від осколків. Солдат

під вогнем супротивника вскочив у танк (у якому була несправна гармата) і закрив ним окоп із бійцями.

Щойно вщух обстріл, почали збирати поранених і загиблих. Деякі тіла були в страшному стані. В одного військовослужбовця вивалилися всі нутрощі, він лежав, тримав їх руками й увесь час кричав «Мама!». Його вже не можна було врятувати. Загиблих складали на три вантажівки «Урал». До тих, кого не можна було впізнати, прикріплювали аркуші з прізвищами або іншими даними, які вдалося згадати. Поранених звозили на БМП в будинки та корівники фермерів, що були в низині. За кілька годин їх разом із тілами загиблих вдалося окремою колоною відправити на захід. Близько 12:00 військовослужбовці, що лишилися живими, висунулися на позиції в посадках та розосередилися навколо висоти. Після обстрілів із «Градів» офіцери та солдати чекали, що з території сусідньої держави ось-ось почнеться наступ російських військ. О 23:00 по українських підрозділах, що розташувалися в районі Зеленопільля, було вдруге здійснено артилерійський обстріл із території Російської Федерації. «Гради» били точно по нових українських позиціях. У них була якась запальна суміш, що підпалила поля навколо. На щастя, дерева в посадках урятували бійців, тож обійшлося без загиблих — лише кілька поранених. Довелося залишити позиції в посадках і крізь палаюче пшеничне поле відійти до висоти. Обстріли припинилися.

Загалом унаслідок обстрілу базового табору в Зеленопільлі в ніч із 10 на 11 липня 2014 року загинуло 30 військовослужбовців ЗСУ та 6 прикордонників, ще 120 дістали поранення різного ступеня тяжкості або були контужені. На початку серпня залишки батальйонно-тактичної групи 24-ї окремої механізованої бригади та прикордонники за наказом штабу АТО покинули базовий табір у Зеленопільлі. ■

Зняти броню

Ганна Трегуб

Що передбачає й кого зачіпає якісна психореабілітація людей, які повертаються з війни

Гібридна війна, яку проти України веде наш найближчий сусід, і невизначеність, скільки цей воєнний конфлікт триватиме, актуалізували питання про фахову психореабілітацію в доволі широкому контексті. Йдеться не лише про тих, хто боронить Україну на фронті, а й про їхні родини та ширше оточення, механізми повернення комбатантів до мирного життя. «Треба розуміти, що АТО не виправна колонія, де займаються перевихованням людей. Ті, хто це пройшов, мають право на повернення додому без ПТСР (посттравматичний стресовий розлад), і не треба казати, що у всіх без винятку учасників бойових дій такий розлад є. Він лише в певного відсотка тих, хто повернувся з фронтів», — розповідає Леся Інжиєвська, психотерапевт із Центру травми-терапії «Повернення» Української асоціації фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій. Повернення комбатантів до мирного життя — це спільна робота, у якій беруть участь як вони особисто, так і їхні родини та психологи.

Родина або група, яка її замінює, є вагомим лікувальним фактором для потерпілої від психотравматичних подій особи. Психологи і травми-терапевти зазначають, що в цьому контексті важливо зрозуміти й розрізнити, чим є психосоціальна адаптація і що таке професійна допомога психотерапевта. Якщо насправді йдеться про психотравму, то з нею має працювати фахівець, який знає відповідні методи. У згаданому випадку допомога надається лише індивідуально. Психосоціальна адаптація включає в себе, зокрема, трудову терапію, арт-терапію тощо. Окрім індивідуального консультування можуть бути групові практики взаємодопомоги, фокус-групи тощо. Якщо говоримо про роботу з родиною, то є такі інструменти, які дають змогу працювати з нею як із цілісною одиницею.

«Якщо на початку війни йшлося суто про бійців, то нині актуальним питанням є родини. Після кожної хвили демобілізації до нас надходять нові звернення. Поки що йдеться не про насильство, а про непорозуміння в сім'ї. Жінки кажуть, що їхні чоловіки повернулися з АТО, але стали «не такими», — розповідає психолог Катерина Проноза, член Української асоціації фахівців із подолання наслідків психотравмуючих подій. І констатує: якщо в сім'ї непорозуміння й конфлікти були до війни, то після повернення з фронту ситуація не стає кращою, а, навпаки, погіршується. На перший план у пари виходить питання міжособистісних стосунків і довіри, можливість зберегти вже створену сім'ю, поліпшити мікроклімат.

«У нас люди зроду не ходили парами до психолога. Ледь-ледь почали відвідувати по одному.

Радість і проблеми. Досвід війни змінює і тих, хто воює, і тих, хто на них чекає вдома. Психологічні наслідки теж доводиться долати разом

Сімейний психотерапевт до останнього часу був професією незатребуваною», — додає психотерапевт Оксана Хмельницька, координатор із роботи з сім'ями Центру травми-терапії «Повернення». Ситуації, коли чоловік зібрав рюкзак і, не сказавши ані слова рідним, подався на війну, викликають образу, несприйняття, недовіру. «Були випадки, коли бійці, які лежали в шпиталях після поранення, не телефонували ані дружинам, ані своїм батькам», — розповідає Катерина Проноза. Вона пояснює, що таким чином спрацьовує своєрідний психологічний захисний механізм, коли ті, хто пішов воювати, не хотіли травмувати своїм рішенням членів власних сімей. Коли ж чоловік чи син пішов воювати і його серйозно поранено, рідні в розпачі. Вони не знають, що робити. Буває й так, що коли подружжя одне одного довго не бачило й той, хто воював, потребував підтримки, то стосунки ставали кращими. Але це не закономірність.

Є специфічний тип сімей, що створені під час війни. Це подружжя волонтерів і бійців, стосунки, які виникли на фронті, в екстремальній ситуації. Коли така пара, за словами травми-терапевтів, повертається до мирного життя з його сірими буднями, які не всі звичайні сім'ї витримують, виникає криза. До того ж вони схильні замикатися в собі. Якщо люди розходяться, тоді в них узагалі нічого

не лишається. «Коли порівнювати вояків ЗСУ та добровольців, яких доводилося консультувати, то в других відчувався вплив хаосу, котрий вони пережили, зокрема на початку війни. На мою думку, їхній досвід значно травматичніший. Армійська структура, попри всю свою недолугість, хоч якось зберігає упорядковану структуру в голові солдатів. Саме тому в нашому контексті хоч доволі, але маємо прямувати до професіоналізації армії», — розповідає Оксана Хмельницька.

Одним із найбільших страхів у родинах учасників бойових дій є їхній можливий алкоголізм. Жінки й батьки б'ють на сполох майже моментально, мовляв, «чоловік два дні як повернувся з АТО і весь цей час увечері п'є зі своїми друзями», тому його вже треба диспансеризувати. «Повернення комбатанта до мирного життя — це процес, а не справа одного дня. Тому всі наполягання на тому, щоб людина, яка щойно зняла із себе камуфляж, одразу йшла на роботу, не завжди здорові за своєю суттю», — констатує Оксана Хмельницька. І додає, що в психологічній терапії Бундесверу трудотерапія посідає третє місце. «Спочатку ті, хто повернувся з бойових завдань, три місяці проводять зі своєю родиною, тобто в середовищі, яке психологічно стабілізує. Далі сім'ї збирають разом і розповідають, які відхилення можуть бути й куди звертатися, якщо вони є. Трудотерапія — це вже третій етап», — зазначає психолог. Можливість працевлаштування учасників бойових дій стає актуальною через певний час по поверненні з фронту, бо безпосередньо стосується знаходження комбатантами себе в мирному житті, їхньої самореалізації та забезпечення гідного життя. Якщо в низці західних країн діють державні програми, які допомагають таким особам або розпочати бізнес, або здобути освіту, то в Україні цього немає.

Специфічною за своєю суттю є робота з родинами загиблих на війні. Психологи кажуть, що це та група, яка насправді потребує глибокої психологічної допомоги й підтримки, фахівців, які вміють працювати з горем. «Коли ми порівнюємо сім'ї загиблих із сім'ями військовослужбовців, які переживають невизначеність, то негайно починати працювати треба саме з першими. В Ізраїлі, Чехії, Словаччині є відповідні служби, які повідомляють рідним про загибель вояка. Всі вони весь час перебувають у процесі навчання, зокрема вчаться проводити особистісну психотерапію. Дуже шкода, що в нас немає такої служби. Повідомляти про загибель — це не волонтерська справа», — зазначає Катерина Проноза. На відміну від сімей поранених у сімей загиблих більше часу, який вони можуть приділити самим собі, довшій терапії. Головне, щоб уникання проблеми не стало на заваді цьому процесу.

Діти — окрема категорія, одна з найвразливіших верств населення, яка також потребує психологічної допомоги й супроводу. Травмотерапевти зазначають, що йдеться не лише про тих, хто безпосередньо перебував в зоні АТО, а й про внутрішньо переміщених осіб. Діти бійців — інша категорія, вони по-різному реагують на те, що відбувається. Є серед них ті, у кого виникають психосоматичні розлади внаслідок переживання за батька чи матір.

Оксана Хмельницька зазначає, що американці гостро зіткнулися з ПТСР після війни у В'єтнамі, після чого стали розробляти схему, як і в якій послідовності потрібно діяти в кризових психологічних станах, зокрема які види допомоги необхідні людям, які є техніки психологічного відновлення. На основі здобутого досвіду американський International Medical Corps розробив стандарти медико-соціальної реабілітації та допомоги в кризових психологічних ситуаціях. Цими методиками українські фахівці послуговуються від Революції гідності, бо не стали чекати, доки за це візьметься держава.

За словами психологів, із якими поспілкувався **Тиждень**, на сьогодні ухвалені МОЗ стандарти скальковані з австралійських. Власне, це дороговказ, що потрібно робити в психологічній кризовій ситуації незалежно від того, виникла вона на війні чи деінде. Він передбачає кілька рівнів. Перший — надання соціогуманітарної допомоги зі збереженням людської гідності. Другий — робота з громадою, створення нормальних умов для реабілітації для дітей. Громада, яка так чи інакше дотична до війни, задля вирішення своїх проблем має брати участь у тому, що відбувається навколо, зокрема в соціореабілітаційній роботі.

Навіть найкращі та найсучасніші протоколи не завжди автоматично тягнуть за собою осучаснення практик. «Головна мета будь-якої реабілітації — не допустити інвалідизації особи», — каже доктор медичних наук, лікар-реабітолог Всеволод Стеблюк. І додає, що нині, попри обов'язковість проходження психореабілітації всіма військовослужбовцями, їм це зробити не так вже й легко. «Біда в тому, що закон, який містить норму про обов'язковість психореабілітації військових, є, а от підзаконних актів до нього немає. Кабмін не визначив, чім коштом відправляти на реабілітацію. Найлегше її пройти демобілізованим. Тим, хто перебуває на службі, для цього треба брати відпустку. Раніше для військовослужбовців передбачалася додаткова відпустка до 15 днів, яку можна було використати для лікування. Зараз її скасовано», — розповідає медик. Таким чином, психологічну реабілітацію проходять або після стаціонару, госпіталю, скажімо, або під час відпустки, яку доводиться брати задля цього. Ще один проблемний момент — ті, хто проходить реабілітацію в закладах санаторного типу, не можуть брати із собою своїх рідних, бо вже досить давно скасовано пільги для членів сімей військовослужбовців на санаторно-курортне лікування.

Специфічним із погляду суспільного сприйняття тих, хто захищав і захищає Україну на фронтах Донбасу, є питання героїзації. Психологи констатують, що, на жаль, не всі українці готові сприймати своїх вояків як героїв, дякувати їм за зроблене. Так само як і бути інклюзивними, не викидати поза свої рамки осіб із підвищеними потребами, як-от, скажімо, тих, хто втратив кінцівки. «Згідно з європейськими стандартами є люди з підвищеними потребами, а не інваліди. Щоб це усвідомити, потрібні зміна суспільного ставлення, готовність суспільства приймати таких людей. Доступний простір — це також питання суспільства, від якого залежать і пандуси в будівлях, і спеціально обладнаний транспорт», — зазначає Леся Інжигєвська. ■

Теж не мовчали

Віталій Рибак

Які кампанії проти насильства над жінками проводили у світі й наскільки успішні вони були

«Тут чиниться насильство». Студенти Єльського університету мусили боротися за свої права на федеральному рівні

Смілива кампанія проти насильства над жінками #яНеБоюсьСказати, яку розпочала громадська активістка Анастасія Мельниченко у Facebook, набула величезного суспільного резонансу в Україні та за її межами. Тисячі дописувачок поділились історіями про вчинену над ними наругу й відкрили багатьом людям очі на справжній масштаби проблеми.

Досягнення, безперечно, величезне, однак буде прикро, якщо на цьому ефекти флешмобу закінчаться. Це аж ніяк не перша така акція у світі, і багато з них давали відчутні плоди у вигляді, скажімо, змін до законодавства, що мали протидіяти насильству над жінками.

Найгучнішою серед кампаній останнього часу була німецька #NeinHeißtNein (#НіОзначаєНі), яка почалася після низки зґвалтувань, учинених у Кельні новорічної ночі. Майже відразу на веб-сторінці change.org з'явилася петиція, яку ініціювала Національна спілка жіночих консультаційних пунктів

та жіночих екстрених викликів «Жінки проти насильства». У ній звучав заклик до Бундестагу пришвидшити розгляд законопроєкту про уточнення визначення зґвалтування (цей документ німецьке Міністерство юстиції розробило ще у 2015-му). Петицію поширювали в соцмережах із хештегом #NeinHeißtNein, і вона дуже швидко набрала 100 тис. підписів.

Проблема зі старим законодавством полягала в тому, що у ст. 177 Кримінального кодексу Німеччини насильство проти жінки вважалося зґвалтуванням лише тоді, коли жертва чинила фізичний опір, що потрібно було ще довести. Простого «ні» було замало, щоб злочинець відповідав за власні дії. Однак депутати з якихось причин не поспішали розглядати проєкт нового закону.

Але події в Кельні викликали широкий резонанс не лише в суспільстві, а й у парламенті. Уже не було сумніву, що слід негайно оновлювати правові норми, чітко прописувати принцип «ні означає

U.TYZHDEN@UKR.NET
КОЄКАЄ ІМІНДОВОЄ

ні», визначений Стамбульською конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, яку Німеччина ратифікувала. Майже півроку тривало громадське обговорення, результатом якого стали зміни до Кримінального кодексу, за які всі депутати Бундестагу висловились одногосно 7 липня. Однак для остаточного ухвалення закону ще потрібно дочекатися рішення верхньої палати — Бундесрату, хоча сюрпризів там не очікують.

Безліч подібних кампаній проводять і по інший бік Атлантики. У Сполучених Штатах більшість із них спрямовані проти насильства у вишах, адже кожна четверта американка стає його жертвою, саме навчаючись там. Фігурантами справ часто є найавторитетніші університети на ґшталт Єльського.

Одна з таких кампаній розпочалась у 2013-му. Александру Бродські, студентку Єля, ще на першому курсі під час вечірки намагався зґвалтувати її друг-одногрупник, проте, на щастя, спроба була невдалою. Звернення дівчини до адміністрації навчального закладу не дало відчутного ефекту. Її попросили мовчати про інцидент, аби не створювати собі та оточенню додаткових проблем, а колишнього друга просто попередили й заборонили до неї наближатися.

Зрозуміло, що студентку не влаштував такий сценарій. Разом із 15 товаришами й товаришками вона подала скаргу на Єль до Офісу громадянських прав США, у якій апелювала до дев'ятої редакції освітніх поправок, прийнятих Конгресом США іще в 1972-му. У них, окрім іншого, йшлося і про рівні можливості для обох статей у здобуванні освіти, фінансованої державним коштом. Після розгляду справи університет спонукали ретельніше стежити за дотриманням цих норм «наступного разу».

Тоді Александра разом з іншими жертвами насильства організувала петицію до Міністерства освіти Сполучених Штатів, яку теж було розміщено на веб-сторінці change.org. У цій відозві активісти благали посилити боротьбу проти «культури» нападу на жінок, що поширювалася в американських університетах. Кампанія дістала назву «Знай свою

ІХ». Звернення підписало 175 тис. осіб, і воно зовсім скоро дало результати.

Проблему розглянули на найвищому рівні. Рада Білого дому у справах жінок і дівчат та Офіс віцепрезидента США в січні 2014-го випустили спільну доповідь і створили нову оперативну групу, яка мала на меті покласти край насильству над жінками в університетах. Очолоюють цю групу віцепрезидент Джо Байден та старший радник президента США Валері Джарретт.

«Президент знає те, що і я: свобода від сексуального насильства є одним із основоположних прав людини. Жодна людина не має права здійснити руку на жінку хоч би з якої причини — будь-якої, окрім самооборони. [...] Чоловіки повинні взяти на себе більше

У США БІЛЬШІСТЬ КАМПАНІЙ СПРЯМОВАНІ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА В УНІВЕРСИТЕТАХ, АДЖЕ КОЖНА ЧЕТВЕРТА АМЕРИКАНКА СТАЄ ЖЕРТВОЮ НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В КОЛЕДЖІ

відповідальності. Чоловіки повинні втручатися. Мірою зрілості є готовність говорити і ще далі говорити, почати змінювати культуру», — сказав на презентації доповіді віцепрезидент Байден. Та чи вдалось американцям упоратись із проблемою цілком? Однозначно ні, хоч у багатьох університетах і запровадили спеціальні курси на тему подолання сексуального насильства. Після змальованих вище подій трапилась уже як мінімум одна така гучна історія — у Стенфорді. Нападника, тамтешнього зіркового спортсмена-плавця, вдалося притягнути до відповідальності, але він дістав тільки шість місяців ув'язнення.

Враховуючи досвід цих кампаній, можна констатувати, що в суспільствах різних країн справді є резонанс і підтримка боротьби проти насильства над жінками. Однак, доки активісти не починають лобіювати інтереси жертв насилля в урядах, законодавчі зміни (а відповідно й реальні наслідки) з'являються вкрай повільно. ■

Телеканал журналістських розслідувань ZIK

Набридло дякувати хабарем?

Наша гаряча лінія 0-800-500-945

Усі дзвінки зі стаціонарних і мобільних телефонів у межах України безкоштовні

Уся надія на «мутті»

Поки Британія шкутильгає до виходу, Ангелі Меркель доводиться по-новому ліпити Євросоюз

Як і під час попередніх криз, цього тижня погляди Європи були звернені до Ангели Меркель. Усі очікували сигналів того, як саме канцлер Німеччини планує вберегти її від розколу. На тлі всієї непевності, що запанувала на континенті після британського референдуму, чітко зрозуміло одне: після виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу (або поки Лондон думатиме, як це зробити) і без того непристойна вага Німеччини в клубі позосталих 27 зростає ще більше. Приписуване Генрі Кіссінджеру запитання про те, кому телефонувати, коли треба порозмовляти з Європою, більше ставити їй не потрібно: звісно, слід набирати Берлін. Декого це, схоже, заспокоює, але багатьом здається нестерпним. Відтепер Франція, Італія та Іспанія «дістають вказівки прямисінько від Ангели Меркель, оминаючи Брюссель», — кепкує головний євроскептик Франції Марін Ле Пен.

Тим часом Меркель, попри весь несподіваний інтерес до її думок, ділитися ними не квапиться. Повільний, розмірений стиль очільниці уряду ФРН став першою запорукою зосередження нею у своїх руках такої влади. Німці на її честь вигадали навіть дієслово «меркелювати» (merkeln), тобто зволікати з прийняттям рішення, доки проблема з часом більш-менш «розсмокчеться», а опоненти нараються помилок, якими можна скористатися. Тож після референдуму 23 червня вона одночасно зайняла і сувору позицію стосовно Британії (під час перемовин не буде жодних поступок, як пообіцяла вона в Бундестазі), і

поблажливу (бо «немає причини особливо присікуватися»). Якби її воля, більше поки що вона нічого й не казала б.

Проте внутрішня політика змусить її перервати мовчанку швидше, ніж їй хотілося б. Наступні федеральні вибори в Німеччині відбудуться не раніше ніж у вересні 2017 року. Але молодша партнерка у великій коаліції Меркель лівоцентристська Соціал-демократична партія (СДП) сприйняла голосування за Brexit як сигнал: час достроково почати свою кампанію проти Меркель, використовуючи європейське питання як спосіб вирізнитися.

Тепер, коли ті прикрі британці більше не можуть грати свою звичну обструкціоністську роль, есдеки хочуть, щоб ЄС-27 активно вимагав поглиблення євроінтеграції та централізації. У спільному документі лідер партії Зігмар Габріель (віце-канцлер в уряді Меркель та її імовірний суперник на виборах) і Мартін Шульц, голова Європейського парламенту (ще один потенційний кандидат від СДП проти фрау Ангели), закликають до «перезаснування Європи». Європейська комісія в Брюсселі, яку так ненавидять усі євроскептики, мусить стати «справжнім європейським урядом», як пояснює Шульц. Авторі стверджують, що цей новий і покращений Євросоюз повинен робити величезні інвестиції в дороги, електричні мережі та кабельні системи передачі даних у південних країнах-членах, щоб зменшити там безробіття серед молоді й стимулювати зростання. Це та форма німецької гегемонії, від якої в захваті були б Італія, Франція і Греція.

ПІСЛЯ РЕФЕРЕНДУМУ АНГЕЛІ МЕРКЕЛЬ ДОШКУЛЯЄ СТРАХ: У ЄС ПОЧИНАЄТЬСЯ ФОРМА НІМЕЦЬКОЇ ГЕГЕМОНІЇ, ЗА ЯКОЇ ВІД БЕРЛІНА ЧЕКАЮТЬ, ЩО ВІН ВІЗЬМЕ НА СЕБЕ ВСІ ТЯГАРИ Й ЗАВДАННЯ ЄВРОСОЮЗУ, А РЕШТА ЛИШЕ ВИБИРАТИМЕ СОБІ ПРИВІЛЕЇ

Але по-їхньому не вийде. Есдеки — лише молодші партнери в німецькій урядовій коаліції, а християнські демократи Меркель тягнуть у протилежний бік. Наразі погляд політсили озвучує міністр фінансів Вольфганг Шойбле. Останній спочатку був єврофедералістом і прихильником іще тіснішого союзу, але нині дійшов висновку: референдум подав сигнал, що європейці не погодяться на посилення централізації. Про це він розповів німецькій газеті Welt am Sonntag. Політик уїдливо запитав: а що взагалі означає це «перезаснування Європи»? Розірвати договори й

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

почати все спочатку? На це потрібен час, якого ЄС не має. І в будь-якому разі «зараз не той момент, щоб мріяти».

На його думку, ЄС повинен натомість обрати кілька великих проблем і довести своїм розчарованим громадянам, що спроможний їх вирішити: наприклад, контроль потоків біженців і безпека на зовнішніх кордонах блоку або об'єднання національних енергетичних мереж. А «якщо комісія виявиться неспроможною діяти, ми просто візьмемо контроль у свої руки й вирішуватимемо проблеми між нашими урядами», — додає він. Жаргоном євробюрократів ця погроза «міжурядового» підходу — пряма протилежність «наднаціонального» шляху, який так підтримують федералісти. Такий підхід передбачає передачу влади від комісії — центрального виконавчого органу й державної служби ЄС — Європейській раді, що складається з лідерів держав-членів.

Як і єврокриза, така зміна підіймає градус уваги до цих лідерів, особливо до Меркель. Німецька політична еліта розуміє (і навіть побоюється), що її домінуюча позиція викличе негативну зворотну реакцію. Якщо інші лідери об'єднуються, щоб збалансувати її владу, це розбудить давні страхи Берліна з приводу ізоляції. Франк-Вальтер Штайнмайер, міністр закордонних справ та один із лідерів соціал-демократів, називає це «надією на Німеччину, але й страхом, що вона в Європі стане надто сильною».

ПІВДЕНЬ ТРАТИТЬ, НІМЕЧЧИНА ПЛАТИТЬ

Однак утаємничені кажуть, що після референдуму Ангелі Меркель дошкуляє інший, серйозніший страх: у ЄС починається така форма німецької гегемонії, за якої від Берліна чекають, що він візьме на себе всі тягарі й завдання Євросоюзу, тоді як решта лише вибиратиме собі привілеї на свій смак. Під час кризи євро німецькі гроші та гарантії підтримали спільну валюту. Під час кризи біженців ФРН зберігала свою «культуру гостинності», тоді як інші закривали кордони. Наближаються перемовини щодо Brexit, і Британія, можливо, вимагатиме доступу до єдиного ринку без надання свободи пересування жителям ЄС, тоді як Німеччина та її система соціального забезпечення залишаються доступними для всіх.

Тож у Європі, якій загрожує Brexit, Німеччина відчуває ту дилему гегемонії, що Америці відома вже сім десятиліть: спокуса застосовувати свою потугу у власних інтересах вступає в конфлікт з обов'язком використовувати її для сприяння світовому порядку. У Європі це означає стримування «відцентрових сил» ЄС, на чому Меркель не раз наголошувала після референдуму.

Але порядок, який вона собі уявляє, більш схожий на ту вільнішу Європу, за яку колись ратували британці, ніж на ту, якої прагнуть федералісти. «Що таке «Союз»?» — таке риторичне запитання канцлерка поставила на конференції 28 червня під час європейського саміту. І відповіла: це рада, комісія і парламент, а німецькою мовою перше із цих слів чоловічого роду, друге — жіночого, а третє — середнього. Напевно, німецька «мутті» має намір стати Європою за батька. ■

5-7
СЕРПНЯ

ЛУЦЬК
ІПОДРОМ

БАНДЕРШТАТ

МІНІСТЕРСТВО МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ, ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА

**БРАТИ ГАДЮКИНИ ТАРТАК BRUTTO
O.TORVALD JAMALA ГАЙДАМАКИ
АНТИТИЛА РОЛЛІКС БУВ'Є
АРСЕН МІРЗОЯН ФІОЛЕТ ЖАДАН І
СОБАКИ ВЕРЕМІЙ КАРНА АННА
MORPHINE SUFFERING EPOLETS STONED
JESUS ARLETT FREEDOM ЗЛАМ
PINS FARINHATE SEPTA MERVA SECTORIAL
DETACH KETO DAYS LIKE CHAPTERS
[SALE] ONLY TO LEAVE A TRACE PANDERIA
MAUT 4HOURS МІЙ БАТЬКО П'Є ZAPASKA
ПІСНІ НАШИХ ДНІВ (ПНД) НАСТЯ ЗНИКАЄ
ГАПОЧКА ПРИСЯЖНИЙ (МОТОР'РОЛЛА) ТІК ТУ
КАЗАНЦЕВ (БРЕМ СТОКЕР) ЗАРУДНИЙ (MERVA)
ЖЕНЯСКРУДЖ ПАТРОНИЧІ BLACKBALLON
FRAM ШАБАТУРА САНМАЙ**

ГУТІРКИ КІНОПОКАЗ СПОРТ ЛІТЕРАТУРНІ ЧИТАННЯ ДИТЯЧЕ МІСТЕЧКО ЯРМАРОК

РАДІО
SKOVORODA
RADIO@SKOVORODA.COM

Тиждень

Вголос країна

Рівень 89,5
Львів 89,7
Львів 89,8
Чернівці 89,3

Е СПРЕСО
УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

Gazeta.ua газета
ВО-УКРАЇНСЬКІ

kasa.in.ua

ЗАМОВЛЕННЯ КВИТКІВ: +38 097 0000 754

Лише в гості

Російська агресія підштовхує Фінляндію та Швецію до НАТО

Російський президент Володимир Путін нині рідко відвідує Європейський Союз. А коли це й трапляється, то незрозуміло, намагається він миритися чи залякувати. Під час візиту 1 липня до Фінляндії, яка має з Росією 1340 км кордону, кремлівський лідер зробив і те, і те: його запевнення прозвучали як погроза. Саме тоді, коли НАТО проводило військові навчання в Балтії та готувалося до саміту у Варшаві, очільник РФ сказав своєму фінському колезі Саулі Нійністе, що вважає його країну «пріоритетним» партнером, говорив про «дружбу» й радив не вступати до Альянсу, ба навіть слідом за Британією вийти з Європейського Союзу.

Із вуст російського лідера-ревізіоніста слово «дружба» пролунало у Фінляндії лиховісно. Після неуспішних спроб Сталіна вторгнутися в цю державу в 1939, 1940 та 1944 роках Радянський Союз у 1948-му нав'язав «договір про дружбу», який обмежував суверенітет північно-західного сусіда. Вийшли з нього аж у 1992-му. Але Фінляндія, хоча згодом і приєдналася до ЄС, не вступала до НАТО, про що багато громадян країни тепер шкодують. Військові інтервенції Путіна у Грузію 2008-го та в Україну 2014-го поклали край порядкові, що встановився після холодної війни. Тепер кремлівський очільник хоче перекопати Фінляндію, що безпека на її кордонах залежить від Росії.

І це не пуста риторика. Наприкінці минулого року Москва відкрила свої контрольні пункти на спільному кордоні приблизно для 2 тис. шукачів притулку різних національностей, змусивши фінів упустити останніх до себе, щоб вони не застрягли на нейтральній смузі. З огляду на те, як ретельно РФ контролює свої пропускні пункти, Гельсінкі зробило висновок, що вона посилає сигнал: ми здатні асиметрично відповісти на будь-який ваш рух у напрямку до НАТО. За словами Тейї Тілікайнен, директора Фінляндського інституту зовнішньої політики, це «скидалося на елемент гібридної війни» — російської стратегії досягнення військових цілей невійськовими методами. Окрім того, Фінляндія зазнавала кібератак Росії.

Чи не найзагрозливіша заява Путіна під час його візиту була про те, що Кремль не має «жодних військ, розташованих ближче ніж за 1500 км від фінляндського кордону» (це був справжній ляпсус: бойові частини РФ не зосереджені на його довгій ділянці, однак її нова Арктична бригада розгорнута лише за кілька кілометрів від фінляндської Лапландії). Якщо раптом Гельсінкі надумає вступити до Альянсу, застеріг Путін, то Москва приведе свої підрозділи назад. «Напевне, НАТО радо воюватиме з

Росією до останнього фінського солдата», — не втримався він від дотепу.

Стокгольм також зберігав мілітарний нейтралітет й утримувався від вступу до НАТО, хоча в нього були таємні американські гарантії захисту під час холодної війни. Але нині загрозлива поза Росії змушує Фінляндію та Швецію поглибити військову співпрацю і в обох країнах почалися дебати про вступ до Альянсу. Російський міністр закордонних справ Сергій Лавров підкинув хмизу у вогонь під час візиту до Гельсінкі в червні, заявивши, що Росія «ніколи не нападе на державу — члена НАТО», і це навряд чи заспокоїло країни поза північноатлантичною спільнотою.

Фінляндія не думає, що Кремль на неї нападе: не останньою чергою завдяки її військовій потузі. Але боїться випадкової ескалації або різкого зростання напруження у країнах Балтії. НАТО посилює там свою присутність; особливо Альянс непокоїть так званий Сувалківський перешийок — стокілометровий відтинок польсько-литовського кордону від Білорусі до Калінінградської області Росії. Поки що його охороняє польський протитанковий артилерійський дивізіон, озброєний застарілою технікою ще радянських часів. Прорив росіян до Калінінграда відрізав би сухопутний доступ із Західної Європи до Балтійського регіону.

«Нині держави Балтії практично неможливо захистити», — каже Франсуа Ейсбур, голова

Міжнародного інституту стратегічних досліджень. Якщо Росія захопить перешийок, єдиний маршрут постачання до них пролягатиме через Швецію і Фінляндію.

Гельсінкі знає, що вступ до НАТО буде розцінений у Москві як «червона лінія» і може спровокувати асиметричну відповідь. Президент Нійністе пообіцяв провести референдум про членство в Альянсі, якщо уряд схилиться до такого кроку. Зараз громадська думка, швидше за все, буде «проти». Але все може змінитися, якщо до організації вступить найближчий союзник Фінляндії — Швеція.

А тим часом фінляндська політика — це обговорення членства в Альянсі, покращення зв'язків та поглиблення двосторонніх військових контактів з Америкою й одночасно намагання підтримувати особливі відносини з Росією (Нійністе перший серед європейських лідерів полетів до Сочі зустрітися з Путіним після окупації Росією Криму — крок, який викликав загальне здивування у Європі). Фінляндія розглядає можливість вступу до НАТО як інструмент стримування. Але, як сказав високопоставлений фінляндський дипломат Юкка Саловаара, «якщо ситуація погіршиться швидко, часу подавати заявку на вступ не буде».

Фінляндія небезпідставно пишається тим, що дає раду проблемному східному сусідові,

водночас перетворившись на заможну західну країну, яка має одну з найсильніших територіальних армій Європи. Але те, що працювало проти Радянського Союзу, може не спрацювати проти Росії, яка довела непередбачуваність та асиметричну дію до рівня мистецтва. Існує ризик, що Москва може витлумачити неоднозначну позицію Гельсінкі як ознаку вагання і слабкості, а не сили.

ФІНЛЯНДІЯ НЕ ДУМАЄ, ЩО КРЕМЛЬ НА НЕЇ НАПАДЕ: НЕ ОСТАННЬОЮ ЧЕРГОЮ ЗАВДЯКИ ЇЇ ВІЙСЬКОВІЙ ПОТУЗІ. АЛЕ БОЇТЬСЯ ВИПАДКОВОЇ ЕСКАЛАЦІЇ АБО РІЗКОГО ЗРОСТАННЯ НАПРУЖЕННЯ У КРАЇНАХ БАЛТІЇ

Саме коли 2008 року НАТО не змогло запропонувати Грузії План дій щодо членства, але залишило двері відчиненими, Росія і завдала удару. Невдовзі після того у Фінляндії став популярний такий анекдот: Путін приземляється в аеропорту Гельсінкі й іде на паспортний контроль. «Name?» — питає прикордонник. «Vladimir Vladimirovich Putin», — відповідає російський президент. «Occupation?» — цікавиться той далі. «No, just visiting». Після України, як каже політичний експерт Рісто Пенттіля, з цього жарту більше не сміються. ■

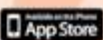
ЕСПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О 20:00

Нав'язування дружби силою

Ніна Лейнонен, Гельсінкі

Яким є розуміння безпеки та відносин із Москвою в нинішній Фінляндії

Професор, колишній радник із зовнішньої політики й посол президента Фінляндії Алпо Русі знає, про що каже, коли йдеться про «фінляндизацію». У 2002–2003 роках під час таємного розслідування його було звинувачено (а інформацію умисно злило ЗМІ) у шпигунстві на спецслужбу НДР—Штазі. Але доказів бракувало. Прокуратура повністю очистила його від підозри в червні 2003-го.

На 15 років старший брат Русі, на початку 1970-х керівник державного інформаційного відомства, був у контакті зі Штазі у 1965–1977 роках. Проте сам Алпо нічого спільного з цією структурою не мав. Вона просто зареєструвала його дані, тоді ще студента, восени 1969-го, от і все, і колишні співробітники спецслужби НДР очистили його ім'я у 2003-му. Алпо Русі каже, що він потрапив на мушку, бо його шефа президента Мартті Агтсаарі витіснили з посади.

І це вам не 1970-ті. Усе трапилось у Фінляндії ХХІ століття. Звучить як шпигунський сюжет часів холодної війни, але це не так.

Росія, а доти Радянський Союз мали й мають сильний вплив на Фінляндію. До поворотного моменту 2014 року відносини між Москвою та Гельсінкі (а також рештою Західної Європи) почали бачитися відкритішими й більш довірчими. Ділові контакти покращувалися навіть після економічного краху 2008-го та війни в Грузії.

А потім був Крим. І досі важко знайти щиру відповідь, чи виявився він тією причиною, що привела до форми військових також у Фінляндії. Можна читати між рядків, але на офіційному рівні прямого пояснення не дістанеш. Санкції проти Росії, втім, визнають усі. Або визнавали, доки «фінляндизація» знову не підвела голову. Уже не один місяць поспіль кілька членів парламенту, переважно від «Справжніх фінів» та Фінляндського центру, говорять про можливість зняття санкцій із Москви.

Русі дає визначення «фінляндизації» в чотирьох пунктах, які описують і саме поняття, і вплив цього процесу.

По-перше, експерт цитує досвідченого й дуже авторитетного фінського дипломата Марка Якобсона. Кілька років тому він припустив, що фінська політична еліта була «фінляндизована», але народ потягнувся до Заходу ще в епоху холодної війни.

Русі погоджується з визначенням Якобсона. Глава держави та численні провідні політики спиралися на Росію, тоді як народ дивився на Захід.

Колишній радник з національної безпеки США Збігнєв Бжезінський запропонував «фінляндизацію» для України у 2014 році. Він сказав, що Фінляндія — член Європейського Союзу, а не Організації Північноатлантичного договору. Протягом холодної

війни зовнішня політика Гельсінкі ґрунтувалася на засадах офіційного нейтралітету.

Він стверджував, що можливе таке рішення, «позитивна фінляндизація», за якого Україна взаємодіє із Заходом, наближається до Європи, але має відносини також із Росією, як Фінляндія.

Русі критикує позицію Бжезінського. Каже, що пропозиція такого підходу до України свідчить: на міжнародному рівні замало достовірної інформації про «фінляндизацію». У випадку України це означало б визнання її частиною сфери впливу Росії, а водночас Київ був би зобов'язаний проводити нейтральну зовнішню політику.

По-друге, визначення «фінляндизації» може бути дуже важливим під час оцінки причин, з яких завжди прагматична Фінляндія не потрапила у хвилю розширення НАТО 2004 року. У цей час, наприклад, до Альянсу вступили країни Балтії.

ФІНСЬКА ЕЛІТА, ЯК І БАГАТО ІНШИХ У ЄВРОПІ, НЕ ЗМОГЛА ЗРОЗУМІТИ ЗМІНИ В ЗАГАЛЬНІЙ БЕЗПЕКОВІЙ КАРТИНІ В БАЛТІІ ТА РОСІІ. ЦЕ СТАЛО ТАКОЮ САМОЮ ВЕЛИКОЮ НЕВДАЧЕЮ, ЯК І НЕСПРОМОЖНІСТЬ ПЕРЕДБАЧИТИ РОЗПАД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Русі нагадує про заяву фінського президента Тарї Галонен (2000–2012), зроблену 2005-го. Вона виправдала неприєднання до НАТО водночас із країнами Балтії тим, що Фінляндія не могла вступити до оборонного союзу разом із колишніми комуністичними державами. Адже, увійшовши до Альянсу, цим визнала б, що була «фінляндизована» в епоху холодної війни.

«Це прозвучало нещиро стосовно Східної Європи. То були території, окуповані проти їхньої волі. «Фінляндизацію» не слід так змішувати з дискусією про політику безпеки. Так не можна доводити, була «фінляндизація» чи її не було», — вважає Русі.

По-третє, небагато хто був здатен правильно зрозуміти загальну картину зміни безпекового середовища в Європі. Через це Швеція, наприклад, відмовилася від регіональної безпеки й системи призову, які зараз відновлює.

І, нарешті, дискусії про НАТО у Фінляндії бракувало необхідної історичної глибини. Причина в тому, що доба холодної війни наклала свій відбиток на імідж НАТО.

Русі каже, що, з одного боку, «фінляндизація» — це політика реалізму, але з другого — такі феномени, як «московська карта» і «свої росіяни», відомі в країні. Ці явища передбачають два виміри

Розкрити таємниці. Алпо Русі вимагає, щоб у Фінляндії з'явилася «Біла книга» про відносини з РСРП під час холодної війни. Дуже багато «проблематичних» досьє і документів у державі досі закрито

логіки: поступове підкорення «советам», а у випадку нинішньої проблеми — російське домінування.

Україна — об'єкт насильницької «фінляндизації» Росією від 2004-го. Саме цього Бжезінський цілком не зрозумів, хоча його наміри, поза всіма сумнівами, були добрі.

Офіційне Гельсінкі уникає дефініції «фінляндизація», кажучи про період після Другої світової війни.

«Утім, пропрацювавши 15 років дипломатом під час холодної війни, можу запевнити: нашим головним завданням було показати, що ніякої «фінляндизації» немає. Але ми всі знали, що вона є. Не визнавати цього було б нечесно. Навіть росіяни самі офіційно зауважували, що весь час тиснуть на Фінляндію», — каже Русі.

«До того ж Зимова війна (1939–1940) була злочином Радянського Союзу проти Фінляндії. Після неї багато що пішло не так, адже країну втягли в Другу світову, а у 1944-му вона мало не втратила незалежності», — додає експерт.

Русі вимагає, щоб у Фінляндії з'явилася «Біла книга» про відносини з Радянським Союзом під час холодної війни. Наприклад, дуже багато «проблематичних» досьє і документів у державі закрито. «Це найкращий доказ «фінляндизації». Досьє залишаються засекреченими, тому що ні в кого немає сміливості їх відкрити», — каже Русі.

Як приклад він наводить «список Тітінена» — імена майже 20 фінів, що могли бути агентами Штазі. Цей реєстр було отримано від німецької розвідувальної служби в 1990 році, але розслідування щодо нього не проводили. Перелік був підготовлений останнім резидентом Штазі в Гельсінкі полковником Інгольфом Фраєром, який кожні два місяці координував свою роботу у фінській столиці з КГБ.

«Значення цього документа недооцінено, але він лишатиметься засекреченим до 2050-го. 60 років. На мою думку, це суперечить Конституції. Такий до-

вгий термін таємності обрано тому, що держава хоче приховати кілька ймовірних злочинів», — каже Русі.

Під час холодної війни чіткою ознакою «фінляндизації» була заборона виступати проти Радянського Союзу. У 1972 році парламент у Гельсінкі навіть спробував ухвалити закон, який передбачав кримінальну відповідальність за антирадянські дії та переконання. Якби його було прийнято, у Фінляндії людей переслідували б за антирадянщину. Це крок у напрямку східноєвропейської політичної атмосфери, на думку Русі. На щастя, цей документ не ухвалили. Деякі парламентарії, що внесли цей законопроект, стали ключовими політиками у Фінляндії 1990-х і 2000-х.

Сьогодні «фінляндизацію» можна вбачити й у нерозумінні дискусії про членство в НАТО.

«Це питання маргіналізації погляду. Чи краще для країни затулити рота експертам, які попереджають про наслідки неприєднання до НАТО?» — запитує Русі.

Відтак він стверджує, що не існує жодних міркувань безпеки, через які варто припинити дискусію про членство в Альянсі. Зазвичай влада й політична еліта приглушують дискусію, посилаючись нібито на якісь питання національної безпеки.

Русі закликає замислитися над тим, у який спосіб Москва дужче нашкодила б Гельсінкі, якби Фінляндія вступила до північноатлантичної спільноти.

«Росія не хоче загострювати протистояння з НАТО. У неї не існує ані сил, ані ресурсів для великомасштабного конфлікту. Її вистачатиме на маленькі локальні війни та гібридну війну, але навіть для росіян немає сенсу втягуватись у справжню», — стверджує Русі.

«А зі стратегічного погляду: чого їм має хотітися руйнувати добрі відносини із сусідом? Якщо це через НАТО, то такі відносини добрими не назвеш», — додає Русі.

Він переконаний, що всі фіни хотіли б позитивного діалогу з РФ, але не за будь-яку ціну, не за рахунок ганьби. Фінляндія повинна міцно ввійти в західний табір.

«Наше приниження в тому, що нам не можна (на думку Росії) допускати появу інфраструктури НАТО біля наших кордонів, а от їм (росіянам) можна розміщувати «Искандеры» вздовж своїх західних. Ми завжди відчуваємо на собі їхню ядерну загрозу, але все одно не маємо права навіть на мінімальний захист», — каже експерт.

Він радий, що деякі молодші політики та експерти в країні вириваються з-під тиску «фінляндизації», і ми говоримо про те, щоб Фінляндія зайняла позиції члена ЄС і НАТО. Він бачить проблески надії принаймні серед молодших членів Коаліційної партії, Шведської народної партії та Зеленого союзу (наприклад, голова ЗС Вілле Нійністе кілька разів заявляв, що Фінляндія повинна позбутися тягара «фінляндизації»).

«Фінська еліта, як і багато інших у Європі, не змогла зрозуміти зміни в загальній безпековій картині в Балтії та Росії. Це стало такою самою великою невдачею, як і неспроможність передбачити розпад Радянського Союзу. Події XXI століття пов'язані з «фінляндизацією», яку після холодної війни не обговорюють належним чином», — підсумовує Русі.

«Нам потрібно знайти новий початок для європейської інтеграції і трансатлантичних відносин після Brexit», — вважає він. ■

Навала малих і спиртних

Найбільші бренди світу потерпають від дрібніших конкурентів

Вони випускають багато найулюбленіших у всьому світі продуктів. Їхні логотипи впізнаються моментально, а рекламні мелодії назавжди вкарбувались у мозок покушців. Інвесторам вони обіцяють стабільні прибутки в неспокійні часи. І, схоже, не перестають зростати: 30 червня Mondelez International запропонувала компанії Hershey \$23 млрд за те, щоб разом створити найбільшу на планеті кондитерську фірму; 7 липня найбільший у світі виробник йогуртів Danone погодився придбати компанію органічних харчових продуктів WhiteWave Foods за \$12,5 млрд. Але на гігантів індустрії споживчих товарів повсякденного вжитку (англ. consumer packaged goods, або ж CPG), серед яких, зокрема, General Mills, Nestlé, Procter & Gamble і Unilever, вже чигає небезпека. Як відверто визнав один із менеджерів вищої ланки, «нам, схоже, торба».

Щоб хоч приблизно уявити, яка перед ними постанала проблема, погляньмо на Деніела Любецькі, котрий почав продавати фруктово-горіхові батончики в магазинах здорового харчування: нині скрізь і всюди, в аеропортах і супермаркетах Walmart, видно гори його батончиків KIND. Або на Майкла Дубіна та Марка Левіна — підприємців, яким обридли дорогі бритви. Тож п'ять років тому вони почали розсилати дешеві безпосередньо споживачам. Їхня компанія Dollar Shave Club сьогодні контролює 5% американського ринку бритв.

І таких історій чимало. У 2011–2015 роках великі CPG-фірми втратили майже три відсоткові пункти частки ринку в Америці, за даними спільного дослідження консалтингової фірми Boston Consulting Group і провайдера даних IRI. На ринках, що розвиваються, місцеві конкуренти завдають мультинаціональним гігантам дедалі більше клопотів. Найбільша у світі компанія з виробництва харчових продуктів Nestlé вже три роки поспіль не може виконати план зростання продажів на 5–6%.

Певний час розмір давав CPG-компаніям надзвичайні переваги. Централізація прийняття рішень і консолідація виробництва допомагали збільшувати прибутки. Великі бюджети означали, що фірми можуть витратити мільйони на яскраву телевізійну рекламу, яка миттю примножувала продажі. Товари реалізували через гігантські мережі магазинів із платою за найвигідніші місця на стелажах.

Та нині переваги вже не ті. Укрупнення підприємств зробило компанії вразливішими до стрибків курсу певних валют, як зазначає директор-розпорядник банку RBC Capital Markets Нік Моді. Вплив теле-реклами зменшується, бо споживачі довідуються про продукти через соціальні мережі та з відгуків в інтернеті. Тим часом на шляху до ринку зникають бар'єри для дрібних фірм. Ті можуть здійснювати аутсорсинг виробництва й розміщувати рекламу в «усесвітньому павутинні». Займатися дистрибуцією теж стає легше:

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

молодий бренд може випробувати свої сили інтернет-продажами, а потім уже перейти до великих магазинів. Фінансування відображає ту саму тенденцію: за даними фірми CB Insights, торік інвестори влили у приватні CPG-компанії \$3,3 млрд, що на 58% більше, ніж у 2014-му, і на неймовірно 638% порівняно з 2011-м.

Хоч як це прикро, але неповоротким гігантам важко встигати за споживчими ринками, які дуже швидко змінюються. Аналітик компанії Sanford C. Bernstein Алі Дібадж зауважує, що деякі споживачі в країнах із середнім рівнем доходів спочатку вважали найякіснішими західні продукти. Зі зростанням економіки цих країн місцеві гравці часто виявлялися краще пристосованими до потреб покупців. За даними банку RBC, від 2004 року великі країни, що розвиваються, переживають сплеск розвитку локальних і регіональних компаній. Наприклад, у Китаї на Yunnan Baiyao Group припадає 10% ринку зубної пастки, а від 2004-го продажі зростають на 45% щороку. У Бразилії Botica Comercial Farmacêutica продає майже 30% усіх парфумів. А в Індії частка Ghari Industries у торгівлі мийними засобами дорівнює 17%.

В Америці та Європі — на найбільших споживчих ринках світу — багатьом компаніям тепер не легше. Якщо покупцю потрібен який-небудь простий продукт, він може обирати з дешевих магазинних марок мереж на кшталт Aldi й Walmart. Але якщо покупець готовий платити за продукт вищу ціну, це не завжди буде традиційний відомий бренд. Можливо, люди довіряють дрібним маркам більше, ніж відомим. Третина американських споживачів, опитаних консалтинговою фірмою Deloitte, сказала, що готова заплатити щонайменше 10% за «кустарну» версію товару. Ця група перевищує за чисельністю тих, хто готовий більше розкошелитися задля зручності або інновацій. Особливою проблемою для великих виробників, чия продукція містить такі «апетитні» на слух інгредієнти, як бензоат натрію і харчовий барвник E110, став інтерес до органічних продуктів.

І це широко відчинило двері меншим компаніям. За останні роки вони зробили свій внесок у розповсюдження нових продуктів (див. «Дорога до споживчого раю»). Наприклад, зараз в Америці є понад 4 тис. дрібних броварень, що на 200% більше, ніж у минулому десятилітті. Ознакою часу цілком можна вважати протеїнові батончики Wilde, виготовлені з печеного м'яса. Огидні для одних, вони цілком подобаються іншим — спортсменам вихідного дня», охочим харчуватись як первісні люди.

Великі компанії намагаються реагувати. Один зі способів — посилити фокус. У 2014 році Procter & Gamble заявила: вона продасть або укрупнить майже 100 брендів, щоб більше уваги приділяти топовим продуктам на зразок лез для гоління Gillette і пральних порошків Tide. Фірма Mondelez, яка продає печиво Oreo та шоколад Cadbury's, нині витрачає більше коштів на те, щоб проаналізувати, хто чим перекушує і чому.

Але найвідоміша стратегія — скуповувати інші фірми й обмежувати витрати. У цій галузі дедалі помітнішим стає бразильський приватний інвестиційний фонд 3G Capital. Він різко зменшив бюджет Heinz — компанії зі 147-річною історією, придбаній 2013-го; за ним фірма Kraft, яку 3G Capital об'єднав із виробником кетчупів Heinz у 2015-му; те саме ро-

Дорога до споживчого раю

США, нові споживчі продукти, тис.

бити пивний гігант Anheuser-Busch InBev, готовий проковтнути SABMiller. Маржа прибутків компанії Heinz, за даними Sanford C. Bernstein, лише за два роки зростає від 18% до 28%.

Окрім того, великі фірми купують або спонсорують дрібніших конкурентів. У 2013 році дві американські харчові компанії та одна французька — Campbell Soup, Hain Celestial і Danone — швидко придбали собі по виробнику органічного дитячого харчування. Coca-Cola й англо-нідерландський титан Unilever давно або відкрито скуповують фірми, або інвестують у них. General Mills і Campbell обидві створили власні філії з венчурним капіталом.

Завдяки таким стратегіям CPG-компанії згодом, можливо, ще більше нагадуватимуть гігантів фармацевтичної галузі. Самі вони не обов'язково знаходять якісь продукти, натомість або скуповують дрібніші фірми, або об'єднуються з ними, після чого займаються маркетингом, дистрибуцією та юридичним урегулюванням. Для виробників ліків ця стратегія працює досить успішно. Але споживачі бувають вибагливішими, коли купують косметику, ніж патентовані медикаменти від раку. CPG-компанія може викласти купу грошей за стартап, а відтак попит на його продукт виявляється короткочасною модою. Обмеження витрат розширює маржі прибутку, але може негативно відбитися на продажах.

Та, попри такі проблеми, керівники компаній зберігають оптимізм. Тім Кофер, директор зі зростання в Mondelez, переконаний, що добре продумані зменшення фінансування й повторні інвестиції забезпечать компанії надійне місце на ринку. «Тут ідеться про масштаб глобальної індустрії виробництва у \$30 млрд і водночас про швидкість, маневреність та спритність», як у стартапу.

Інші настроєні песимістичніше. Консалтингова компанія EY нещодавно провела опитування серед директорів CPG-компаній. Вісім із десяти сумніваються, що їхня фірма пристосується до споживчого попиту. Партнер в EY Крістіна Роджерс вважає, що менеджменту потрібно переосмислювати свій бізнес, а не просто урізати витрати й підписувати угоди. Вона запитує себе: «Чи може бренд вартістю мільярд доларів усе ще бути здоровою бізнес-моделлю?». ■

Луїджі Дзоя:

«Час подумати не про зростання,
а про якість того, що відбувається навкруги»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Італійський психоаналітик Луїджі Дзоя розповів **Тижню** про можливості свого наукового методу в оцінюванні сучасного стану культури й політики, колективну параню та її прояви в сучасних європейських політико-соціальних реаліях.

Поява психоаналізу докорінним чином змінила уявлення людства про свою психологію та культуру, а також про психологічні патології та підходи до їх подолання. Сьогодні психоаналіз радше клінічна практика, ніж діагностика колективних проблем у царинах соціокультурного та соціополітичного життя?

— Нагадаю, що він з'явився понад 100 років тому передусім як відповідь на проблеми культури. На той момент Зігмунд Фройд відкрив, що сексуальність, зокрема жіноча—представниця освіченого класу, штучно надміру обмежена. Таким чином, проблема, з якою він зіткнувся, мала виразно культурне забарвлення. Потім сталися великі потрясіння Першої та Другої світових війн. Я належу до повоєнного покоління Італії, яке ще називали «генерацією 1968 року». У США 1960-ті й 1970-ті означали в культурному сенсі дуже багато, а для Франції та Італії кінець 1960-х, зокрема 1968-й, став часом потужного політичного руху. То був час великих інтелектуальних дискусій, коли йшлося про різні типи звільнення. Звісно, доволі часто про нього говорили всілякі марксистки. Але йшлося про свободи не лише суспільні, а й особисті—кожної людини. Це те, чого

торкався так званий фрейд-марксизм. Коротше кажучи, речі й теми, актуальні понад півстоліття тому, нині зникли з пам'яті.

Психоаналіз був і є одним із прикладних інструментів вивчення проблем культури. Я не належу ані до фрейдистської, ані до марксистської традиції, бо є юнґанцем, і маю сказати, що Карл Юнг, на відміну від свого попередника й учителя Фрейда, запропонував концепт колективних психологічних явищ, зокрема «колективного несвідомого» й архетипів. Психоаналіз—одна з найбільших революцій ХХ століття. І вона не пролила ані краплини людської крові, не поглинула купи грошей. Цей аспект дуже важливий, зокрема, і сьогодні. Йому я надаю особливого значення у своїй роботі. Наприкінці ХХ століття психоаналіз багато в чому повернувся до клінічної практики, як це було в часи Фрейда. Кажучи Юнґовою мовою, такий шлях є дуже спрощеним, бо ж явище, про яке ми говоримо, складне й багатовекторне. Робота з пацієнтами—лише один зі способів можливого застосування методу. Фройд свого часу зазначав, що це тільки одна з форм його використання, зовсім не головна.

Реалії та проблеми сьогодення інші, ніж у часи Фрейда, Юнга та їхніх учнів. Якщо індивідуальна психологічна допомога не головне в діяльності психоаналітика, то в чому ще причина звертатися до психоаналізу сьогодні?

— Як на мене, то ліпше говорити не про застосування, а взагалі про потребу в певному явищі. Ніхто не

платитиме за те, щоб покласти ціле суспільство на кушетку до психоаналітика. У такому сенсі про соціум мають дбати політики.

У 2001–2011 роках я працював над темою суспільної параної в сучасності й історії. Інтерес до цього в мене з'явився після 11 вересня 2001 року, терористичних атак «Аль-Каїди», бо тоді я жив у Нью-Йорку. Потім почав досліджувати параноїдальні реакції, що були пов'язані не так із тією добою, як із наступною. Питання не в тому, чи були Усама бен Ладен і радикальні ісламісти параноїками. Виробити власне бачення тут неважко. Проблема в іншому: реакція суспільства на те, що сталося, була доволі наївною, і це стосується не лише звичайних громадян, а й тих, хто мав право ухвалювати важливі рішення. Узяти хоча б дії тодішнього президента Буша: в Іраку було розпочато війну, яка не вирішила нагальних проблем, не змінила ситуації на краще, а породила ще більше параної, страхів та нездорової реакції. Це той пункт, від якого я відштовхувався у своїх дослідженнях.

Нещодавно я порівняв соціологічні дані американського центру REW із даними Eurostat, і виявилось, що дедалі більше людей переймається проблемою ісламського тероризму. Результати опитувань, проведених цими організаціями, засвідчили, що людська уява в кілька разів збільшує реальний відсоток мусульман у тій чи тій європейській країні. У Німеччині, скажімо, вони становлять 6,9% населення, тоді як у суспільній уяві німців — аж 19%. В Угорщині фактично мешкає 0,1% прихильників ісламу, тоді як громадська думка бачить їхню частку на рівні 7%.

Повернімося до питання психоаналізу та психопатології. Свого часу Карл Юнг для пояснення певних проблем використав термін «проекція». Практично кожна особа так чи так приборкує свою неконтрольовану агресію, проектує її, наприклад, у вигляді читання статей про кримінальні справи та злочини. Дотична до цього питання тема — якість сучасних мас-медіа та наслідки їхньої роботи. Рівень об'єктивності ЗМІ прямо пропорційний рівневі їхньої здатності проектувати у психоаналітичному розумінні. В Італії ми пережили 20-річний період правління Сільвіо Берлусконі, коли якість масових мовників, зокрема телебачення, істотно впала. Водночас загострилася криміногенна обстановка, хоча вона не є гіршою за об'єктивними показниками, ніж у решті країн Європи. Італійці вірять у те, що рівень злочинності в них удоба вищий, ніж у Франції та Німеччині. Медіа країни не припиняють на всі голоси теревенити про її страшенний рівень злочинності. Ось вам і проекція в усій повноті.

У 1968 році, майже півстоліття тому, на одній із перших лекцій психоаналізу, які я прослухав, кілька учнів Юнга розповідали нам, своїм студентам, про те, що будь-яка проекція завжди тримається на своєрідному «гачкові». Перебільшення в цьому випадку й у контексті, про який говоримо, я називаю параноєю, бо йдеться про радикальне проектування та роздування всього негативного тими людьми, психологічний потенціал яких найменший. Вони не здатні до внутрішньої саморефлексії, занурення в глибини власного індивідуального досвіду, аби потім проектувати останній назовні. Параноїдальний досвід, як на мене, типовий завжди. Наприклад, Гітлер у всіх можливих і неможливих гріхах та бідах звинувачу-

вав євреїв, проектуючи негатив на них. Расові переслідування мають схожу природу. Ку-клукс-клан на півдні США також вдавався до параноїдального шукання цапа-відбувайла, що призвело до суспільного набування антипсихологічного, антирефлексійного досвіду і практик, зокрема лінчування або погромів. Це своєрідна, як я кажу, «футбольна політика», найгірший аспект якої полягає в діях фанатів-хуліганів, коли їхню ворожнечу клуб проти клубу використовує у своїх потребах хтось сторонній. Збоку таке протистояння видається щонайменше диким. А коли зважити на факт, що його підживлюють політичні, параідеологічні мотиви, то явище набуває небезпечних обрисів. У психологічному сенсі в усіх таких ситуаціях присутні так звані параноїдальні диференціали, хворобливі фантазії, перебільшення і страхи. Така ситуація водночас і патологічна, і нормальна.

Ви стверджуєте, що колективна параноя безпосередньо пов'язана з кризою суспільств. Чим, на думку психоаналітика, є посилення таких феноменів, як популізм, радикалізм та євроскептицизм, найголоснішим проявом якого став нещодавній Brexit?

— Вихід Великої Британії з ЄС нікого нині не дивує. Пригадайте дискурс, який передував цій події, заяви Бориса Джонсона, що «Брюссель — це новий Гітлер» і що «британська королева також за вихід із Євросоюзу». Джонсона спробували примусити вибачитися за його висловлювання, проте безрезультатно. У The New York Times нещодавно з'явилася стаття, автори якої дослідили, що близько 85% матеріалів у ЗМІ на тему «залишатися чи виходити з лав ЄС британцям»

МИ НЕ ПЕРЕСТАЄМО ШУКАТИ ЦАПА-ВІДБУВАЙЛА, УСОБЛЕННЯ ВСЕСВІТЬНОГО ЗЛА, БО ТАК ПРОСТІШЕ. КОЛИ ЙДЕТЬСЯ ПРО ГЛОБАЛЬНІ ЗМІНИ КЛІМАТУ, УСІ МИ СВОЄРІДНІ ЗЛОЧИНЦІ

були цілковитою нісенітницею, своєрідним анекдотом. Мовляв, Брюссель хоче тотально контролювати форму огірків і томатів, які вирощують країни спільноти. Нібито жарт, але такий, по якому щось лишається, як це колись довів Вольтер. Нацисти теж активно послуговувалися такою технікою. Все це, як на мене, глибоко перверсивна реальність. Я аж ніяк не сумую за попередніми часами, бо в них були два параноїки: Гітлер і Сталін. Європа, таким чином, переживала й гірші часи, ніж сьогодні.

В епохи, коли ще не існувало демократії, тирани та королі не мали потреби підтверджувати чимось свою владу в очах суспільств. Це необхідно політикам демократичної доби, котрі мусять хоч-не-хоч маніпулювати публікою. Джерелом передачі інформації стали медіа, і, коли вони набули масовості, почалося спрощення новин, статей. Найлегший його спосіб — знайти цапа-відбувайла. Далі аудиторія, передусім простий читач, який воліє не думати, погоджується з написаним, мовляв, таки правда, є оті «погані», яких треба позбутися. Це спрощення мало кілька історичних етапів. Усе почалося зі щоденних газет у Великій Британії та США, які в другій половині XIX століття стали жовтою пресою. Другий крок — перетворення радіо із засобу інформування суспільства на

інструмент пропаганди, передусім руками фашистів, а далі вже нацистів та більшовиків. Третій — поява екранів різного штибу (ТБ та комп'ютерів) від середини минулого століття. Усе це разом творить ґрунт для сучасної м'якої параної. Важкою її формою, на моє переконання, були часи диктатур, які спричинили Другу світову війну. Та хоч би якою була параноя, все одно йдеться про хворобу. Нині багато говорять про переселенців. «Мігранти руйнують нашу країну» — ось гасло, яке чуємо повсюди в Європі сьогодні. Але не скрізь до нього однозначне ставлення. Узяти хоча б ту саму Німеччину, яка прийняла понад мільйон біженців та мігрантів. Вони не спричинили там більше терористичних атак, ніж було раніше.

Якщо говорити про інтернетизацію та комп'ютеризацію, то це неоднозначні процеси. Хай там як, у цій царині присутній певний елемент демократичності. Очевидно, що інтернет може стати важливим інструментом горизонтальної демократії. Але не тільки її. В Італії нині є партія «Рух 5 зірок», яка виступає саме за такий тип народо-владдя, але крім того й за вихід із ЄС. Цікаво, чи справді усвідомлюють її члени наслідки такого прагнення. І це після 50 років побудови тісної економічної та безпекової співпраці.

Ще однією темою ваших досліджень є різноманітні залежності: від алкоголізму й до найекзотичніших. Чи змінилися вони якимось у сучасної людини за 30–40 років? Що додалося до стандартного списку?

— Про це йшлося в першій із моїх книжок. Дослідження припадало на злам 1970–1980-х. Наш сучасник залежний від телебачення та екранів різних типів. Смартфони, планшети, ноутбуки... Знову звернувся до Юнґової термінології: у випадку щойно згаданого типу залежності йдеться про проекцію людини на себе саму. Баланс персонального в кожного індивіда дуже хисткий та вразливий, і в ньому є те, що проектується назовні. У певному сенсі більшість людства завжди була деякою мірою дитинна. Взяти хоча б релігію: людина завжди потребувала проекції назовні чогось харизматичного. Із настанням секуляризації приватизована в суспільстві релігія вже не є величезною потужною метафорою. Мільйони більше не вбачають у ній парасольку, образ колективного батька. Однак психоаналіз свідчить, що явище, яке існувало в людській спільноті тисячоліттями, не може зникнути за покоління-два, бо йдеться не про раціональні речі. Наука гарно пояснює факти нашого світу, але не все зводиться лише до неї. Ми потребуємо проекції потужних символів, і якщо з якоїсь причини цього не відбувається, людство починає шукати, чим перекрити таку потребу. Первісні анімістичні суспільства мали своїх богів при собі, поруч. Боги політеїстичної доби мешкали десь над людським світом, умовно кажучи, на Олімпі. Єдиний Бог монотеїзму був десь високо-високо, такий, що його ані увиди, ані намалювати. Сучасне суспільство демотеїстичне. Джерела цього феномену лежать у практиках обожнення народу (конкретніше — народних мас) різними як правими, так і лівими силами. Це теж своєрідна проекція. Сила такого явища може бути дуже руйнівною. Підміна божества ідеологією має схильність вибиватися з-під контролю. Нині залишається хіба що бути раціональнішими.

Луїджі Дзоя — італійський психоаналітик, один із лідерів сучасної юнґіанської психології. Здобувши економічну освіту, у другій половині 1960-х здійснив своє перше соціологічне дослідження. Навчався й викладає в Інституті К. Г. Юнґа в Цюриху (Швейцарія). У 1998–2001 роках — президент Міжнародної асоціації аналітичної психології (IAAP). Його книжки («Виховання душі», «Народитися — цього ще не достатньо», «Вчинок Гектора», «Смерть Близького», «Параноя: божевілья, що творить історію») опубліковані 14 мовами.

Параноя завжди містить елементи неспокою та нерационального страху. На яких засадах може відбутися раціоналізація суспільного психологічного стану, заспокоєння? Що для цього можна зробити?

— Нині може посипатися вниз фондова біржа, та це аж ніяк не катастрофа. Колективна психологія — ось де лихо. Біда в тому, що немає простору, своєрідного вмістилища сенсів, де вони оновлювались би. Усі ми перебуваємо в часі постідеологій, постполітики, але, на жаль, не постнаціоналізму й не пострасизму. Все це досі тут, із нами, а простір для ерзац-ідеологій колосальний. Що тупішими вони є, то успішніше поширюються. Власне, я лише психоаналітик, а не пророк чи гуру. Невесело мені, коли мої колеги перетворюються на гуру різних сортів. Дуже багато чого стає зрозуміло зі статистичних зрізів щодо сприйняття чи несприйняття певних явищ суспільством. Ми досі потребуємо політики й політиків. Так, іноді це бруд, але подекуди краще мати справу з більш-менш традиційним, відносно цінничним, корумпованим, егоцентричним політиком, який, попри все це, знає свою роботу, ніж із абсолютно новими явищами.

Коли доходить до реальності, люди не намагаються бути раціональними. Раціональне в цей момент виявляє себе якнайменше. Ще одна річ, пов'язана із суспільною параноєю, — міф про безкінечне зростання. Ми вичерпуємо ресурси своєї планети й водночас надалі хочемо, щоб економіка прогресувала. Проблема здорового природного довікля вбудована в ці очікування. І полягає вона в тому, що поважати природу й зростати водночас не реально. Вочевидь, час подумати не про зростання, а про якість того, що відбувається навкруги. Думаю, вже нині всі ми витрачаємо більше у фінансовому та економічному вимірах, аби хоч якимось зарадити проблемі зміни клімату.

Порівняйте страхи людей із приводу тероризму, ісламського радикалізму, з одного боку, та змін клімату — із другого. Я був у Нью-Йорку 11 вересня 2001 року, знаю, скільки осіб загинуло від нещодавніх терактів у Парижі та Брюсселі. Це трагедії. Наслідки глобального потепління — теж трагедія. Нещодавно було опубліковано нові дослідження щодо Південної осциляції, котру здебільшого знають як ураган Ель-Ніньйо. Вона цього року загрожує 60 млн населення. Здається, ніби проблемою номер один досі є тероризм. Річ у тім, що ми не перестаємо шукати цапа-вбивайла, уособлення всесвітнього зла, бо так простіше. Коли йдеться про глобальні зміни клімату, усі ми своєрідні злочинці. І от у цьому питанні скоєне зло на інших не споектуєш. Якщо суспільство хоче бути здоровішим, то варто задуматися й увиди, як житимуть сьогоднішні діти в тих умовах, які ми всі для них створюємо в цей момент. ■

Закордонні голоси

Сергій Хариневич

Співати українською на Заході. Досвід діаспори

От що цього разу? Питаю я себе. Давай уже писати про першу «Червону руту». Давай! Про «Гадів», Чубая, Бурмаку... Про Миколу-лайчука, врешті-решт, лисого, босого, у леопардовій пов'язці... Про Чернівці 1989 року...

Не цього разу. Може, наступного... Так само, у принципі, я думав, коли минулого разу сів за комп. Тоді мене «відволікли» ВІА. Ансамблі. Вокально-інструментальні...

Добре... А зараз що?

БРИТАНСЬКА «КАРПАТІАНА»

Ви чули пісню «Гаразд»? Якщо чули, то тут-таки в голові мають спливати слова: «І в вас, і в нас хай буде гаразд, щоб ви і ми щасливі були. Раз, два, три...» То «Карпатіана». Гурт такий. Британський. Ага. Британський гурт, що творив українською. Ще один пласт нашої, у сенсі української, музики. Але не української географічно. Чи знаємо ми тут, в Україні, щось про тих митців? Та щось трохи знаємо. Принаймні Квітку Цісік кожен порядний вітчизняний меломан мав би згадати.

Але я почну таки з «Карпатіани». Чи, може, правильніше писати Carpathiana. Це купа британців і Yuri George Baliuk. Або просто Юрко Балюк. Українець, але з паспортом Британії. Тої, що Велика. Я досі не знаю, як вдалося йому зібрати «Карпатіану». Це приблизно так, якби в Україні зібрати українських музикантів і переконати їх лабати модернову мозамбіцьку музику, та ще й із застосуванням мови банту... Але Юркові то вдалося. І вдалося переконати колег прийжджати в наш рідний мозамбік... Я для себе відкрив «Карпатіану» в 1997 році. Як воно, прийхати британцю в Україну 1997-го? Ок. Не просто британцю, а музиканту. Який звук до британського життя та британської моделі шоу-бізнесу. А в нас... Чогось мені здається, що, повернувшись на Лондонщину, «брити» мали цілувати злітну смугу рідного «Гатвіка». Менше з тим. У 1997 році вже було трохи прогресивної української музики. Але «Карпатіана» все одно звучала якось... фірмовіше. Хто пам'ятає, але не згоден, може кинути в мене каменем. (Але невеликим і не в голову.) На відміну від ВІА в моєму плейлісті заліобетонно прописані «Гаразд» і «Черв'ячок» від Carpathiana. А ще завдяки саме Балюку альбомчик «Dead Sities» від Future Sound of London. Але то лічнє. У листопаді 2010-го Юрія не стало. 51 рік... R.I.P.

Пошерстив любий YouTube. М'яко кажучи, не густо. Не густо з відео й не густо з переглядами. Мій улюблений «Черв'ячок» має аж 86 переглядів. Можливо, тому, що не підписаний як Carpathiana. Шукайте «Simon Eckersley's videos» — і буде вам щастя. Музика досі актуальна, а на якість відео не зважаєте. 1997 рік.

ФОТО: BRENT RAISEY

Не дочекалися. Квітка Цісік подарувала українцям два альбоми, але так і не змогла відвідати історичну Батьківщину з гастролями

ДВА АЛЬБОМИ В ПОДАРУНОК

Квітка Цісік. Це вже Нью-Йоркщина. На відміну від багатьох діаспорських виконавців Квітку Цісік таки знають в Україні. Слухають. Це й природно — мегаталант. МEGA. Про співачку насправді достатньо інформації. Але, навіть маючи купу матеріалу, писати... якось непросто. Ні, ну можна, звісно, навалити в режимі переказу біографії: народилася, хрестилася... Але то все не те. Головне — вона підняла планку української музики. Підняла на такий рівень, до якого ще довго добиратися рідним співакам, співачкам і загалом шоу-бізнесовій братії. Без претензій. Просто констатація факту...

Цісік була профі найвищої проби. Талант плюс освіта. До всього додалися досвід і фінансові можливості. Це Америка, шановне панство. Є можливості, якщо є спроможності. Квітка для запису своїх альбомів залучила найкращих нью-йоркських (читай американських) музикантів. А це гонорари. Плюс студія. Одна з найкращих. Плюс композитор-аранжувальник. Крутий-прекрутий. Вагон грошей. Але результат! Рівень. «Де ти тепер» послухайте. Наприклад. Думаю, все стане ясно.

Два альбоми. Такий собі дарунок Україні від американської співачки. Ніякої комерції. У штатах мільйони на такому матеріалі точно не заробиш. Про виступи в Україні 1980-го, коли було випущено перший альбом, навіть мови не могло бути. То ж чистої води буржуазний націоналізм. Та й часи другого альбому, а це 1989-й, не найкращі, щоб

гастролювати Україною. То час грандіозного бардака. Плюс робота, якою Квітка заробляла, зокрема й на запис українських альбомів. Основна стаття прибутків — запис рекламних джінглів. Самі починайте, з ким співпрацювала Квітка Цісик, бо якщо почну перелічувати, зарахують як рекламні прояви. Скажу одне: то все найпотужніші світові корпорації. Звісно, гроші (і гроші немалі), витрачені на запис, випуск альбомів, можна було пустити на себе. На родину, врешті-решт. На якийсь ямайський олінклюзив. Та на що завгодно. А ми тоді не знали б, як фірмово можуть звучати українські пісні...

А таки не без претензій не вийде. Знаєте, моя думка — саме так мала б звучати українська естрада. От та традиційна. Усі оті «якщолюбешкохай», «друзімої», «яворини». Мала б. Вона ж звучить так, ніби в Україну завезли одну ямаха пеесерку і всі наші корифеї вистроїлися в чергу, аби зробити аранж на тій самограйці. Туц-туц-туц. Хоча товаристчі збирають зали, а отже, касу. Але схоже, що спінджаки в стразах до колін для артиста важливіше, ніж фірмовий аранж. Вибачте. НЕ втримався.

Тим цінніші альбоми Квітки Цісик.

Рак. Страшна хвороба забрала Квітку Цісик. Їй було 44. У планах запис третього альбому. Альбому пісень для дітей. Колицкових. Не склалося. І в Україні виступити не склалося. Шкода. Реально дуже шкода.

КАНАДСЬКІ БІТЛИ

Спіймав себе на думці, що від писанини не дуже багато толку, коли йдеться про музику. Кайфово було б то все викласти в якомусь документальному фільмі. Щоб почути й побачити все, про що мова. Маю надію, що певна частина читачів не полінується заглянути на той-таки YouTube і послухає тих, про кого йдеться і йтиметься далі.

Українські команди за кордоном. Ансамблі, групи, оркестри... Називали їх по-різному і в різний час. Головне не назва. Головне те, що вони були. Десятки колективів. США, Канада, Австралія.

Ясно, що в Карнегі-холі вони навряд чи лабали і «Вемблі» навряд чи збирали. Але не суть. Головне, що вони були, творили, випускали вінілі, пізніше CD. Чи багато їх було? Я нарахував із півсотні. Ясно, що більшість була... як би правильно сказати, кавер-групи. О! Тобто групи, які грали народні пісні у своїй обробці, хоч як дивно, пісні совіцьких композиторів. Але не тих, що писали про партію-камазол, а справжніх. А поміж того потроху творили авторський матеріал. Де виступали українські неукраїнські групи? Звісно, там, де тусили неукраїнські українці. Тобто діаспора. У Канаді є навіть окреме означення для українських неофолькових гуртів — *zabava band*. Тобто гурт, що грає на забаві. Так і не змогли перекласти канадці те наше слово.

Ну з народними піснями, у принципі, більш-менш усе ясно. Полечки, коломийки, аби було під що погоцати на тих самих забавах. Радянська лірика — теж зрозуміло. Відбиралися просто гарні пісні українською. «Як тебе не любити, Києве мій», «Черемшина», «Два кольори», практично весь Івасюк. Типові *zabava band*, наприклад, гурт «Нічна мелодія». Якщо цікаво, послухайте. Музлю дуже на любителя. Мене не вперло... Але цікаво послухати те, що зветься авторським матеріалом. Оригінальні

пісні, які творили українці за кордоном. Цікаво, як впливала на музикантів уся машина західного шоу-бізнесу. Це одне. А ще цікавіше слухати тексти. Як є американська англійська, так, певно, можна сказати, що є північноамериканська українська. Мова, яка була умовно законсервована, але носії якої активно послуговувалися англійською. Ану починайте уривок тексту з пісні «Зів'яла квітка» гурту «Мрія»:

*Згасло мені сонце, життя цілі не має,
Мої муки, мої шкоди і труди ніхто не співчуває.*

А краще послухайте LP 1965 року канадського гурту D-Drifters 5! Це унікально! Хіти 1960-х українською. Канадською українською!

Всі пам'ятають пісню THE BEATLES «Do You Want to Know a Secret»? Як не, то гоу в інтернети. Англійською це пишеться так:

*Listen, do you want to know a secret?
Do you promise not to tell, whoa, oh
Closer, let me whisper in your ear
Say the words you long to hear
I'm in love with you, ooo*

А в D-Drifters 5 так:

*Слухай, хочеш знати щось секретне,
Но нікому не кажи, во о о
Ближче, я маю щось сказати,
Щось ти хочеш знати,
Я тебе люблю, ууу*

У КАНАДІ Є НАВІТЬ ОКРЕМЕ ОЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ НЕОФОЛЬКОВИХ ГУРТІВ — ZABAVA BAND. ТОБТО ГУРТ, ЩО ГРАЄ НА ЗАБАВІ. ТАК І НЕ ЗМОГЛИ ПЕРЕКЛАСТИ КАНАДЦІ ТЕ НАШЕ СЛОВО

Ну просто-таки прекрасно! Але то треба чути. Я наполягаю. У негі той альбом є. Гурт D-Drifters 5: The D-Drifters-5 sing and play beatle songs and other top english hits in ukrainian.

Buddy Holly, Dave Clark Five, The Beatles, Smokie, The Sonics, Pete Seeger — їхні пісні українською. Перфектно!

А ще в них кльова обкладинка вінілу.

З УСІХ УСУД

Але це мене трохи занесло. Мова йшла про оригінальні пісні діаспорських гуртів. Зараз будемо поціяти у двох зайців. Знайомитися з гуртами й одразу виділяти кайфові пісні. Питання, з кого/чого почати... Почну з гурту «Блиск шабель». «Пам'ятаю» зветься пісня. Балада. Медляк. Дуже гарна, із соляком на флейті. 1982 рік. А тепер рік 1968-й. Оркестра «Амор» та Ігор Раковський. Таварістчі. Це натурально Max Raabe und Palast Orchester. Хто знає, пойме. Хто не знає, швиденько стрибає в інтернет, знаходить, слухає «Oops!.. I Did It Again» і швиденько повертається. Бо ми говоримо про Оркестру «Амор». Пісню обираю «Я маю ляло в Монтреалю». Вже тільки з назви видно: пісня — те що треба! Танго. Нехай далі буде гурт «Нове покоління» з його треком «Дитина моя». Рік 1986-й.

Австралія. Саме звідти гурт «Кубанські козаки». От упевнені діаспорці, що Кубань ще досі наша. Але

D-Drifters 5. Ще в 1960-х роках виконували хіти The Beatles українською

геть політику. «Не блуди» — назва пісні. Але вона не про сьому ветхозаветну заповідь. А про те, що не варто з дороги збиватись. Австралійська українська.

Повертаємося до США. Чикагщина. Тут наприкінці 1970-х творив широковідомий у вузьких українських колах гурт «Мрія». По саунду, у принципі, більше ВІА, ніж фолк zabava band. Випустили один альбом. Вініл. 10 треків. І лише два — власні пісні. «Карпатська душа» і «Зів'яла квітка».

Була ще одна «Мрія», канадська. Типовий zabava band. Якось із назвами особливо не парилися музиканти. Назва наступної формації теж нічого екзотичного не містить.

Зоря. Гурт «Зоря». За великим рахунком, лабали ті самі кавери й ті самі народняки у власній обробці. Хоча на вінілі 1987 року присутня пісня власного виробництва. Ану вгадайте, як зветься... Не вгадете. «Зоря». Або, як співає вокаліст, «зорйя». Але цей гурт таки заслуговує на те, щоб про нього згадати окремо. І причиною є Любомира Ковальчук. LUBA — так її знають у Канаді. Стартувавши в «Зорі», LUBA стала однією з найуспішніших артисток канадської музичної індустрії. Ясно, що матеріал, із яким вона «прострілила», був англомовним. Але... Але... Два платинових альбоми. Дев'ять її пісень потрапили до ТОП-40 канадських хітів. LUBA — триразовий володар премії JUNO за найкращий жіночий вокал: 1985, 1986, 1987 роки. Не виключено, що ви чули пісні LUBA. Наприклад, у фільмі «9 1/2 тижні» з Кім Бесінгер і Міккі Рурком. У тому кіно звучить цілих два треки від LUBA: «The Best Is Yet To Come» та «Let It Go».

Круто? Ясно, що круто!

Але то англомовний репертуар.

На фінішну пряму — гурт «ЕЛЕКТРОНОВА». Ну не міг не згадати про товариствей нью-йоркців. І ніби ті самі народняки, черемшина, два кольори... Але саунд! Звучання «ЕЛЕКТРОНОВА» кардинально, глобально, нереально не схоже на звучання будь-якого українського гурту. Я надібав лиш один диск чуваків. А шкода! Дуже шкода. У 1975 році дядьки залабали практично перший альбом електронної музики. Саунд синтуків просто зачаровує. Принаймні мене,

старого ретрограда. Історія гурту пов'язана знову ж таки з рекламною індустрією. Саме там, на ниві спедефектів, трудився Марко Сидорак. І саме він придумав «ЕЛЕКТРОНОВА». Підтягнув ще кількох українців, загітував парочку американців і вийшов LP Ukrainian. Окремий респект обкладинці альбому. Пісанка і синтук — дуже органічно. Думаю, якби дядьки й далі творили, то мали б своє, українське Prodigy.

Практично всі колективи, про які згадувалося вище, — то дела давно минувших днів. А що нинішня діаспорська музтусівка? Вона є.

Почну з ветеранів, тобш корифеїв. THE UKRAINIANS. Громадяни Великої Британії. Панки. І починали як панки: лабали україномовні кавери на Sex Pistols. Почьотно, я вважаю.

Знову собі дозволю трохи отсебятіни. Як на мене, катастрофічно не вистачає наших рідних кавер-бендів, що лабали б хіти світових бендів українською. Саме українською. Ідею дарую. Панове музиканти, вперіод...

Але то я відволікся. THE UKRAINIANS. Засновник формації Пігер (Петро) Соловка — українець наполовину, а наполовину ірландець. Вибухова суміш. При цьому на вокалі в гурті не він, а британець Лен Ліггінс. А все тому, що Пігер-Петро не знав української, а Ліггінс, як філолог-славіст, швиденько її засвоїв. Історію гурту, кому цікаво, можна глянути в неті. Підсумок праці THE UKRAINIANS — шість україномовних альбомів. До прослуховування раджу «Про Каліфорнію мрію». (На YouTube трек позначено як The Ukrainians — California Dreaming She's Lost Control.) Ну а в кого очі не наливаються кровію при вигляді ірокеза, слухати The Ukrainians — Anarhija!

Наступний нині творящий коллектів закордонних українців — ЕНЕЙ. Мейд ін Поланд. «Біля Тополі». Послухайте пісню. Навіть якби пацани написали лише цей трек, вони були б варті того, щоб увійти в історію сучасної України. Пафосно? Може, і так. Але так має бути. Команда почала грати як фольковий, традиційний гурт. З часом додала скамотиви і рвонула в еліту польської сцени. Лабають і польською, і українською. Як поляки реагують на українські пісні, можна глянути, набравши на YouTube: ENEJ — Radio Hello/Woodstock 2011.

Ну а що Канада? Стосовно сучасної музики українською... Є така. KLOOCH. Четвірка з Торонто. Грають позитивний пост-гранж. Якось і сказати більше нічого. Гляньте за бажання: KLOOCH — Pershij Raz. Класно звучать. У принципі, хітові рефрени. Але якось... Надто прогнозовано все в сенсі музики. Звісно, це суб'єктивно. Як кажуть: «Думка автора може не збігатися з позицією редакції».

У цьому місці я трохи стопорнув. З одного боку... Є ще закордонні формації, про які не згадав у своїй писанині. З другого... Як почну про всіх писати, журналу не вистачить. Врешті, не мав на меті написати аж таки про всіх. Головне — звернути увагу на явище. Правильно? Я думаю, так. Хто має таке бажання — велкам на простори інтернету. Шукайте, слухайте... Воно того варте.

Всьо. Більше не грузу.

Але абсолютно щиро, без іронії та сарказму, хочеться подякувати заокеанським і незаокеанським братам за музю. Воно ще колись буде лунати в українських ефірах. Thank you so much! ■

Стресостійкість

Яна Вікторова

Здається, рік тому я купувала на ринку батарейки до годинника. Продавець, перевіряючи їх, заговорив, як у нас заведено, «за політику». Обізвався й підозріло замовк: «А взагалі за кого ви?». Поки я думала, моє мовчання хлопець розтлумачив на свій лад, а відтак розміркував: «Я за Україну, мені велось краще при ній, але боюся, що ввійдуть українські війська й почнуться чистки та вбивства. Я чув, що таке було в Краматорську та Слов'янську». Він майже все життя торгує ліхтариками, батарейками, копійчаними дрібничками на тому ринку. А боїться ось таких глобальних речей, розмірковуючи про своє краще майбутнє. За цей рік знайшов постачальників російського товару, продає чайники нікому не відомих торгових марок, але навряд чи його можна назвати щасливим. Цікаво узагалі, кому стало краще від усіх змін, що відбулися? Я знаю кількох людей, котрі мають щасливий вигляд, але вони за цей час щось здобули. Щось — це посаду, нову, вищу, ніж доти, а вона обіцяє перспективи, зарплату, впевненість. Але більшість тих, кого знаю, не виграла, а втратила. Загубила плани, колективи, друзів, можливості, розваги, відпустки, оптимізм, а дісталася загострення хронічних хвороб, утому, безсоння, страху, байдужість...

У мене є кілька знайомих, які років 20 працюють у торгівлі. Мова не про ринки — про великі супермаркети. Тренінги, навчання, бонуси, корпоративи, свята, різноманітна мотивація, нагороди й усілякі інші заохочення були невід'ємною частиною їхнього життя багато років. Їх учили ввічливості, гнучкості, азів маркетингу. Професори й польові коучі в таких самих умовах мотузкових тренінгів... Щасливе, хоча й дуже насичене життя. Щоліта сторінки цих приятелів у соцмережах прикрашали нові фотографії з відпочинку в Криму, Єгипті, санаторіях України. Вони будували домівки, навчали дітей, купували авто в кредит, жили стабільним життям щасливих людей. Я побачила одну зі знайомих кілька днів тому. Може, спека, може, втомі робочого тижня, може, все відразу. У неї є робота, але на тлі того життя, у якому єдиною проблемою було виконання плану, нині проблем значно більше: треба мотивувати людей трудитися за копійки, економити електрику, опалення, виконувати всі колишні обов'язки і, як і раніше, працювати на виконання плану. Ніби все те саме. А що тоді змінилося? Зрозуміло, що немає вже ніякого

навчання, бонусів, корпоративів та всього того, що робило їхнє життя яскравішим і привабливим. Зникли плани, поїздки, а головною в робочому процесі виявилась економія — світла, зарплати, персоналу. Навіщо брати ще когось, якщо зважувати й фасувати можуть охоронець і прибиральниця, касирів на 14 місць вистачить двох, а якщо буде дуже потрібно, когось замінить старший... Нові реалії, у яких дуже багато роботи, дуже багато головного болю. І якщо вважати компенсацією та мотивацією надалі зарплату, то так, ці мотиви діють, адже багато кого звільнили, хтось не витримав сам. Позбулись усіх тих, хто влітку 2014 року виїжджав із міста й не ходив на роботу. Виявилось, то була своєрідна перевірка на стійкість — вірність компанії та спільній справі. Так, гарт торгівців із таким досвідом бере своє: супермаркети живуть, виживають, працюють, змагаються на міцність із мережею «Народних». А взагалі всі ці речі дуже несуттєві: стимули, бажання, високі матерії. Хочеш їсти? Працюй. Мий із вищою освітою підлоги, розставляй, маючи великий досвід, банки на полиці, роби все інше. Мабуть, недарма проводили всі оті польові навчання, коли треба було ловити колегу руками, тримати мотузку, не давати власти...

Я знаю щасливих людей. І придивляюся до них: у чому їхній секрет? Дехто не бере нічого в голову: все якось саме розрулиться, чого марнувати нерви? Хтось поринув у нові хобі: спорт, книжки, плетіння, участь у виставках... Хтось пише далеко від політики пригодницьку літературу, а хтось дегустує алкогольні напої... Є і ті, хто просто надягнув маску, як на карнавалі щасливої людини. Вони уникають розмов про політику і проблеми. У спеку їм не жарко, а коли не платили, вони якось обходилися довоєнними запасами варення та круп... Щасливі люди! Хотіла б навчитися таких рис, здобути їх. Навчитися усміхатися, радіти сьогодні на сьогодні: погоді, сонцю, хлібу та грошам хоч на один день. Але, якщо не набула таких навичок раніше, навряд чи нині вдалий час для цих тренувань. А взагалі в місті немає потреби в тренерах, психологах, маркетологах, іміджмейкерах — тих, хто раніше був прикрасою великих компаній. Слід хотіти й уміти щось продавати, гнучко пристосовуватися до нового життя. Тоді матимеш великі перспективи.

Телефонувала самотня тітка: чи можна прийти помитись і пообідати в нас. У них воду дають тільки увечері на кілька годин, лише холодну. А пообідати — навіть без пояснень. Бо ж пенсія 2 тис. руб., а це багато в чому обмежує, хоч і дає великі можливості мріяти та жити спогадами. Іще одна ознака життя сьогодні. ■

Як змінилась «армія ДНР»

Станіслав Васін

Що ж таке сьогодні військо «ДНР»? Тут доведеться згадати історію: саме вона найліпше засвідчує, що за два останні роки російські куратори виконали дуже серйозну роботу і що відбувається це не просто так. Про 2014-й багато говорить зайве: той період відомий багатьом як «дике поле», коли розрізнені загони Стрелкова, Ходаковського, Беса та інших «героїв» просто гасали з одного населеного пункту до іншого, не маючи ані чіткого центру координації дій, ані стратегічних (а найчастіше й тактичних) планів.

У 2015-му організаційна структура бойовиків «ДНР» зазнала помітних змін. Були вирішені питання з усіма «опозиціонерами», що так чи так виступали відокремлено від загального військового командування й тягнули далі шлейф свавілля 2014-го. Вчасно не зорієнтувавшись у тому, що «північні вітри» подули всерйоз і надовго (що, природно, вимагало чіткої військової ієрархії), у небуття пішли «казаки», чимало хлопців із «Цитадели» з «розвідкою», а пізніше і всім відома «Троя», на якій завершилися внутрішні чистки. Останні були характерні й для «ЛНР»: згадаймо батальйон «Одеса», Мозгового та інших «героїв Новоросії».

Насамкінець упродовж 2015 року було сформовано корпусну структуру управління армією, куди влились і всі основні очищені від проблемних осіб підрозділи: «Спарта», «Сомали», «Пятнашка», «Кальмиус», «комендантський полк», танковий батальйон «Дизель», «Восток» із Ходаковським, який утримувався на посаді, помітно розбавлений російськими «відпускниками» «Оплот» та ін. Крім того, була сформована «республіканська гвардія», яка згодом стала 100-ю ОМСБр.

Значно ускладнилась і процедура прийому в «ЗС ДНР». По-перше, тих, хто звільнився з їхніх лав, рідко приймають назад. По-друге, останніми місяцями почастишали випадки відмови росіянам, які мають великий бойовий досвід. Це не можна назвати загальною тенденцією, але, як пояснюють у самому середовищі бойовиків, перед можливими важкими боями РФ не хоче вкотре «світитися», тому з Москви надійшла директива посилити фільтрування претендентів. По-третє, всі без винятку добровольці проходять відбір у «МГБ»: тільки після того як «чекісти» дають згоду, можлива решта формальностей. Це пов'язано як із параноєю довкола «українських агентів», так і з доволі поширеними випадками прибуття охочих із контрольованої території та навіть дезертирів із ЗСУ, як їх називають, «одумавшихся». А також просто злочинців, які втікають у «республіки» від покарання в Україні. Зрештою, і медогляд перестав бути формальністю.

При всьому цьому останнім часом бойовикам нерідко відмовляють у звільненні з лав «ДНР», через що багатьом доводиться звертатися навіть до «прокуратури», бо ж заяви з такими проханнями попросту не розглядають у штабі. Значною мірою це пов'язано з тим-таки фільтром, коли непотрібний матеріал відсіюється, а фахівців не відпускають, щоразу тутіше закручуючи гайки ієрархії та не перестаючи постачати в «ДНР» із РФ техніку й особовий склад. До речі, найчастіше місця компактного розселення «відпускників» оточують люди без будь-яких розпізнавальних знаків: це просто камуфляж навіть без нашивки «ДНР», що саме собою вже означає шеврони РФ.

Попри це, певний відсоток місцевих (до речі, і з решти території України теж) у лавах бойовиків завжди зберігається, як, наприклад, у всім відомій «Спарте», чиему лідеріві останнім часом таки не поталанило. Костянтин Долгов, «середседатель народного совета Новоросії», нещодавно заявив про поранення Мотороли та його госпіталізацію в петербурзькій клініці. І тут повністю повторилася ситуація з красноярським депутатом Константіном Сенченком, котрий нещодавно назвав Кадірова ганьбою Росії. Як відомо, після спілкування з «чеченським народом», народний обранець заявив: «Рамзан Ахматович, я приношу свої извинения. Я был не прав. Я пообщался с представителями чеченского народа и лично убедился в том, какой огромный авторитет у вас среди чеченцев».

Насамкінець варто відзначити останню організаційну інновацію, яка передувала важким боям у червні: корпусну систему «ДНР» остаточно замінили єдиним оперативним командуванням «Донецк», що фактично означає цілковите перепрофілювання всього «республіканського» під російське: «Проаналізувавши всі наші бойові дії, дійшли висновку, що [...] це найефективніший спосіб управління армією. Потрібно трохи відходити від корпусів. І було прийнято рішення на нараді: створити оперативне командування під назвою «Донецк». Передусім спрощується керівництво, бо всі силові відомства усе одно перебувають в оперативному підпорядкуванні. І звідси вже впливає те, що ми можемо

керувати всіма силовими відомствами на всіх напрямках», — заявив «міністр оборони ДНР» Володимир Кононов. Такі глибинні трансформації, прискіпливіший набір до «армії», постійні тренування й підживлення боєприпасами, а також підкріплення кадровими російськими військовими свідчать про «Мінськ» куди красномовніше, ніж миролюбні заяви Путіна щодо «Петра Олексійовича» та збройної місії ОБСЄ. ■

Універсальний цап-відбувайло

Леонідас Донскіс

Пам'ять — штука хороша. Здатність пригадати події дає змогу вибудувати логічні зв'язки, проливаючи світло на те, що відбувається нині. Аби зрозуміти, що може шокувати колег, і роз'яснити їм усе, досить розповісти історію.

Моя історія нерозривно пов'язана з досвідом членства у Європейському парламенті. Працюючи в ньому (2009–2014), я був свідком тамтешніх дебатів і політичних сварок, що допомогло мені передбачити нещодавні події у Великій Британії.

Ідея Brexit з'явилася ще 2009 року. Від початку мого депутатського терміну було очевидно, що справа, яку просував у Брюсселі й Страсбурзі тодішній лідер Партії незалежності Сполученого Королівства Найджел Фарадж, була здебільшого внутрішньополітичною.

Гадаю, успіх Фараджа та його політсили в Британії створив нову модель політичної аргументації та поведінки, що зумовили здобутки цього політика та його поплічників у Європейському парламенті й призвели до Brexit, а також самовбивчих помилок Девіда Кемерона, Боріса Джонсона й торі.

Фарадж, талановитий політичний блазень, здатний організувати ефектну двохвилинну політичну виставу в парламенті, переплунув своїх бездіяльних колег із бюрократичним менталітетом, які двічі подумують, перш ніж заявити щось публічно (чого ми, щоправда, власне й сподіваємося від відповідальних і раціональних політиків).

Безликі, сірі єврократи з Європейської комісії та Європейської ради, як і деякі гідні, проте куди менш артистичні, яскраві та вправні у промовах політики з країн-членів (для яких англійська є іноземною мовою з усіма відповідними наслідками), ніколи не зрівняються з харизматичним Фараджем. Мені здавалося, я потрапив на виставу політичного цирку або на ефектний виступ британського Владіміра Жиріновського. Подібно до горезвісного клоуна російського політикуму і вправного маніпулятора, чий політичні погляди лишаються загадкою, Фарадж теж огорнув свою політичну ідеологію таємницею.

Метаючись від лібертаріанства до націоналізму, Фарадж у своїх тирадах співчував гаданим та уявним жертвам злісної тиранії ЄС, особливо грекам. Він прославляв Фландрію і Валлонію, але не згадував про свою працю в установі Євросоюзу, яка діяла в бельгійській столиці, забезпечуючи йому місце добре оплачуваного політика, і яку він прагнув знищити разом з усім Євросоюзом.

Однак я зовсім не збираюся зараховувати Фараджа до когорти Марін Ле Пен, Геерта Вільдерса чи Крістіни Морваї (нестерпної антисемітки та праворадикалки з Угорщини). Фарадж не фанатик

і не ксенофоб. Він примудрився винайти нову модель політики, що обернулася катастрофою для Сполученого Королівства. Історію про Фараджа й Ле Пен як фінансовані Кремлем проекти я омину: вона й без того всім відома.

Набагато важливіше те, що Фарадж відпрацював новий спосіб використання ЄС для реалізації внутрішньої політики країни-члена та перемоги на місцевих і загальних виборах, не маючи політичної програми. Популярність Партії незалежності змусила Девіда Кемерона хвилюватися про можливість втрату деяких виборців в округах, де «паслася» і його політсила. Успіхи Фараджа надихнули Кемерона на використання ЄС як хлопчика для биття, хоча це популярна тактика серед

НАЙДЖЕЛ ФАРАДЖ ІЗ ПАРТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СПЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВІДПРАЦЮВАВ НОВИЙ СПОСІБ ВИКОРИСТАННЯ ЄС ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

праворадикальних партій Європи. Усе що потрібно: Євросоюз у ролі нового Еммануеля Голдстейна для «двох хвилин ненависті» тієї чи тієї партії.

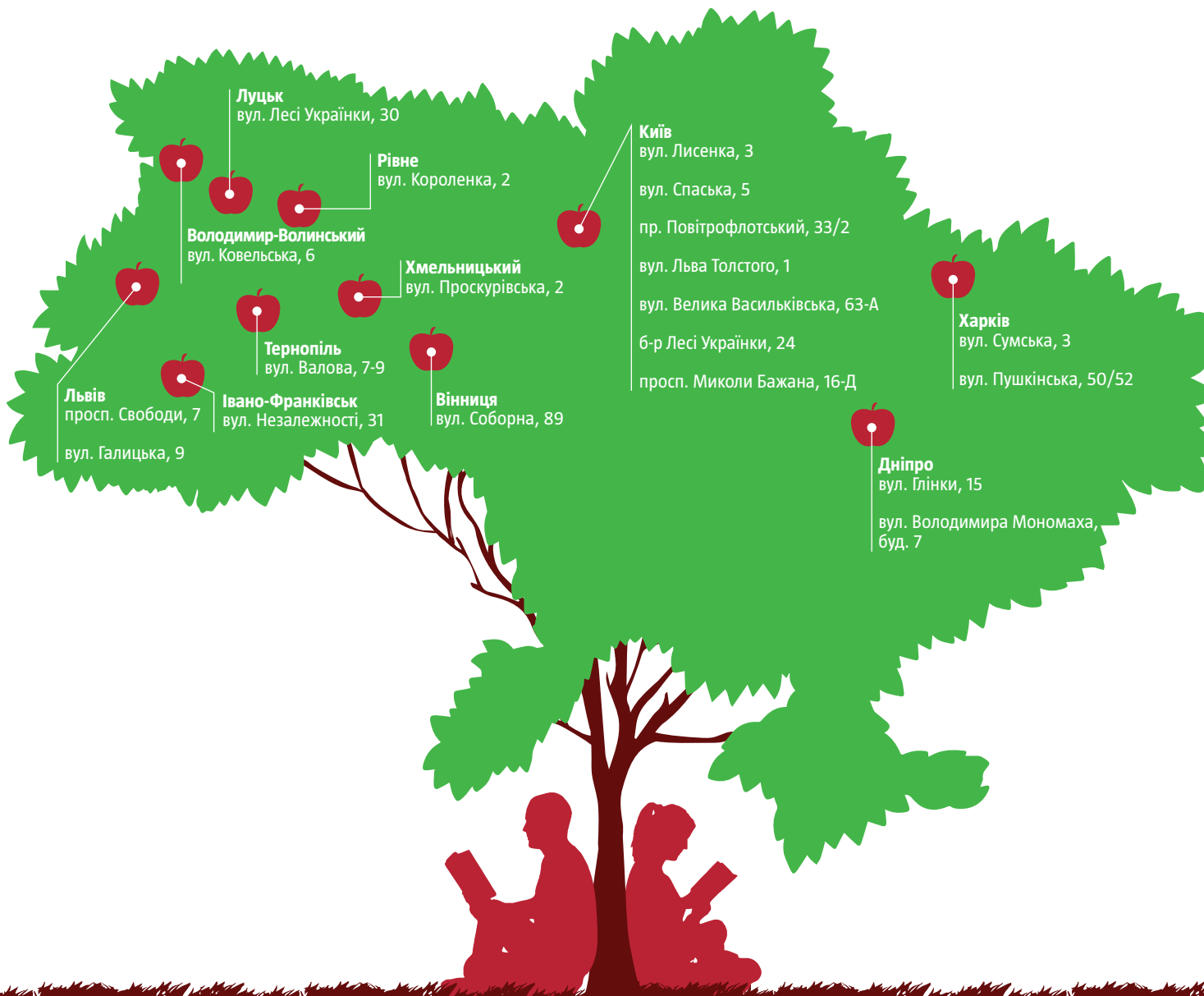
Ось так Кемерон і збагнув, що Брюссель може бути універсальним цапом-відбувайлом. Він ніколи й не прагнув виходу з ЄС. Торі просто хотіли трохи пошантажувати Євросоюз, щоб бути в очах електорату партією, для якої британський фунт і суверенітет понад усе і яка ніколи не дозволить Франції та Німеччині керувати Великою Британією.

Однак те, що сталося в результаті, схоже на езопівську байку в переказі Горация: «Вагітна гора народила сміховинну мишу». Замість тріумфу британських політичних діячів, які відважно боролися за суверенітет держави, ми отримали «сміховинну мишу» — спантеличених і наляканих Боріса Джонсона й Девіда Кемерона, які вмить збагнули ціну своєї афери, коли країна почала втрачати мільярди фунтів, а молодь відчула себе заручниками безглуздої внутрішньої боротьби за владу. Шотландія надіслала парламенту меседж про намір блокувати Brexit, якщо британські депутати ратифікують його й ухвалить відповідний проєкт. Схоже на початок краху Сполученого Королівства...

Замість драматичної боротьби за свободу вийшли безвідповідальна політична гра й жахливий приклад того, як купка пронозливих політиків-невдах може зруйнувати масштабний проєкт, започаткований їхніми попередниками та батьками. Sic transit gloria mundi (лат. «Так минає мирська слава»). ■

К Н И Г А Р Н Я

Луцьк
вул. Лесі Українки, 30

Рівне
вул. Короленка, 2

Володимир-Волинський
вул. Ковельська, 6

Хмельницький
вул. Проскурівська, 2

Тернопіль
вул. Валова, 7-9

Вінниця
вул. Соборна, 89

Львів
просп. Свободи, 7
вул. Галицька, 9

Івано-Франківськ
вул. Незалежності, 31

Київ
вул. Лисенка, 3
вул. Спаська, 5
пр. Повітрофлотський, 33/2
вул. Льва Толстого, 1
вул. Велика Васильківська, 63-А
6-р Лесі Українки, 24
просп. Миколи Бажана, 16-Д

Харків
вул. Сумська, 3
вул. Пушкінська, 50/52

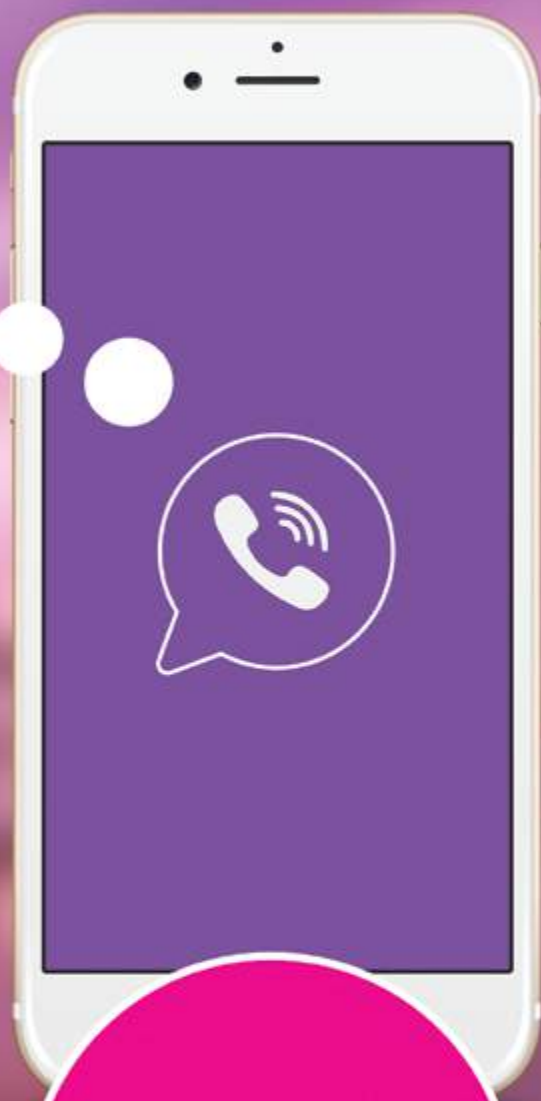
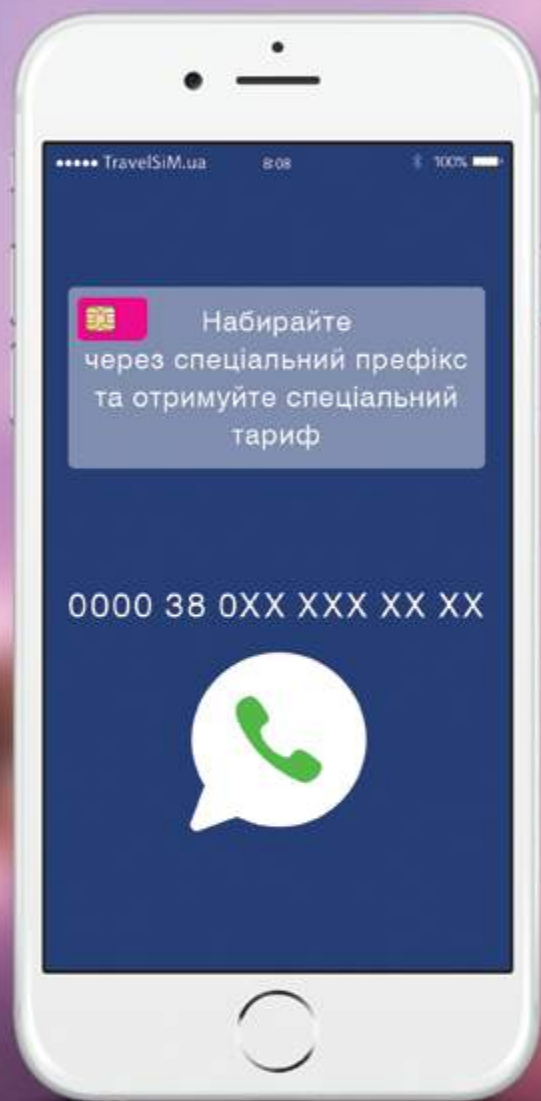
Дніпро
вул. Глінки, 15
вул. Володимира Мономаха,
буд. 7

Чекаємо на вас щодня з 9:00 до 21:00

WWW.BOOK-YE.COM.UA

Роумінг: дешевше,
ніж ви очікували :)

Нова інноваційна послуга:
Дзвінки з TravelSiM
на Viber лише по

1-а хв.- тариф країни перебування
з 2-ої хв. €2,30

Послуга доступна для номерів TravelSiM та TravelSiM Online.

€2,30

Тариф діє з 04.07.2016 р. Додаток на дзвінок +1,00-1,90-
на 2010001 та 1,00-1,90 на 4102000 відомі ЄПД

Інфолінія:

(044) 225-8008

w.TravelSiM.ua